

in hervormingen en politieke hervormingen, en wordt en geschiedt, wat de
 regeling van den krijg dienste, met waardeering en, wat de hoofdstrekking aangaat, met instemming werd besproken. De
 twee bestuurs- en leger- van staatsrecht, militair, en staatsrecht. In
 een woord: men kon zeggen dat het verspreidde onze leger- en staatsrecht
 rijk voor een beslissing was. Het verspreidde was. Het verspreidde was. Het verspreidde was. Het verspreidde was. Het verspreidde was.

DE NOODWETTEN TOT TIJDELIJKE VERSTERKING ONZER LEVENDE STRIJDKRACHTEN.

Het is thans omstreeks een jaar geleden, dat in dit Tijdschrift het
 wetsontwerp-BERGANSIUS tot regeling van den krijg dienste, met waardeering
 en, wat de hoofdstrekking aangaat, met instemming werd besproken. De
 Schrijver dier verhandeling mocht zich destijds nog vleien met het vooruit-
 zicht — en zij, wien de verhooging onze weerkraft ernstig ter harte
 gaat, deden zulks met hem — dat het weldra tot stand komen dier regeling
 »— zij (mocht) dan niet een ieder ten volle bevredigen — 's lands weerbaar-
 heid in zeer belangrijke mate (zou) verhoogen.”

Het afgelopen jaar heeft die verwachting op alldroevigste wijze beschaamd.
 De tegenstand tegen het wetsontwerp, die behalve van een fractie der
 Katholieken, hoofdzakelijk van sommige liberale Kamerleden uitging en 'in
 de Commissie van Voorbereiding haar ijverigste woordvoerders vond, deed
 reeds spoedig met ernstige zorg de openbare behandeling tegemoet zien. En
 die openbare beraadslaging dan gaf blijk van zooveel verdeeldheid van inzicht,
 van zoo weinig gezindheid tot opoffering van eigen meeningen ter wille van
 het groote doel, zij kenmerkte zich door zooveel aan obstructionisme (1)
 grenzende langdradigheid en lauwheid, door zooveel drogredenen en onwil,
 dat het ten slotte geen verwondering kon baren, dat de wet half afgedaan
 bleef liggen en de Kamer het aan hare verjongde opvolgster overliet, omtrent
 het lot der voorgestelde regeling te beslissen.

Toch gingen de oprechte voorstanders der wet niet geheel zonder hoop de
 verkiezingen tegemoet. Hoe weinig bevredigend ook het slot der afgelopen wet-
 gevingsperiode was geweest, geheel onvruchtbaar kon deze toch niet genoemd
 worden. De zeer uitvoerige gedachtenwisseling tusschen de Regeering en de
 Volksvertegenwoordiging had gelegenheid gegeven het vraagstuk onze leger-
 hervorming van alle kanten te bezien en een overvloed van gegevens te
 verzamelen, die voor de beoordeeling daarvan noodig zijn. Ook in de pers,

(1) Zie de Heer RUTGERS VAN ROZENBURG in de Tweede Kamer op 8 Mei 1891. *Handelingen*,
 1890/91, bladz. 1298.

in kiesvereeningen en politieke bijeenkomsten, in woord en geschrift was de regeling van den krijgslidienst het onderwerp geweest van talloze beschouwingen van deskundigen en leeken, van staatslieden, militairen, geestelijken. In één woord: men kon zeggen dat het vraagstuk onzer levende strijdkrachten rijp voor een beslissing was. Daarenboven had de Kamer, bij de behandeling van het Wetsontwerp, omtrent een der belangrijkste strijdpunten een votum uitgebracht, dat voor de toekomst van het grootste gewicht zou worden. Wij bedoelen de motie-RUTGERS VAN ROZENBURG, waarbij met een meerderheid van 49 tegen 27 stemmen werd uitgesproken, »dat aan het aanhangig wetsontwerp terecht is ten grondslag gelegd het beginsel van persoonlijke dienstvervulling door alle dienstplichtigen.” Die uitspraak heeft wel is waar geen bindende kracht, het allerminst voor de nieuwe Kamer, maar zij heeft een hooge moreele beteekenis, als de onverbloemde afspiegeling van het gevoelen der groote meerderheid des volks, thans voorgoed geboekstaafd en voortaan niet meer — gelijk reeds zoo lang geschiedde — door het noodgeschreeuw eener kerkelijke partij en de onverschilligheid van vele anderen te bemantelen.

De waarde der motie-RUTGERS wordt nog verhoogd door het feit, dat — gelijk een groot deel der anti-revolutionnaircn reeds vroeger deden — thans ook de liberale partij onomwonden het beginsel der persoonlijke dienstvervulling aanvaardde en dit uitsprak in hare geloofsbelijdenis, neergelegd in het verkiezingsmanifest der *Liberale Unie*, waar de wensch wordt uitgesproken, dat op het liberale program een voorname plaats inneme: eene legerinrichting, in hoofdzaak overeenkomende met het stelsel, in het ontwerp-BERGANSIUS neergelegd; een legerinrichting die gegrond is op het beginsel van den persoonlijke dienstplicht, en welke getuigt, dat Nederland vast besloten is zijne onafhankelijkheid en zijn neutraliteit tot het uiterste te verdedigen.

Nogmaals, het vraagstuk onzer legerhervorming was rijp voor een beslissing. En men kan er bijvoegen, dat de volksovertuiging die beslissing urgent achtte, niet alleen wegens het gevaar, dat bij den huidigen stand onzer verdedigbaarheid ons volksbestaan bij de minste Europeesche verwickeling ieder oogenblik kan bedreigen, — niet alleen om eindelijk eens waarborgen te erlangen, dat de jaarlijks aan onze defensie besteede millioenen inderdaad vruchtdragend zullen worden, maar ook omdat de legerquaestie langzamerhand dreigt te worden een kanker, die aan ons politiek leven knaagt. Wij zeggen het Dr. SCHAEPMAN na (1): wanneer de regeling van den weerplicht niet spoedig tot stand komt, wordt dit een vraagstuk, dat, meer nog dan vroeger het onderwijs, onzen staatkundigen toestand zal bederven.

Onder zulke omstandigheden kwam de nieuwe regeeringspartij aan het bewind. Mocht men dus ook van haar, blijkens het voorgaande, met vertrouwen een spoedige oplossing der defensie-quaestie verwachten, de samen-

(1) *Nieuwe Rott. Cour.* 7 Nov. 1891, tweede blad.

stelling van het Kabinet boezemde al dadelijk bezorgdheid in. Niet alleen toch hadden daarin verschillende leden der vroegere Tweede Kamer zitting genomen, die bij de behandeling van het wetsontwerp-BERGANSIUS geen blijken van groote ingenomenheid daarmede hadden gegeven, maar vooral de nieuwe minister van oorlog had als kamerlid die wet hevig bestreden en ook elders in woord en geschrift een stelsel bepleit, dat in menig opzicht lijnrecht tegenover dat van den Generaal BERGANSIUS stond. Intusschen, de meeningen van den Luitenant-Koionel SEYFFARDT waren in de Kamer, het leger en de pers bijna eenstemmig door alle deskundigen bestreden; en ook verwierp de Tweede Kamer de belangrijkste der door hem verdedigde amendementen van de Commissie van Voorbereiding, welke bestemd waren in de toekomst tot eene regeling in den geest van den heer SEYFFARDT den weg te banen. Men kon het dus nog, zooals de heer RUTGERS VAN ROZENBURG op 22 Sept. jl. in de Tweede Kamer zeide, »mogelijk achten, dat hij (de heer SEYFFARDT) later tot het besef is gekomen, dat het stelsel BERGANSIUS wel niet absoluut het beste, maar toch het bereikbaar beste was en dat hij dat ook zijn ambtgenooten-Ministers had weten aan het verstand te brengen" (1).

De troonrede maakte aan alle illusies dienaangaande een einde. De bewoordingen, waarin de plannen der Regeering ten opzichte der defensie werden kenbaar gemaakt, lieten geen twijfel over, dat het wetsontwerp-BERGANSIUS niets slechts voor den vorm was ingetrokken en in geen geval — ook niet gewijzigd naar de denkbeelden van den nieuwen minister van oorlog — weder zou worden ingediend.

Maar wat bij ons niet minder verwondering en teleurstelling wekte, was, dat in de troonrede tevens een voordracht werd aangekondigd »tot tijdelijke versterking der nationale militie." Hoe? hebben wij ons afgevraagd, is er thans nog tijd voor voorloopige regelingen en moet de eindafdoening van het legervraagstuk op nieuw worden verschoven?

Het Kamerlid SEYFFARDT heeft indertijd zoo herhaaldelijk geklaagd over den langen duur der voorbereiding tot en het dralen met de indiening van het ontwerp-BERGANSIUS, dat men thans, nu dat Kamerlid zelf minister van oorlog is geworden, zeker wel verwachten mag dat een nieuwe legerwet binnen korten tijd het parlement zal kunnen bereiken. En dit te meer, omdat de minister thans een zeker vrij wat beter ontgonnen terrein ter bewerking aantreft, dan met den Minister BERGANSIUS het geval was. De bekende voortvarendheid van den minister van oorlog en de groote werkracht, die blijkbaar in het tegenwoordige Kabinet schuilt — bovendien ook de uitdrukkelijke verzekering nog onlangs door de Regeering gegeven — stellen het dan ook boven elken twijfel, dat een wetsontwerp tot definitieve regeling van den weerplicht spoedig gereed kan zijn. Wanneer desliet tegenstaande de Regeering een noodwet voorstelt, dan moet men daaruit afleiden, dat het met

(1) *Handelingen Tweede Kamer, 1891—92, bladz. 52.*

haar werkplan strookt, aan de indiening en behandeling der legerwet andere, in haar oog meer dringende onderwerpen — waarschijnlijk de belastingverbetering en het kiesrecht — te doen voorafgaan. Mocht deze gissing juist zijn, dan is daarmee zoo goed als stellig uitgesproken, dat in de loopende wetgevingsperiode voor de regeling van den krijgsveld dienst niets meer te hopen valt! En hoe dan daarna de Kamer, onder den invloed der nieuwe kieswet zal zijn samengesteld, wie kan dat zeggen? Wie zou er voor durven instaan, dat de tegenwoordige partijverhouding dan zal worden bestendigd, dat het politieke leven van dit Kabinet met een tweede vierjarige wetgevingsperiode zal worden verlengd?

Het schijnt ons uiterst gewaagd, van zulke onzekere kansen de afdoening afhankelijk te stellen van eene zoo gewichtige en dringende aangelegenheid, terwijl men die volkomen zou kunnen beheerschen, indien zij terstond werd ter hand genomen. Wie werkelijk de hervorming onzer strijdkrachten als een overwegend landsbelang beschouwt, moet elk uitstel duchten, dat de thans zoo gunstige omstandigheden zou kunnen doen verloren gaan.

Is de behoefte aan onmiddellijke, *afdoende* versterking onzer weerkracht niet dringend? Terecht zeide de Majoor SEYFFARDT reeds in de *Gids* van Januari 1888 (bladz. 96): „Er is echter haast bij het werk, want zelfs al verkregen wij nog in 1888 de meest ideaal en tevens practisch goede regeling onzer levende strijdkrachten, zulk een regeling komt in haar geheel eerst na geruimen tijd in werking. Er is haast bij 't werk....” En verklaarde niet nog kort geleden het Kamerlid SEYFFARDT, dat het bij aanneming van de wet-BERGANSIUS toch nog tot 1906 of 1907 zou duren, eer die wet hare volle werking zou kunnen doen gelden (1)? Wij vragen: is er dan, met dit feit voor oogen, nog ruimte voor verder uitstel?

Nog nimmer was het tijdstip zoo gunstig als thans voor eene onverwijde en definitieve beslissing: een Kabinet, dat door een krachtige parlementaire partij wordt gesteund en dat bij een degelijk voorstel tot verhooging onzer weerkracht op eene groote meerderheid in de Kamer kan rekenen; een minister van oorlog, die op dit gebied gevestigde denkbeelden bezit en een afgerond stelsel voorstaat, waaraan hij sedert jaren in en buiten de Kamer heeft gewerkt; de Departementen voorzien van een in deze materie doorkneed personeel en van de volledigste gegevens ter bewerking der legerwetten; de openbare meening eindelijk, overvloedig voorbereid en reikhalzend uitziende naar het oogenblik, waarop deze wonde plek in ons nationaal leven eindelijk, eindelijk! zal zijn geheeld. Hoe is het mogelijk, dat de Regeering zich dat gunstige moment laat ontglippen en zich met tijdelijke voorzieningen tevreden stelt, om de definitieve oplossing te verschuiven naar een onbekende toekomst, waarvan niemand weet wat zij ons brengen zal!

Wij ontveinzen ons niet, dat een noodwet tot tijdelijke versterking der nationale militie de jaarlijksche hernieuwing overbodig zou maken van de

(1) *Error in casa*. 's-Hage, G. C. VISSER, 1891, bladz. 2.

wetten tot verlenging van den dienstdag, waardoor deze voor de militie te land sedert 1887 telkens op zes, sedert 1890 op zeven jaren werd gebracht. Zodoende zou ons dan ook de jaarlijksche onverkikkelijke discussie worden bespaard met »vele leden,» die nog maar altijd niet vermogen in te zien, dat de buitengewone omstandigheden aanwezig zijn, welke de bedoelde verlenging van den dienstdag rechtvaardigen. Maar wij schatten het hier bedoelde voordeel niet hoog, omdat wij overtuigd zijn, dat de Kamer — zij noeme dan de omstandigheden gewoon of buitengewoon — het heden niet meer op hare verantwoordelijkheid zal willen nemen aan de Regeering de jaarlijks gevraagde verlenging van dienstdag te weigeren, terwijl wij omgekeerd juist in die jaarlijksche wets hernieuwing het middel zien om Regeering en Volksvertegenwoordiging telkens aan de reeds te lang verzuimde afdoening van een dringenden plicht te herinneren.

Aan den anderen kant levert het tot stand komen van elke noodwet van meer ingrijpend en blijvend karakter, zooals thans door de Regeering wordt voorgesteld, een ernstig gevaar op. Men mag wel aannemen, dat de overgrote meerderheid van ons parlement overtuigd is van de noodzakelijkheid ons leger te versterken en te verbeteren. Maar omtrent *de mate*, waarin dat zal moeten en kunnen geschieden, bestaat zelfs in den boezem der regeeringspartij, om van de katholieke oppositie niet te spreken, nog al vrij wat verschil van gevoelen. Is het niet zeer te vreezen, dat als eenmaal de voorzieningen tot tijdelijke versterking der nationale militie zullen zijn tot stand gekomen en deze onvermijdelijk met eenigen meerderen druk op een deel der bevolking en hogere geldelijke lasten gepaard zullen gaan, velen zullen meenen dan voorloopig genoeg voor de defensie te hebben gedaan? Zal niet de pas tot stand gekomen noodwet voor de zoogenaamde antimilitairisten en de katholieken het voorwendsel zijn om de vraag naar meer mannen en meer geld terug te wijzen? Wij zijn er van overtuigd, dat de aanneming eener tijdelijke wet de kansen eener definitieve regeling verzwakt. De mannen van het »geen man meer en geen cent meer voor de defensie!» zullen van het hun in de hand gegeven wapen behendig gebruik weten te maken en het is niet voor niets, dat zekere katholieke bladen den minister van oorlog toejuichen, *niet tegenstaande hij hun toch, even goed als ons, als een onverdacht voorstander van den persoonlijke dienstplicht bekend staat.*

De tijdelijke voorziening zou wel eens een zeer langdurig bestaan kunnen hebben. De geschiedenis onzer wetgeving levert daarvan meerdere treffende voorbeelden op. En een volk, dat zoo weinig nationaal bewustzijn heeft, dat het 25 jaar lang berust in een algemeen erkenden, volkomen onvoldoenden toestand zijner weerbaarheid, is ook wel in staat zich lange jaren met een tijdelijke en feitelijk slechts schijnbare versterking daarvan te laten paaien.

Het gevaar, waarop wij hier doelen, wordt geenszins afgewend door in

de noodwet te bepalen dat zij slechts voor een beperkten tijd geldig is (1). Onze parlementaire geschiedenis leert, dat een verlengingswet zeer gemakkelijk tot stand komt (getuige o. a. de herhaalde verlenging van de Wet van 30 Mei 1877 (*Staatsblad* N°. 141) op de Koninklijke Militaire Academie) en dat soms zelfs met een stilzwijgende verlenging van een wettelijk vastgestelden termijn wordt genoegen genomen (zie bijv. art. 3 der Wet van 18 April 1874 (*Staatsblad* N°. 64) tot regeling en voltooiing van het vestingstelsel). Zoodanige bepaling geeft dus slechts in schijn eenigen waarborg.

Men heeft ook wel beweerd, dat een noodwet bij het tot standkomen komen eener definitieve regeling toch noodig is (en men wijst daarbij op de Invoeringswet van den Minister BERGANSIUS) voor den overgang van den bestaanden toestand tot het nieuwe stelsel. Ja, overgangsbepalingen zijn noodig; maar eerst, wanneer eenmaal vaststaat, waar men heengaat, zoodat die maatregelen van overgang zich aanpassen aan de nieuwe regeling, denzelfden geest ademen en ons gaandeweg nader brengen tot den toestand, waartoe wij eenmaal komen willen. Dat alles is onmogelijk, zoolang omtrent dat stelsel der toekomst niets is bepaald. Overigens blijft zulk een overgangswet later, ook al komt thans de noodwet tot stand, toch noodig; de laatste maakt eerstbedoelde niet overbodig.

Wij herhalen dus, dat wij de indiening eener noodwet op dit oogenblik niet toejuichen en het betreuren, dat de Regeering zich niet, in afwachting eener spoedige indiening van het definitieve ontwerp, heeft vergenoegd met een jaarlijksche hernieuwing der verlengingswet. Inmiddels ligt de noodwet thans vóór ons: bij Koninklijke Boodschap van 26 October jl. ontving de Tweede Kamer een wetsontwerp tot tijdelijke versterking der Nationale Militie, terwijl daaraan op 28 October werd toegevoegd een voorstel tot wijziging van de wet van 11 April 1827 (*Staatsblad* N°. 17), houdende oprichting van schutterijen over de geheele uitgestrektheid des Rijks.

Is, in verband met onze bovenstaande beschouwingen, de aanneming dezer wetten al of niet in 's lands belang?

Wanneer men de geschiedenis van ons krijgswezen gedurende de laatste kwart eeuw nagaat, dan kan men leeren bescheiden te zijn in zijn eischen ten opzichte onzer legervorming; dan ziet men hoe telkens herhaalde pogingen tot verbetering onzer weerbaarheid hebben schipbreuk geleden op heftige bestrijding of onder een passieven weerstand zijn doodgebloed. Dan ziet men hoe weinig offervaardigheid, vooral ten opzichte van persoonlijke plichten en lasten, bij een groot deel onzer natie wordt gevonden; hoe oneindig de verscheidenheid der meeningen is ten aanzien van het »hoe» en het »hoeveel»

(1) De thans door de Regeering voorgestelde noodwet tot tijdelijke versterking der nationale militie bepaalt in art. 3, dat zij slechts geldt voor hen, die tot de lichting van 1894 of van een vroeger jaar behooren. Die wet zou dus eerst in het jaar 1900 behoeven te worden verlengd of vernieuwd. Tot zoo lang heeft de oppositie in ieder geval vrij spel!

dat voor onze verdediging mag worden gevorderd. Dan komt men tot de overtuiging, dat het verstandig is geen enkele verbetering, die ons oogenblikkelijk geboden wordt, af te wijzen, ook al bevredigt zij in geen een deele onze bescheidenste wenschen. »Nemen, wat men krijgen kan,» moet onze leus zijn; geen enkele schrede voorwaarts, mits zij in de richting van het doel leide, mag worden versmaad.

Hoe weinig wij dus ook met de indiening der noodwetten ingenomen zijn, wij zouden ons toch niet licht verantwoord achten tot verwerping dier wetten te adviseeren, mits zij dan ook eene werkelijke verhooging onzer weerkracht in het vooruitzicht stellen en, wat strekking en beginselen betreft, geacht kunnen worden te passen in het stelsel der toekomst; mits zij inderdaad de invoering daarvan voorbereiden, den overgang daarheen bevorderen.

Het spijt ons te moeten verklaren, dat, naar ons gevoelen, de noodwetten aan deze elementaire eischen niet beantwoorden. De verbetering, die zij beloven, de versterking der levende strijdkrachten, welke door die wetten verkregen wordt, is niet veel meer dan schijn. Maar wat erger is, de strekking der noodwetten is lijnrecht in strijd met de beginselen omtrent legervorming en dienstplicht, door de Regeering gehuldigd en die den grondslag zullen uitmaken van de regeling, door haar in de toekomst voor te stellen en te bepleiten. In geen enkel opzicht zal de werking van dat stelsel der toekomst door de noodwetten worden ingeleid en bevorderd. De Regeering ware thans in de gelegenheid geweest omtrent sommige harer beginselen op het stuk van weer- en dienstplicht een beslissing te doen nemen, daardoor menig strijdpunt uit den weg te ruimen en de kansen voor de aanneming van het definitieve ontwerp te verhoogen (1), terwijl thans integendeel te voorzien is, dat de Regeering bij de latere behandeling der legerwet met haar eigen wapenen zal worden bestookt, voor de verdediging der noodwet gebezigd. De noodwetten hadden er toe kunnen bijdragen in den geest des volks de denkbeelden te doen ingang vinden, waarvan de natie eenmaal doordrongen zal moeten zijn, opdat de in het leven te roepen krijgsmetregeling eene waarlijk nationale worde. In plaats daarvan zullen de noodwetten een goed deel des volks vervreemden van de diensten en plichten, waartoe het eenmaal geroepen zal moeten worden. De Regeering pleegt met de noodwetten een moord aan haar eigen beginselen. Hoe zullen deze dan ooit weerklank vinden in den lande?

Wij zullen dit oordeel hieronder trachten te staven en daarbij tot de slotsom komen, dat de noodwetten, zooals zij daar liggen, onvoorwaardelijk verwerpelijk moeten worden genoemd. Mocht men om redenen van opportuniteit de aanneming mogelijk willen maken, dan zullen zeer ingrijpende wijzigingen moeten voorafgaan.

(1) Zie de Heer RUTGERS VAN ROZENBURG in de Tweede Kamer op 22 September jl. *Handelingen* 1891/92, bladz. 60.

De wijzigingen der militiewet, door de Regeering voorgesteld, komen, afgezien van verschillende administratieve bepalingen van ondergeschikt belang, in hoofdzaak op het volgende neer:

a. De dienstdienst wordt bepaald op 10 jaren voor de ingelijfden bij de militie te land, en op 8 jaren voor die bij de zee-militie.

b. Gedurende de laatste 4 jaren van den dienstdienst der militie te land en de laatste 3 jaren van dien bij de militie ter zee, worden de ingelijfden in reserve gehouden en zal hun in het aangaan van een huwelijk en in het uitoefenen van de buitenlandsche zeevaart volkomen vrijheid worden gelaten; tevens zullen zij geenerlei belemmering mogen ondervinden, indien zij zich buitenslands wenschen te begeven.

c. De ingelijfden bij de militie te land zullen in de laatste 3 jaren, die zij in reserve verblijven, van het jaarlijksch onderzoek der verlofgangers zijn vrijgesteld en reeds na hun 5de dienstjaar aan geen herhalingsoefeningen meer deelnemen.

d. Het tijdstip voor de inlijving van de lichte (thans bepaald tusschen 1 en 15 Mei) wordt gesteld tusschen 1 en 15 Maart van elk jaar. In verband hiermede heeft ook eene verschikking plaats van de tijdstippen voor de sluiting van het inschrijvingsregister, de loting en de zittingen van den militieraad (1).

e. De overgang van de ingelijfden bij de reserve geschiedt op 1 Augustus na het volbrengen van het 6de (respectievelijk 5de) dienstjaar; het ontslag der oudste lichte heeft plaats op hetzelfde tijdstip na het volbrachte 10de (respectievelijk 8ste) dienstjaar. Door deze bepalingen wordt verkregen, dat ook gedurende den tijd, dat de jongste lichte nog onvoldoende geoefend is, toch over 10 (respectievelijk 8) bruikbare lichten kan worden beschikt. Het is intusschen duidelijk, dat door deze bepaling de dienstdienst nogmaals met bijna $\frac{1}{2}$ jaar wordt verlengd.

Het ligt in de bedoeling der Regeering de zesde en zevende lichten der militie te land, evenals thans geschiedt ingevolge de wet van 19 Juli 1890 (*Staatsblad* N°. 117), aan te wenden tot het voltallig maken van de organieke sterkte der korpsen van de landmacht; verder tot uitbreiding van die sterkte bij de compagnieën vestingartillerie en voorts tot het vormen, in geval van mobilisatie, van reserve-compagnieën en reserve-bataljons uit de depots der regimenten infanterie. De in verband hiermede in 1890 gewijzigde organisatiën der infanterie en vestingartillerie zullen dus voorloopig worden bestendigd. De drie oudste lichten zullen dienen tot aanvulling van verliezen gedurende den oorlog; zij worden voor de depots bestemd en daarbij onder de wapenen geroepen.

De voorgestelde wijzigingen der schutterijwet beoogen, blijkens de Memorie van Toelichting, hoofdzakelijk te bepalen, »dat zij die hun dienstdienst bij de

(1) Daar de wet niet vóór 1 Januari 1892 in werking kan treden, geldt deze bepaling niet voor hen, die voor de lichte van dit jaar zijn ingeschreven.

militie hebben volbracht, in tijd van vrede althans niet tevens tot dienst bij de schutterij geroepen en verplicht worden tot den 34-jarigen leeftijd in 's lands belang of tot behoud van de inwendige rust de wapenen te dragen, terwijl jeugdiger ingezetenen, die geen militiedienst te volbrengen hadden of wier militiedienst tot korter tijd beperkt was, of die hun dienstplicht bij de militie door een plaatsvervanger of nummerwisselaar deden waarnemen, vrijdom ook van schutterlijken dienst genieten."

»De Regeering meent, dat in dezen min wenschelijken toestand verandering behoort te komen, zelfs al werd de militiediensttijd niet of niet in die mate verlengd, als bij het hiervoren bedoelde voorstel van wet in overweging wordt gegeven. Hen, die gedurende vijf jaren, hetzij als vrijwilliger bij de zeemacht, bij het leger hier te lande of bij het krijgsvolk in de koloniën en bezittingen in andere werelddeelen of gedurende vier jaren bij de zeemilitie gediend hebben, wenscht de Regeering, wat de laatsten betreft in overeenstemming met art. 160 (1), eerste zinsnede, der militiewet, van deelneming in den schutterlijken dienst verschoond te zien."

Dit geldt intusschen alleen voor tijd van vrede; in geval van oorlog, oorlogsgevaar en andere buitengewone omstandigheden moeten zij tot handhaving van de onafhankelijkheid des Rijks en tot verdediging van zijn grondgebied meewerken en moet van hunne geoefendheid in den krijgsdienst partij worden getrokken; zij zijn alsdan tot dienst bij de schutterijen gehouden. Verder wordt bepaald, dat de aldus in tijd van vrede voorwaardelijk vrijgestelden *niet* zullen rekenen in de sterkte der schutterijen, die in art. 23 der schutterijwet op 2 man van iedere honderd zielen in elke gemeente is bepaald (nog altijd gerekend naar den maatstaf der bevolking van 1859). Ware het anders, dan zou daardoor het aantal der in werkelijken dienst zijnde schutters aanzienlijk worden verzwakt, terwijl thans daarentegen in oorlogstijd die sterkte met het aantal der ingeolge bovenvermelde bepaling vrijgestelden wordt verhoogd en dus, zoo zegt de Regeering, het voordeel wordt verkregen, »dat middelerwijl de bij het tweede lid van art. 181 der Grondwet (2) gevorderde wet in werking zal kunnen treden, het aantal in den wapenhandel geoefenden en tot dienst verplichten zal toenemen en 's lands defensie alzoo in ruimere mate zal zijn een zaak van volksweerbaarheid."

Op welke grondslagen de door de Regeering, in voldoening aan art. 181 der Grondwet in te dienen legerwet zal berusten, behoeft voor niemand een raadsel te zijn. In Haar antwoord op de Algemeene Beschouwingen van het Voorloopig Verslag omtrent de Staatsbegrooting voor 1892 verklaart Zij, *dat*

(1) Art. 160 *Militiewet*: De loteling, die zijn diensttijd bij de zeemilitie heeft volbragt en een behoorlijk paspoort heeft gekregen, is *in tijd van vrede* van de dienst bij de schutterijen vrijgesteld. De van hem in tijd van gevaar en oorlog te vorderen dienst wordt door de wet op de schutterijen geregeld.

(2) »De wet regelt de verpligte krijgsdienst. Zij regelt ook de verpligtingen die aan hen, die niet tot de zee- of landmagt behooren, ten aanzien van 's Lands verdediging opgelegd kunnen worden."

het bij Haar vaststaat (wij cursiveeren), dat de persoonlijke dienstplicht bij die toekomstige regeling van den krijgsveld op den voorgrond moet worden gesteld. Verder hoopt Zij »er in te zullen slagen eene regeling der levende strijdkrachten tot stand te brengen, welke geen beschikbare krachten voor de verdediging van den vaderlandschen bodem ongebruikt laat en tevens geen te zware lasten oplegt. De noodwet, welke bij de Kamer is ingediend, moge van dit streven reeds het bewijs geven.”

Het volkomen raadselachtige der laatste zinsnede ter zijde latende, blijkt uit bovenstaande verklaring in ieder geval voldoende, dat de Regeering het stelsel van algemeenen dienstplicht met korten dienstdienst voorstaat, in tegenstelling van een beperkt contingent bij langdurigen dienstdienst, die het uitgangspunt vormden van het stelsel-BERGANSIUS. Het is bekend, dat de Minister van Oorlog een warm voorstander van algemeenen dienstplicht is en hij dit stelsel zoowel in de Kamer als bij voorlezingen in verschillende plaatsen des lands, bovendien ook sedert 1888 in een reeks van geschriften heeft verdedigd.

Zoo lezen wij in *Error in casa* (bladz. 9): »Bij het tegenwoordig snel verloop der oorlogen staat »niet geoeffend in vreedstijd” vrij wel gelijk met »onbruikbaar in oorlogstijd” en daar op alle burgers van den Staat dezelfde verplichtingen rusten, om naar hun vermogen mede te werken ter bewaring van de onafhankelijkheid van het Rijk en ter verdediging van zijn grondgebied, zoo is voor allen, die de wet daartoe aanwijst, de persoonlijke vervulling van dien plicht een onafwijsbare eisch in den modernen staat. Daaruit moet echter eveneens volgen, dat alle voor den militairen dienst lichamelijke geschikten ook in vreedstijd voor dien dienst geoeffend dienen te worden, om in oorlogstijd geschikt en gereed te zijn hun plicht ten opzichte van het vaderland te vervullen. Met andere woorden: de algemeene dienstplicht, behoudens de wegens sociale redenen noodzakelijke of wenschelijke uitzonderingen, zoude eigenlijk den grondslag moeten vormen voor een wet op den krijgsveld in elken modernen staat en het is ontwijfelbaar, dat in den cirkelgang der menschheid dit beginsel, reeds geldend in het oude Rome en in het oude Griekenland, weder op den voorgrond zal treden.”

In de *Vereeniging ter beoefening van de Krijgsvetenschap* sprak de Luitenant-Kolonel SEYFFARDT op 31 October 1890 (1): »Waarijk, ik kan mij geen anderen redelijken en uit een zedelijk oogpunt hooger grondslag denken voor de vorming van de weermacht eener kleine natie dan algemeene weerplicht; dat is dus tevens, omdat men in vreedstijd geoeffend moet worden, algemeene dienstplicht. Elke andere grondslag, waarbij slechts een deel der weerbaren wordt voorbereid voor zijn plicht en taak in tijden van gevaar, is een onredelijke grondslag, en des te onredelijker, naarmate er meer van dien plicht worden vrijgesteld en de last — want in dat geval wordt het zeker een last — op een kleiner aantal drukt.”

(1) 1ste Verslag, 1890—91, bladz. 8.

Elders heet het (1): »De levende strijdkrachten, de gansche weerbare natie: ziedaar de beste waarborg voor ons onafhankelijk voortbestaan; en van de natie maken alle Nederlanders, rijken en armen, ouden en jongen, deel uit, in welke provincie zij ook wonen.» Of wel (2): »de Staat is verplicht binnen de grenzen door de finantieele krachten getrokken, elk Nederlander in zijne jongelingsjaren door oefening in staat te stellen om mede te werken tot verdediging van de vrijheid en de onafhankelijkheid van het vaderland.»

Bij de algemeene beraadslaging over het wetsontwerp-BERGANSIUS in de Tweede Kamer, zeide het lid SEYFFARDT op 23 April 1891 o. a. (3): »Eene natie, waarvan elk man soldaat is, dat is, waarbij elk man den eere naam van landsverdediger mag dragen, zulk een natie wordt niet aangevallen, ... dat wij enkel met een leger, al ware het 200.000 man sterk, gewaarborgd zijn, dat wij het onderspit niet zullen delven, — dat kan geen enkele Minister verzekeren. Doch wanneer men weet, dat elk man geoefend is, dan ben ik in mijn ziel overtuigd, dat men het dan wel laten zal ons aan te vallen en er niet aan denken zal ons te annexeren. Maar daarom kunnen wij een leger niet missen, doch dit moet staan niet naast het volk, doch moet de geoefende natie als steun achter zich hebben. Dit is het beste, ja eenige middel om te allen tijde onze onafhankelijkheid te behouden.»

Bovenstaande bloemlezing uit de woorden en geschriften van den Heer SEYFFARDT zal voldoende zijn om het standpunt van den Minister van Oorlog ter zake onzer legervorming te kenschetsen. En als men dan aan dat standpunt den inhoud der noodwetten toetst, dan is het hoogst bevreemdend en ontmoedigend tevens, dat geen enkel dezer schoone denkbeelden in die wetten tot uitdrukking is gebracht. Men versta ons wel: dat de Regeering geen algemeenen dienstplicht met een noodwet kan invoeren, is zeer duidelijk. Zelfs kunnen wij er Haar geen verwijt van maken, dat bij deze wet geen contingentsverhooging wordt gevraagd; hoe gewenscht die voorzeker ook zijn zoude, wij achten — afgezien van andere bedenkingen — de goedkeuring daarvan door de Kamers op dit oogenblik en bij deze gelegenheid niet voldoende verzekerd. Maar waar door de Regeering het beginsel gehuldigd wordt dat ieder weerbaar man soldaat moet zijn, daar is het onverklaarbaar, dat de Regeering heeft kunnen besluiten in de noodwetten aan de bezittende klassen de gelegenheid te blijven aanbieden zich door afkoop aan dien heiligen plicht te onttrekken. Ware thans het beginsel van den persoonlijke dienstplicht in die wetten neergelegd, zoo zou geleidelijk de weg kunnen worden gebaad tot een latere, meer algemeene en uitgebreide toepassing. Ongetwijfeld

(1) *Onze nationale weerkrachten* door A. L. W. SEYFFARDT. Uitgegeven door de Maatschappij tot nut van 't Algemeen. M. E. DE GRAUW. Ouderkerk bij Amsterdam, bladz. 11.

(2) *Onze volksweerberaarheid, een nationaal belang bij uitnemendheid*, door A. L. W. SEYFFARDT, Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. 's Gravenhage. DE GEBROEDERS VAN CLEEF, 1889, bladz. 34.

(3) *Handelingen 1890—91*, bladz. 1099.

zou een voorstel in dien zin door de Volksvertegenwoordiging met ingenomenheid zijn begroet, want zoowel de vorige Kamer, als ook de groote meerderheid der natie bij de stembus, heeft zich vóór dat beginsel uitgesproken (1). In plaats daarvan handhaven de noodwetten niet slechts het uit alle oogpunten veroordeelde instituut der dienstvervanging (2), maar worden zelfs de gebreken daarvan tot een nooit gekende hoogte opgevoerd. Wij zeggen het volmondig den Heer SEYFFARDT na (3): »Hij, die van de plaatsvervanging of van de nummerverwisseling gebruik maakt, ontrekt zich willens en wetens aan een hem opgelegden heiligen plicht; en daar hij dit alleen kan doen, als hij er het geld toe heeft, of het er voor weet te krijgen, zoo is deze instelling een voorrecht voor de gegoeden boven de armen. Dat voorrecht is echter voor hem, die over de zaak goed doordenkt, volstrekt geen voorrecht, doch slechts een gelegenheid tot plichtverzuim, hetgeen door geen weldenkende is goed te keuren.» Maar met hoeveel meer recht zal men dat dan kunnen zeggen na het tot stand komen der noodwetten! De verlenging van den diensttijd tot 10 jaren zal ongetwijfeld de prijzen der plaatsvervangers en nummerverwisselaars aanzienlijk opdrijven. Meer dan ooit zal dus de afkoop een voorrecht worden van de bezittende klasse; meer dan ooit wordt het stelsel der dienstvervanging een sociale onbillijkheid. En deze onbillijkheid drukt den door het lot aangewezenen, die te arm is om een plaatsvervanger te koopen, des te gevoeliger, nu de diensttijd van 5 (of thans tijdelijk 7) op 10 jaren wordt gebracht.

Waarom de Regeering den persoonlijken dienstplicht niet in de noodwetten heeft voorgesteld, is ons onbegrijpelijk. De Memories van Toelichting bij die wetten roeren dit onderwerp letterlijk met geen enkel woord aan. In Haar hierboven reeds genoemd antwoord op het Voorloopig Verslag omtrent de Staatsbegroting voor 1892 zegt de Regeering: »Omtrent de invoering van den persoonlijken dienstplicht kon daarbij (d. w. z. bij die noodwetten) geen beslissing worden genomen, omdat die invoering met behoud der tegenwoordige inrichting van militie en schutterijen moeilijk vereenigbaar zou wezen.» Elke nadere uiteenzetting van den aard dezer bezwaren ontbreekt echter, zoodat wij dienaangaande in het duister tasten. Bij de discussie over het Adres van antwoord op de Troonrede op 22 September jl. antwoordde de Minister van Oorlog op een vraag van den Heer RUTGERS VAN ROZENBURG: »De noodwet is, het spreekt van zelf, eene wet, die men uit nood indient, waarbij dus haast is, die dus zeer eenvoudig moet zijn en waarin men geen belangrijke en groote zaken aan de orde kan stellen;» en later: »Ik heb gezegd, dat men bij een noodwet geen ingrijpende wijzigingen in bestaande wetten kan maken, omdat die met eenigen spoed moet behandeld

(1) De Kamerleden TAK VAN POORTVLIET, SMIDT en SEYFFARDT, thans allen ministers, stemden op 8 Mei 1891 vóór de motie-RUTGERS.

(2) »een privilege in hoofdzaak voor de gegoeden in den lande.» (Het lid der Tweede Kamer SEYFFARDT in *Error in caso*, bladz. 11.)

(3) *Onze nationale weerkrachten*, bladz. 28.

worden" (1). Dat deze algemeene waarheden in dit bijzonder geval ook op de invoering van den persoonlijken dienstplicht toepasselijk zouden zijn, is ons niet duidelijk. Van eene incidenteele beslissing zal hier toch wel niemand spreken, na al wat er op dit stuk in de laatste jaren is voorafgegaan. En juist de persoonlijke dienstvervulling zou zich leenen tot eene onverwijde invoering, omdat zij op zichzelf geenerlei ingrijpende verandering in bestaande organisatiën, geenerlei verhooging van kosten meebrengt. Men trekke art. 4 van de Militiewet (2) in, wijzige of doe vervallen de artikelen, die daarmede in verband staan en stelle de noodige bepalingen vast, om de vervulling van den dienstplicht voor zekere categorieën van personen, hetzij om billijkheidsredenen, hetzij in het belang van den Staat of de maatschappij, minder drukkend te maken (vrijstelling, ontheffing, uitstel of vervroeging van werkelijken dienst, enz.). Al deze vraagstukken zijn reeds van zoovele zijden bekeken, dat het der Regeering, naar het ons toeschijnt, niet moeilijk kon zijn gevallen haar zienswijze dienaangaande in korten tijd in wettelijke bepalingen te formuleeren en in de noodwetten op te nemen.

Het handhaven van de dienstvervanging in die wetten is ons inziens een overwegend bezwaar tegen hare aanneming.

Maar ook tegen den 10- (bijna 10 $\frac{1}{2}$ -) jarigen dienstitijd hebben wij ernstige bedenkingen.

Voorzeker is vermeerdering onzer legersterkte hoogst noodzakelijk. Dat voor dit doel — zoodra contingentsverhooging is uitgesloten — alleen mag worden gerekend op hen, die reeds gediend hebben, zal door ieder worden erkend. De militiewet stelt het jaarlijksch contingent op 11.000 man (waarvan 600 voor de zeemilitie); door het in dienst houden van 7 lichteningen ingevolge de wet van 19 Juli 1890 (*Staatsbl.* N°. 117) kan dus thans de gezamenlijke sterkte der militie — rekening houdende met het normale verloop — één jaar na de inlijving der jongste lichtening worden geschat op 67.300 man (waarvan 63.600 man voor de militie te land). Door den dienstitijd op 10 jaar te brengen, wordt deze sterkte vermeerderd met 3 lichteningen, respectievelijk te schatten op 9000, 8900 en 8800 man; de totale sterkte zal dus ongeveer bedragen 94.000 man (waarvan 89.000 man voor de militie te land).

De aanwinst schijnt werkelijk belangrijk, vooral wanneer die, zooals de Regeering in de Memorie van Toelichtening zegt, verkregen wordt, zonder dat op de dienstplichtigen een »noemenswaardige meerdere druk" wordt gelegd, terwijl »van staatswege geen verhoogde uitgaven gevorderd worden."

Bij nadere beschouwing blijkt de zaak echter minder schoon. Het streven geen meerderen druk op de dienstplichtigen te leggen heeft de Regeering

(1) *Handelingen* 1891/92, bladz. 52, 59 en 60.

(2) Art. 4, Militiewet: Het staat elk vrij, zijne dienst bij de militie, volgens de bepalingen dezer wet, door een ander te doen waarnemen.

tot het voorstel geleid, de militie te land na het 5de dienstjaar niet meer voor herhalingsoefeningen op te roepen. Maar wij vragen: welke zal dan de militaire waarde zijn van die manschappen, die in hun eerste dienstjaar een zeer korten — naar vrij algemeen oordeel te korten — oefeningstijd hebben doorlopen, daarna nu en dan enkele kortstondige herhalingsoefeningen meemaken, om vervolgens vijf jaar lang van elke rechtstreeksche aanraking met het leger, van elke oefening verstoken te blijven? Zelfs wil het wetsontwerp den band, die den milicien-verlofganger althans nog eenigszins aan het leger verbindt, of hem ten minste zijn betrekking tot dat leger een enkele maal weder eens in herinnering brengt, nog lossen maken, door hem in de laatste 3 jaren ook nog te ontheffen van het jaarlijksch onderzoek voor den militie-commissaris, zoodat dan zelfs elke controle op den staat zijner medegenomen kleeding- en uitrustingsstukken ophoudt!

De soldaat moet tegenwoordig veel, zeer veel leeren; zoowel ten opzichte van practische en technische geoefendheid als ten aanzien der theoretische kennis van verplichtingen en voorschriften zijn de eischen in de laatste jaren zeer hoog gestegen. Onze troepenofficieren weten maar al te goed, dat het meerendeel onzer miliciens na den eersten oefeningstijd met een minimum aan geoefendheid, met een hoogst oppervlakkige kennis van hetgeen zij als soldaat moeten weten, met verlof vertrekt; onze troepenofficieren ondervinden het ieder jaar hoeveel er bij opkomst tot herhalingsoefeningen van het geleerde weer vergeten is, hoe hoog noodig het is dat dunne laagje vernis opnieuw aan te strijken en dieper te doen doordringen. Wat zal er dan van die practische geschiktheid en die kennis, wat ook — zoo vragen wij vooral — van de moreele eigenschappen als soldaat zijn overgebleven, als die mannen vijf jaar lang geheel los van het leger zijn geweest, zegge 5 jaren, een tijd, waarin nieuwe bewapeningen kunnen zijn uitgereikt, een tijd welke in reglementen en voorschriften een geheele ommekeer kan hebben gebracht? Wij noemen zulk personeel, althans van de 2 of 3 oudste lichten, zonder eenige bedenking, »ongeoefenden» en wij scharen ons dus in dit opzicht geheel aan de zijde van den Majoor SEYFFARDT, waar deze zegt (1): »wil men toch bij een bijv. tienjarigen werkelijken dienstdtijd van de vijf oudste lichten dienst hebben, bijv. als bezettingstroepen, dan dienen die lichten toch, al ware het maar om het andere jaar, voor herhalingsoefeningen te worden opgeroepen, want doet men dit niet, dan is de waarde dier zeker ook niet al te best geëncadreerde en eigenlijk slechts op het papier georganiseerde troepen al zeer gering.» In gelijken geest spreekt het Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal A. L. W. SEYFFARDT in de brochure *Onze volksweerberaarheid* (bladz. 35): »men mag niet vergeten den ook in vredetijd knellenden band voor hen, welke ingelijfd in het leger van hun 20ste tot hun 30ste jaar, steeds zouden blootstaan elk oogenblik te worden opgeroepen voor herhalingsoefeningen. Toch zullen die herhalingsoefeningen zeer noodig

(1) Wat nu? *De Gids*, Jan. 1888, bladz. 98.

zijn (wij cursiveeren), want bij mobilisatie moeten zij, die als 't ware onmiddellijk voor den vijand komen te staan, niet te lang geleden in het verband, waarin ze zullen optreden, ook geoefend zijn."

Maar er is meer. Niet alleen is de militaire waarde dezer oudste lichteningen hoogst twijfelachtig, maar hare bruikbaarheid tot onmiddellijke versterking van het leger daalt beneden elk aannemelijk peil door de omstandigheid, dat tot encadreering van die drie oudste lichteningen *geen man beroepskader* beschikbaar is. De Memorie van Toelichting loopt over de kaderquaestie zeer luchtig heen, of liever roert haar in het geheel niet aan; zij zegt alleen, dat de maatregelen, in 1890 genomen in verband met het in dienst houden van 7 lichteningen miliciens, voorshands bestendigd zullen worden. Welke maatregelen zullen worden genomen in verband met het in dienst houden van nog 3 lichteningen, blijkt niet; alleen zegt de Regeering, dat die lichteningen zullen dienen tot aanvulling van verliezen gedurende den oorlog en bij de depots onder de wapenen zullen worden geroepen, misschien daarmede te kennen willende geven, dat die troepen dus tusschen de bestaande kaders worden ingevoegd en dat derhalve geen nadere voorzieningen daartoe noodig zijn. Het is duidelijk, dat dit niet opgaat. Daargelaten dat »aanvulling van verliezen» aan manschappen gepaard dient te gaan met aanvulling van verliezen aan kader, behoeft het voorts geen betoog dat eene vermeerdering van de depots met 26.000 man een evenredige uitbreiding van beroepskader daarbij vordert, voor toezicht, leiding en africhting van deze zoo goed als ongeoefende, maar zoo snel mogelijk af te richten massa. Wij kunnen ons eigenlijk van die indeeling dezer drie lichteningen bij de depots volstrekt geen voorstelling maken en gelooven, dat men wel gedwongen zal zijn, ze met ander, meer geoefend personeel tot afzonderlijke afdelingen met eigen kader te formeeren.

En werkelijk is het dan ook geenszins alleen vermeerdering van getalsterkte en aanvulling van verliezen, waaraan ons leger dringend behoefte heeft, maar het is vooral ook uitbreiding der organisatie en vorming van reserve-afdeelingen. Na al het bovenstaande zal het wel overbodig zijn aan te toonen, dat voor dit doel van die drie oudste lichteningen in de eerste weken (maanden?) van den oorlog letterlijk niets te verwachten valt.

De encadreering der zeven lichteningen, in dienst gehouden ingevolge de verlengingswet van 1890, is alleen min of meer kunnen worden verzekerd door ten eerste de vredesorganisatie der infanterie en vestingartillerie eenigszins uit te breiden en door in de tweede plaats de oorlogsformatie der compagnieën infanterie in te krimpen, door nl. het aantal luitenants daarbij van 3 op 2 te brengen. De groote verliezen, die in het hedendaagsche gevecht juist de officieren lijden, maken dezen maatregel vrij bedenkelijk en alleen door de hoogste noodzakelijkheid gewettigd; hij droeg dan ook een zeer tijdelijk karakter. In ieder geval zal op dien weg onder geen voorwaarde verder kunnen worden gegaan. Een ander middel, waarvan altijd met voorliefde gewag wordt gemaakt als het de encadreering van in oorlogstijd

te formeeren afdeelingen geldt, is het gebruik maken van gepensioneerde officieren en minderen en van gepensioneerde of hier te lande met verlof vertoevende Indische officieren. Hieromtrent schreef de vorige Regeering in de Memorie van Toelichting bij het ontwerp der bovenvermelde verlengingswet o. i. zeer terecht, dat het een middel is, waarop men niet *dadelijk* mag rekenen en waarvan het geheel onzeker is, in hoeverre het resultaten zal opleveren. Wat langs dezen weg mocht worden verkregen, zal in ieder geval geheel in beslag worden genomen door de depots, de uit de 7de lichte te formeeren reserve-afdeelingen, alsmede tot aanvulling der allereerste verliezen in het leger; voor de encadreering der 3 oudste lichten behoort dit dus buiten beschouwing te blijven. En zoo rest dan voor het laatste doel niets dan militiekader, waarvan wij de militaire waarde, na een periode van 3—5 jaren zonder herhalingsoefeningen, volkomen gelijk *nul* stellen.

Het kadervraagstuk is in het ontwerp der Regeering onopgelost; het is tevens onoplosbaar, tenzij alleen door eene aanmerkelijke uitbreiding der vredesorganisatie. En wel opmerkelijk mag het heeten dat de Regeering juist het eenige middel heeft versmaad, waardoor aan die oplossing nog eenigszins ware tegemoet te komen, de invoering nl. van den persoonlijken dienstplicht, waardoor de vorming van militiekader kon worden bevorderd en met name die van reserve-officieren mogelijk zou worden.

Ongeoeffend en zonder kader, ongeschikt tot onmiddellijke formatie van reserve-afdeelingen, ziedaar de aanwinst, met die drie oudste lichten verkregen. Hebben wij te veel gezegd, toen wij beweerden, dat zij niet veel meer is dan schijn?

Nu zou men kunnen meenen, dat die aanwinst — zij moge onbeduidend zijn — toch niet mag worden versmaad, gedachtig aan den stelregel: »nemen, wat men krijgen kan!» Dat zou misschien juist zijn, wanneer de bedoelde maatregelen niet aan den anderen kant schadelijk waren.

Door den dienstdienst tot 40 jaren te verlengen, worden toch aan de schutterijen juist de eenige elementen onthouden, welke daarin een zekere militaire waarde hebben; het zijn de personen, die pas in het leger gediend hebben en die o. a. bij de dienstdoende schutterijen ongeveer $\frac{1}{4}$ van de sterkte uitmaken. Juist die »gedienden» brengen een zekere *geoeffendheid* en *militaire kennis*, eenig begrip van tucht mede en leveren dus de meest bruikbare stof tot kadervorming. Juist zij zouden bij doeltreffende vredesvoorbereiding geschikt zijn om in oorlogstijd tot afzonderlijke compagnieën te worden vereenigd en zoodoende betrekkelijk spoedig na het begin des oorlogs tot reserve-afdeelingen te worden gevormd. Door deze elementen uit de schutterijen weg te nemen, worden deze ontredderd (1); hare onbruikbaarheid als legerreserve zal daarmede haar toppunt hebben bereikt!

(1) Het is waar, dat in die richting reeds een eerste stap is gedaan door de verlengingswetten van 1887—1891. Die wetten droegen echter een zeer tijdelijk karakter; het waren werkelijk noodwetten. De thans aanhangige noodwet zal voor vele jaren blijvend zijn.

Het is ons dan ook onbegrijpelijk, hoe de Memorie van Toelichting het kan doen voorkomen, alsof de schutterijen door de voorgestelde wijziging nog in zekeren zin zouden worden gebaat en »s lands defensie alzoo in ruimere mate zal zijn een zaak van volksweerbaarheid." In aantal, ja, zal de schutterij in oorlogstijd sterker zijn; maar in waarde zal zij aanzienlijk zijn verminderd: een aantal ongeoeffende schutters in de plaats der »gedienden; de kadervorming ernstig benadeeld; de vorming van reserve-afdeelingen bij het begin des oorlogs onmogelijk; als aanwinst alleen de »oud-gedienden," die in oorlogstijd bij de schutterijen opkomen en in geen 5 jaar of langer het geweer hebben gehanteerd.

Is het der Regeering alleen om het aantal schutters te doen, dan ware het wel zoo rationeel eindelijk artikel 23 der wet van 11 April 1827 eens te doen toepassen en de sterkte der schutterijen te regelen naar de werkelijke bevolking. En wil men in ernst de schutterij verbeteren, bij wijze van tijdelijken maatregel, dus voorloopig met behoud van haar gemeentelijk karakter, dan moet, zooals reeds dikwijls is betoogd — natuurlijk met afschaffing der nummervervisseling in vreedstijd en der plaatsvervanging in oorlogstijd — door wijziging van art. 78 (1) de formatie in vreedstijd en de onmiddellijke mobilisatie in oorlogstijd van afzonderlijke afdeelingen uit de gedienden worden mogelijk gemaakt, terwijl dan verder op ruime schaal de leiding van beroeps-kader uit het leger bij de oefeningen der schutterij moet worden verzekerd. Een noodwet tot verbetering der schutterijen, in dien zin opgevat, zou niet alleen reeds dadelijk een legerreserve van niet te versmaden beteekenis kunnen opleveren, zij zou tevens een heilzamen overgangsmaatregel kunnen vormen tot een later definitief stelsel, dat ons een behoorlijk geëncadreerde landweer, uitsluitend uit gedienden, zal geven.

Nog een ander voordeel zou daardoor kunnen worden bereikt. Een der voornaamste grieven, die het Kamerlid SEYFFARDT tegen de legerwet-BERGANSIUS had, was, dat daarin de dekking onzer mobilisatie onvoldoende was verzekerd; »mag," zoo vraagt de Schrijver van *Error in casa* (bladz. 38), »de toestand van weerloosheid tegen een plotseling dreigend oorlogsgevaar, tegen het onmiddellijk of zeer kort na de oorlogsverklaring overschrijden onzer grenzen door vijandelijke afdeelingen nog langer worden bestendig of moet de nieuwe wet daarin voorzien?" En in de Tweede Kamer zeide de Heer SEYFFARDT: »Het is toch juist het eigenaardige van een *klein* land, dat het *moet* zorgen dat de mobilisatie gedekt is, want de vijand kan, ten minste met zijne cavalerie, in een oogenblik over de grenzen zijn" (2). Voorzeker, wanneer

(1) Art. 78, Schutterijwet: Tegen de aanvallen van den vijand zullen aanvankelijk en in de eerste plaats worden bestemd en opgeroepen:

1°. zoodanige leden der schutterijen, welke zich vrijwillig tot dat einde zullen hebben aangeboden;

2°. de ongehuwden, en bij een dringend gevaar, de verdere leden van den eersten ban;

3°. de tweede ban;

terwijl eindelijk de overige leden der schutterijen, en bij het dringendst gevaar alle overige ingezetenen, geschikt om de wapenen te dragen, naar aanleiding van art. 203 der Grondwet den derden of laatsten ban van den landstorm zullen uitmaken.

(2) *Handelingen*, 1890/91, bladz. 1098.

wij werkelijk in zulk een »toestand van weerloosheid tegen een plotseling dreigend oorlogsgevaar» verkeeren, dan mag het geen oogenblik uitstel lijden, daarin verandering te brengen; dan kan men zich bijna geen landsbelang denken dat meer dringend tot onverwilde voorziening maant. Dan zou men geneigd zijn voor dat doel alleen reeds een nood-maatregel gewettigd te achten. Welnu, de aanhangige ontwerpen beloven ons ook in die richting niets! Een wijziging der schutterijwet als boven omschreven zou het mogelijk gemaakt hebben althans in de grootere gemeenten onzer grens- en kust-provinciën te allen tijde te beschikken over in vreedstijd geformeerde en plaatselijk geoefende afdeelingen van gedienden, die bij onverwacht oorlogsgevaar terstond beschikbaar zouden zijn, om tot steun van onze cavalerie en rijdende artillerie mede te werken ter beveiling der mobilisatie en concentratie van het leger en tot kustbewaking. Zoo zou men een eersten stap doen tot het stelsel van bescherming der mobilisatie door de landweer, door den Heer SEYFFARDT in zijn brochure *Error in casa* op bladz. 28 en 29 bepleit.

Uit het bovenstaande blijkt voldoende, dat naar onze meening de verlenging van den diensttijd tot 10 jaren niet wordt gewettigd door de daaraan verbonden voordeelen voor het leger, en ten nadeele strekt van de schutterij.

Maar oneindig zwaarder dan dit alles weegt bij ons een moreele bedenking, die wij tegen deze verlenging hebben. De druk van den dienstplicht, door het bestaande stelsel van dienstloting (1) op een zeer gering deel der natie gelegd, nadat zich daaraan vooraf de gegoeden door afkoop hebben onttrokken, wordt door die verlenging aanzienlijk verhoogd, zonder dat de verdere overgrootte meerderheid der bevolking eenigerlei evenredige vermeerdering van lasten of plichten ondervindt. De verhooging onzer weerkracht geschiedt eenvoudig ten koste van die weinigen, die niet door het lot begunstigd zijn en geen geld genoeg gehad hebben om zich vrij te koopen. Is er grooter onbillijkheid denkbaar? een onbillijkheid te grievender, omdat zij uitsluitend de niet-bezittende klassen treft? Hoe is het mogelijk, dat zoodanig voorstel uitgaat van eene Regeering, die algemeenen dienstplicht voorstaat, die als motto in haar vaandel schrijft: »nieder weerbaar man soldaat!»

Het is waar, de Regeering noemt in de Memorie van Toelichting den druk, door de voorgestelde verlenging van diensttijd op de ingelijfden gelegd, van weinig gewicht. Zij denkt daarbij blijkbaar uitsluitend aan vreedstijd. In oorlogstijd is die druk geenszins zoo onbeteekenend. Men hoore slechts, wat het Lid der Tweede Kamer A. L. W. SEYFFARDT, sprekende over een tienjarigen diensttijd in het leger, zegt in zijne brochure *Onze volksweerbaarheid* (bladz. 34—35): »Bij mobilisatie moet hij, wien het lot aanwees, onmiddellijk huis en hof verlaten en in de gelederen van het leger plaats nemen om dadelijk mede te helpen tot het keeren der eerste slagen. Hoeveel

(1) »De in ons oog meest immoreele van alle loterijen.» (De Majoor SEYFFARDT in *De Gids*, Jan. 1888, bladz. 97, noot.)

gehuwden zullen er niet onder die oudere lichteningen zijn, daar toch van het aantal huwelijken, dat jaarlijks wordt gesloten, de ouderdom van den echtgenoot bij een derde deel tusschen de 25 en 30 jaar valt; of zal men den tot den militiedienst aangewezenen tot zijn 30ste levensjaar tot het celibaat verplichten? Hoevelen van hen, welke tot de oudere lichteningen behooren, zullen buitendien niet in zaken gevestigd zijn? En die allen moeten onmiddellijk in de voorste gelederen des legers plaats nemen, terwijl een veel grooter aantal jongeren en ongehuwden stil te huis blijft, waar ze veel beter zouden kunnen worden gemist en waar ze in zulke tijden niet te huis behooren. Men mag waarlijk wel niet al te licht denken over dat verlengen van den werkelijken diensttijd om een grooter leger te verkrijgen, en men mag het ook niet voorstellen als een slechts weinig beteekenende vermeerdering van druk voor het individu." Wij hebben hier niets bij te voegen; het voorstel is lijnrecht in strijd met den door niemand meer betwisten regel, dat in den krijgsveldendienst de jongere den oudere voorgaat. Het moge nu hier een *zoogenaamd* tijdelijke maatregel zijn, dat is tamelijk onverschillig voor hem wien het lot treft, in zijn diensttijd ten oorlog te worden geroepen. Zulk een stelsel, tijdelijk of blijvend, kan men slechts „een onvolmaakt, een ons volk onwaardig stelsel" noemen (1). Maar het is ook — om met een anderen schrijver te spreken — een *wreed stelsel*; want terwijl onze jongelieden van goeden huize met de vereischte deftigheid van af het hoekje van den haard of uit de societeit den oorlog zullen aanzien, worden de mannen uit het volk, echtgenooten en vaders, hun gezin en hun bedrijf misschien in nood achterlatende, met twijfelachtige geoeffendheid en in gebrekkig georganiseerde verbanden tegenover den vijand gesteld!

Maar, „die het doel wil moet hier ook de middelen willen" zeide de Heer SEYFFARDT in het *Naschrift* zijner brochure *Onze volksweerbaarheid* (bladz. 52). Wij moeten vooropstellen, dat dit in het algemeen een bedenkelijk beginsel van regeeringsbeleid is. Maar aannemende, dat hier inderdaad het belang van enkelen aan dat der gemeenschap moet worden opgeofferd, dan is er toch zeker wel een grens, die men daarbij niet te buiten mag gaan. Voor den Schrijver der zooveen genoemde brochure scheen die grens bij 8 lichteningen te zijn gelegen; zoo ook voor het Kamerlid SEYFFARDT, toen hij op 25 Maart 1889 zijn wetsvoorstel indiende tot het nemen van voorzieningen ter tijdelijke versterking der nationale militie. Van onzen kant moeten wij thans verklaren, dat wij die grens bij 10 lichteningen verre overschreden achten.

Wij zouden nog verschillende andere punten kunnen aanroeren. Wij zouden kunnen vragen, of het wel geheel juist is, als de Regeering in de Memorie van Toelichting zegt, dat de voorgestelde regeling niet leidt tot nieuwe uitgaven voor den staat, terwijl toch zeker wel voor de drie oudste lichteningen wapenen, kleeding en uitrustingsstukken in voorraad zullen moeten worden

(1) Wat nu? *De Gids*, Jan. 1888, bladz. 98.

opgelegd. Wij zouden kunnen vragen, wat de marine met 8 lichtingen denkt te doen, terwijl in 1890 de door de Regeering gevraagde zes lichtingen te veel en onnoodig werden geacht, een vraag, waaromtrent de Memorie van Toelichting geheel zwijgt.

Maar het is onnoodig de ons toegestane plaatsruimte verder te overschrijden, om aan te toonen dat de noodwetten, zooals zij daar liggen, voor ons volstrekt onaannemelijk zijn.

Wij willen evenwel niet nalaten er op te wijzen, dat het ontwerp tot wijziging der Militiewet één werkelijke verbetering bevat, nl. de vervroeging van het tijdstip van opkomst (zie hierboven, bladz. 666 ad *d*), waardoor van onzen korten oefeningstijd beter dan tot dusverre zal kunnen worden partijgetrokken. Maar ieder zal begrijpen, dat deze verbetering, van hoeveel waarde ook, niet opweegt tegen de groote gebreken, die het wetsontwerp aankleven.

Wil men nu eenmaal een noodwet, die niet jaarlijks behoeft te worden hernieuwd, dat deze dan in de eerste plaats de dienstvervanging uit ons krijgswezen verbanne, en in de tweede plaats nimmer als een afdoener kunne worden beschouwd, die Regeering of Volksvertegenwoordiging voor langen tijd van verdere zorgen voor de verbetering onzer levende strijdkrachten ontheft. De diensttijd worde op 7 jaren gesteld; het prijsgeven van 3 oudere lichtingen kan ruimschoots worden opgewogen door verbetering der schutterijen, niet alleen in aantal, maar in innerlijke militaire waarde en bruikbaarheid als legerreserve.

— Δ —

HET ONTWERP EENER WET OP DE KRIJGSTUCHT.

(*Vervolg van N°. 11, bladz. 636.*)

§ IV. OPLEGGING EN TENUITVOERLEGGING VAN KRIJGSTUCHELIJKE STRAFFEN.

Aan welke personen kent het O. W. Kr. het recht toe disciplinaire straffen op te leggen en hoever strekt zich hunne bevoegdheid uit?

Alvorens de gestelde vraag te beantwoorden, willen wij, ten einde eene vergelijking tusschen de bestaande en de voorgestelde bepalingen gemakkelijk te maken, in 't kort nagaan, wat hieromtrent ons vigeerend Reglement van Krijgstucht en andere voorschriften vaststellen.

Het Reglement van Krijgstucht spreekt alleen van:

1°. De commandeerende officieren van het korps.

Zij mogen alle straffen zelfstandig opleggen, behalve de wegzending met een briefje van ontslag en de plaatsing in de 2de klasse van discipline. Volgens art. 25 van het Reglement van Krijgstucht kan de wegzaging eerst geschieden na bekomene autorisatie van het Departement van Oorlog."

Volgens ministerieele aanschrijving van het jaar 1881 geschiedt de plaatsing in de 2de klasse van discipline door de commandeerende officieren der korpsen, doch niet dan na daaromtrent de militaire autoriteiten, onder wier onmiddellijke bevelen zij staan, te hebben geraadpleegd. Bij verschil van gevoelen wordt het welmeen van den minister van oorlog gevraagd.

2°. De hoogere officieren van het korps, wier bevoegdheid overeenkomt met die der compagniescommandanten.

3°. De compagniescommandanten.

Zij mogen opleggen de cachot- en overige straffen van mindere zwaarte.

Volgens de artt. 36 en 40 van het Reglement van Krijgstucht behoeven zij, bij oplegging van cachot- en provooststraffen, de autorisatie van den korpscommandant; waaruit echter niet mag afgeleid worden, dat zij ten opzichte van de minder zware straffen eene onbeperkte bevoegdheid bezitten. (Zie art. 192 van het Voorschrift op den Inwendigen dienst der Infanterie, welk artikel te verdedigen is op grond van den inhoud van art. 4 van het Reglement van Krijgstucht en de artt. 15—18 der wet op de Rechtspleging.)

De compagniescommandanten kunnen de officieren straffen met arrest met acces.

4°. De detachementscommandanten, mits officier zijnde.

Volgens art. 43 van het Reglement van Krijgstucht mogen zij hunne ondergeschikten niet degradeeren of wegzenden met een briefje van ontslag; voorts is hunne zelfstandigheid beperkt door de ministerieele aanschrijving van het jaar 1870.

Het Reglement van Krijgstucht zwijgt over de inspecteurs der verschillende wapens (1), de divisiecommandanten, de plaatselijke- en garnizoenscommandanten (2), chefs van inrichtingen of dienstvakken (3), de militiecommissarissen (4), de onderofficieren (detachementscommandant zijnde), enz. enz. De genoemde autoriteiten en personen moeten ongetwijfeld een zeker recht tot straffen bezitten, en dat recht behoort toegekend en omschreven te worden in eene wet op de krijgstucht.

Het O. W. Kr., de vele leemten van het Reglement van Krijgstucht aanvullende, schrijft het volgende voor:

De bevoegdheid om *al* de straffen van het O. W. Kr. aan de *onder zijne bevelen staande* militairen op te leggen komt toe aan:

- 1°. elken opperofficier;
- 2°. . . . . (alleen geldend voor de zeemacht);
- 3°. den commandeerenden officier van een korps, dienstvak, dienstafdeeling of inrichting;
- 4°. den kolonel, chef of hoofd eener afdeeling van een ministerieel departement.

In tijd van oorlog komt gelijke bevoegdheid toe aan:

- 5°. den officier commandant van een tactisch geheel, gevormd uit verschillende troepenafdeelingen;
- 6°. den vestingcommandant;
- 7°. den commandant (*officier-commandant?*) van een ingesloten versterkte plaats of post of van een te velde afgesneden troepengedeelte.

Nader te verstrekken voorschriften zullen bepalen onder welke hoogere autoriteiten sommige personen (bijv. officieren op nonactiviteit) gesteld zijn, en op wien bij ontstentenis of afwezigheid van de ad 1—7 genoemde officieren de disciplinaire rechtsmacht overgaat (5).

(1) Zie de ministerieele aanschrijving dd. 16 Jan. 1846.

(2) De grenzen hunner bevoegdheid tot straffen, welke o. a. berust op art. 43 der Wet op de Rechtspleging, zijn nergens bepaaldelijk aangegeven.

(3) Ontleenen de bevoegdheid tot straffen aan de toekenning, bij administratieve maatregel, der rechten van korps- of compagniescommandant over het onder hunne bevelen staande personeel.

(4) Ontleenen het recht tot straffen aan de militiewet. Het O. W. Kr. handhaaft ten aanzien van de militiecommissarissen den bestaanden toestand (art. 76^a O. W. Kr.)

(5) De divisiecommandant bijv. wordt bij tijdelijke afwezigheid vervangen door den luitenant-kolonel of majoor, chef van den divisiestaf; aan dien hoofdofficier kan echter geen disciplinaire macht over de kolonels der divisie gegeven worden.

De ontwerpers gaan van het beginsel uit, dat aan de hoogere officieren en aan hen, die in tijd van oorlog onder ernstige omstandigheden geïsoleerd optreden, de macht verstrekt moet worden zelfstandig al de militaire tuchtmiddelen toe te passen; die macht, ten aanzien van zware straffen, aan banden te leggen (door het behouden van autorisatiën, of door een onderzoek, advies of goedkeuring eener commissie verplichtend te stellen), zou verkeerd wezen.

De hoogere officieren zijn verantwoordelijk voor de slagvaardigheid van het gedeelte des legers, dat onder hunne bevelen gesteld is. Zonder strenge tucht, geen bruikbaar leger; dit blijft waar, al mogen de overige factoren, die invloed hebben op de slagvaardigheid van den troep, niets te wenschen overlaten. Dit bedenkende, zal men wel gereedelijk willen toegeven, dat de bevoegdheid der generaals, korpscommandanten, enz. tot het doen ondergaan zelfs der zwaarste straffen, niet beperkt mag worden door eenig wetsartikel of ander voorschrift.

De ontwerpers betoogen naar aanleiding van de op bladz. 679 vermelde aanschrijving (handelende over de plaatsing in de 2de klasse van discipline) van het jaar 1881 :

»Het is minder juist te achten, dat, waar de wet aan zekere autoriteit eene bevoegdheid heeft toegekend, eene hoogere autoriteit of de administratieve macht in hooger ressort oordeelen over de opportuniteit om van die bevoegdheid gebruik te maken. De beslissing van den Minister, waarbij in ieder geval óf de divisiecommandant óf de korpscommandant in het ongelijk wordt gesteld, schaadt altoos eenigermate aan het prestige van hem wien dat lot treft. Ook mag worden betwijfeld of de Minister, wiens oordeel zich uitsluitend naar den inhoud van de stukken moet vormen, wel even goed als de met de zaak en met den dader van nabij bekende commandant van het korps, in staat is, om de wenschelijkheid van den voorgestelden maatregel te beoordeelen.»

De hoofdofficieren, de bataljons-, afdeulings-, compagnies-, eskadrons- of batterijcommandanten, de fortcommandanten (officier zijnde), en de detachementscommandanten (1) (officier zijnde) kunnen *de onder hunne bevelen staande onderofficieren en minderen* al de straffen, voorkomende in het O. W. Kr., opleggen, behalve verlaging en plaatsing in de tuchtklasse, terwijl alleen de hoofdofficier, fort- of detachementscommandant zijnde, de onder zijne orders ressorteerende officieren het streng arrest kan doen ondergaan.

Wij vestigen er de aandacht op, dat bataljons-, compagnies-, eskadrons-, batterijcommandanten, enz., bij toepassing der straffen van het O. W. Kr.,

(1) Behalve indien het detachement aan boord van een oorlogsvaartuig is ingescheept.

De bevoegdheid om krijgstuchtelijke straf op te leggen aan militairen der landmacht, die aan boord van een oorlogsvaartuig ingescheept zijn, wordt in het O. W. Kr. uitsluitend toegekend aan de marine-autoriteiten.

welke overeenkomen met de tegenwoordige provoost- en cachotstraffen voor onderofficieren en minderen, geen autorisatie meer behoeven van den korpscommandant. Ook dit is eene verbetering. De Toelichting zegt: »Hij die eene straf oplegt, moet daarvan tevens de volle verantwoordelijkheid dragen!»

De garnizoens- of plaatselijke commandanten hebben, volgens art. 44 O. W. Kr., ten aanzien van alle zich ter plaatse van hun commandement bevindende mindere militairen en militairen van minderen rang of van minderen ouderdom in rang dan zij zelf hebben, eene bevoegdheid tot straffen gelijk aan die der hoofdofficieren (geen fort- of detachementscommandant zijnde), bataljons-, compagniescommandanten, enz. enz., doch alléén naar aanleiding van:

1°. vergrijpen, begaan door een militair, behoorende tot eene troepenafdeeling, die tot handhaving of herstel van de openbare rust of orde is aangewezen;

2°. vergrijpen, waardoor te kort is gedaan aan den eerbied aan hun rang verschuldigd;

3°. *alle* vergrijpen, begaan door een militair, wanneer zich in de plaats geen tot straffen bevoegde meerdere, onder wiens bevelen de overtreder staat, bevindt.

Art. 51 O. W. v. M. S., 3°, zegt (1), dat de verhouding van meerdere tot mindere bestaat tusschen twee militairen »onafhankelijk van hun rang of stand, wanneer en voor zoover de eene, hetzij krachtens zijne betrekking als bevelvoerend militair, hetzij krachtens beschikking van het bevoegd gezag, den anderen onder zijne bevelen heeft»; deze bepaling geldt evenzeer voor het O. W. Kr. (2). Uit het art. 51 O. W. v. M. S., 3°, vloeit voort, dat de plaatselijke commandant in sommige zaken in den zin van het O. W. v. M. S., de meerdere is van den hooger in rang zijnden officier, en dat, wanneer laatstgenoemd officier naar aanleiding van een bevel betreffende den garnizoensdienst den plaatselijken commandant bijv. beleedigt, de artikelen van het O. W. v. M. S., handelende over de insubordinatie, op hem toegepast kunnen worden. Deze abnormale toestand van ondergeschiktheid, hij moge onze sympathie niet dragen, eenmaal bestaande, zoo moet, ons inziens, het art. 44 O. W. Kr. den garnizoens- of plaatselijken commandant eene ruimere bevoegdheid verleenen, en niet alleen spreken van *mindere militairen en militairen van minderen rang of van minderen ouderdom in rang dan hij zelf heeft*.

Wegens krijgstuuchtelijke vergrijpen in den garnizoens- of plaatselijken dienst begaan, doch welke niet te brengen zijn onder art. 44 O. W. Kr., 1°, zal de bestraffing moeten geschieden door den bevoegden meerdere, onder wiens bevelen de overtreder gesteld is.

(1) Zie *De Militaire Spectator*, 1890, blad. 532.

(2) Zie *De Militaire Spectator*, 1891, blad. 614.

Het art. 44 O. W. Kr. bestendigt den bestaanden *feitelijken* toestand; immers de garnizoens- en plaatselijke commandanten laten tegenwoordig, althans in den regel, de bestraffing van de meeste garnizoensovertredingen over aan den korps- of detachementscommandant. Deze opvatting is zeer gewenscht; in de eerste plaats, omdat daardoor de afhandeling van het vergrijp snel geschieden kan, aangezien de korps- of detachementscommandant (of lagere meerdere, wien onderzoek en bestraffing opgedragen wordt) èn strafregister, èn meestal ook de getuigen bij de hand heeft; in de tweede plaats, omdat de onmiddellijke chefs de overtreders en hunne antecedenten kennen.

Uit art. 44, 3°., volgt indirect, dat de garnizoens- of plaatselijke commandant de bevoegdheid heeft tot bestraffing van de onmiddellijk onder zijne bevelen gestelde militairen; wij wijzen er op, dat hij evenwel die ondergeschikten niet alle straffen mag opleggen en vragen of het niet beter zou zijn den garnizoens- of plaatselijken commandant, ten aanzien van degenen, die direct onder zijn gezag staan, de rechten van korpscommandant, enz. te verleen.

De onderofficier, zelfstandig detachementscommandant, is bevoegd aan de onder zijne bevelen staande militairen de straf van licht arrest of eene lichtere straf op te leggen.

Art. 46 O. W. Kr. luidt: »Ieder meerdere wien gebleken is, of die althans voldoende aanwijzing heeft gekregen om aan te nemen, dat een mindere zich aan een ernstig krijgstuchtelijk vergrijp heeft schuldig gemaakt, is bevoegd, hem, zoo noodig, voorloopig arrest aan te zeggen.

»De mindere is verplicht aan die aanzegging onmiddellijk gevolg te geven.

»Het voorloopig arrest wordt in den regel ondergaan:

»a. te land, op dezelfde wijze als de krijgstuchtelijke straf van licht arrest;

»b. . . . . (geldt alleen voor de zeemacht.)

»Indien het echter, hetzij in het belang van het onderzoek, hetzij ter voorkoming van wanorde noodzakelijk is, zal het voorloopig arrest worden ondergaan op soortgelijke wijze als de krijgstuchtelijke straf van verzuwaard of van streng arrest.

»De voorloopig gearresteerde is in den regel uitgesloten van het verichten van dienst buiten de plaats waar hij het voorloopig arrest moest ondergaan.»

De Toelichting zegt: »het artikel geldt voor iederen meerdere tegenover iederen mindere, zonder onderscheid te maken, of één van hen of beiden al dan niet in werkelijken dienst, op nonactiviteit, met verlof, in uniform of in burgerkleeding zijn.»

Met de strekking der geursiveerde woorden, welke in verband beschouwd moeten worden met de artt. 45 W. v. S. en 74 O. W. Kr. (1), kunnen wij ons niet vereenigen, en wij achten het zelfs bepaald ongewenscht, dat in art. 46 O. W. Kr. de volgens de Toelichting zoo ruime uitdrukkingen *ieder meerdere* en *een mindere* gebezigd worden. Mocht men, ten opzichte van deze quaestie, de ontwerpen ongewijzigd laten, dan zal in de toekomst het voorloopig arrest kunnen worden aangezegd, niet alleen door elk vrijwillig of werkelijk dienend (2) meerdere aan een vrijwillig of werkelijk dienend mindere, maar tevens door:

1°. elk vrijwillig of werkelijk dienend meerdere aan een niet werkelijk dienend (d. w. z. »met groot verlof zijnde») mindere;

2°. elk niet werkelijk dienend meerdere aan een werkelijk of vrijwillig dienend mindere;

3°. elk niet werkelijk dienend meerdere aan een niet werkelijk dienend mindere.

Men zal ons wellicht tegenwerpen, dat het voorloopig arrest alleen opgelegd mag worden *zoo noodig* en naar aanleiding van een *ernstig* vergrijp; maar wat de een niet *noodig* en niet *ernstig* vindt, wordt door een ander menigmaal wèl *noodig* en wèl *ernstig* gevonden. Ook vergete men niet, dat onder de meerderen personen aangetroffen worden, die noch bijzondere ontwikkeling, noch groote scherpzinnigheid bezitten, en wier beoordeeling van de begane overtreding mitsdien niet altijd even juist zal wezen, en dat een voorloopig arrest van een 24 uur, misschien zonder noodzakelijkheid opgelegd, den met groot verlof zijnde milicien veel nadeel kan berokkenen, hem zijne betrekking zal kunnen kosten.

Stel eens, een actief dienend korporaal zegt een met groot verlof zijnde milicien het voorloopig arrest aan. Is nu die mindere verplicht aan die aanzegging onmiddellijk gevolg te geven (3), ook als hij bijv. wisselwachter is? Hoe moet het arrest ondergaan worden, als de in arreststelling in eene plaats geschiedt, waar geen garnizoen gelegen is? Het is gewis overbodig, door het stellen van meerdere vragen, de moeilijkheden bloot te leggen, waarop men bij de toepassing van art. 46 O. W. Kr., altijd voor zoover het artikel op de groot-verlofgangers betrekking heeft, stuiten zal.

Het gaat niet aan, dat elk meerdere, zonder dat hij daartoe eenige autorisatie noodig heeft of daarbij eenigen vorm behoeft in acht te nemen, den groot-verlofganger een onmiddellijk ingaand arrest van 24 uur, en zelfs

(1) Uit art. 45 W. v. S., 3°, tweede gedeelte, j° art. 74 O. W. Kr. volgt, dat onder militairen alsmede verstaan worden: dienstplichtigen, niet in werkelijken dienst zijnde, die zich schuldig maken aan eenig in de bepaling van art. 2, n°. 1 of 2, O. W. Kr. vallend krijgstuuchtelijk vergrijp.

Voor art. 45 W. v. S., 3°, tweede gedeelte, zie *De Militaire Spectator*, 1890, bladz. 403—407; voor art. 74 O. W. Kr., bladz. 614, en voor art. 2 O. W. Kr., n°. 1 en 2, bladz. 617 en 618 van dezen jaargang.

(2) Art. 46 O. W. v. M. S. geeft aan, wanneer de dienstplichtige geacht wordt in werkelijken dienst te zijn. (Zie *De Militaire Spectator*, 1890, bladz. 403.)

(3) Zie het tweede lid van art. 46 O. W. Kr.

voor langeren tijd (1), kan opleggen; evenmin is het goed te keuren, dat een groot-verlofganger, die zich in de gelederen een rang verworven heeft, den minderen militair of groot-verlofganger een voorloopig arrest kan aanzeggen (2). In ons oog moeten de niet in werkelijken dienst zijnde dienstplichtigen uit het artikel verdwijnen (3).

Art. 45 W. v. S., 3°., tweede gedeelte, j^o. art. 74 O. W. Kr. bepaalt, dat onder militairen mede verstaan worden: dienstplichtigen, niet in werkelijken dienst zijnde, die zich schuldig maken aan eenig in de bepaling van art. 2, n°. 1 of 2, O. W. Kr. vallend krijgstuchtelijk vergrijp (zie hiervoor noot 1, bladz. 684). Ons vigeerend Reglement van Krijgstucht is hoegenaamd niet toepasselijk op de groot-verlofgangers, en dat is gewis verkeerd. Echter, eene zoo wijde redactie als die van de ontwerpen, welke ons eene groote disciplinaire macht over de niet in werkelijken dienst zijnde dienstplichtigen schenken, wordt niet geëischt door het legerbelang en houdt niet genoegzaam rekening met de onweerlegbare stelling: de militaire wetten moeten niet verder ingrijpen in de maatschappelijke verhoudingen der groot-verlofgangers, dan hoogst noodzakelijk is (4). Wij verwijzen hier naar de beschouwingen, welke, naar aanleiding van art. 45, 3°., tweede gedeelte, op bladz. 403—407 van *De Militaire Spectator*, jaargang 1890, voorkomen.

(1) Art. 47 O. W. Kr.:

»Binnen 24 uur nadat het voorloopig arrest is aangezegd, moet, zoo mogelijk (wij cursiveeren), het onderzoek afgeloopen en eene beslissing in de zaak genomen zijn.»

(2) Het spreekt vanzelf, dat hiervan alleen sprake kan wezen, wanneer de groot-verlofganger door den mindere herkend is.

(3) De Deutsche Disziplinar-Strafordnung kent geen voorloopig arrest voor den »Beurlaubtenstand.»

(4) Volgens de Deutsche Disziplinar-Strafordnung zijn de personen van den Beurlaubtenstand alleen disciplinair strafbaar, wanneer zij zich aan een der in § 23 genoemde vergrijpen schuldig maken.

§ 23 zegt:

»Auf die Personen des Beurlaubtenstandes kommen die Strafvorschriften dieser Verordnung nur in der Zeit durchweg zur Anwendung, während welcher sie sich im Dienst befinden.

»Ausserhalb dieser Zeit tritt Disziplinarbestrafung nur ein: wegen Zuwiderhandlungen gegen die zum Zwecke der Aufrechterhaltung der militärischen Kontrolle ertheilten Dienstvorschriften, sowie wegen derjenigen militärischen Vergehen, deren Bestrafung im Disziplinarwege in leichteren Fällen auch bei Personen des Beurlaubtenstandes durch das Militär-Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich vom 20. Juni 1872 und den § 3 des Einführungsgesetzes zu demselben ausdrücklich gestattet ist.

»Dies ist der Fall:

1°. »wenn Personen des Beurlaubtenstandes des Ungehorsams gegen einen in Gemässheit der Dienstordnung ertheilten Befehl durch Nichtbefolgung oder durch eigenmächtige Abänderung oder Ueberschreitung desselben sich schuldig machen;

2°. »wenn Personen des Beurlaubtenstandes im dienstlichen Verkehr mit dem Vorgesetzten oder in der Militäruniform:

a. die dem Vorgesetzten schuldige Achtung verletzen, insbesondere laut Beschwerde oder gegen einen Verweis Widerrede führen;

b. auf Befragen in dienstlichen Angelegenheiten dem Vorgesetzten wissentlich die Unwahrheit sagen;

c. einen Vorgesetzten oder im Dienstrange Höheren beleidigen;

3°. »wenn Personen des Beurlaubtenstandes im dienstlichen Verkehr mit dem Untergebenen oder in der Militäruniform:

a. einen Untergebenen beleidigen oder einer vorschriftswidrigen Behandlung desselben sich schuldig machen,

b. von dem Untergebenen ohne Vorwissen des gemeinschaftlichen Vorgesetzten Geld borgen oder Geschenke annehmen.»

Keeren wij terug tot het art. 46 O. W. Kr. In de Toelichting wordt de opmerking gemaakt, welke evenwel voor bestrijding vatbaar is, dat tegenwoordig van de bevoegdheid tot het opleggen van voorloopig arrest, wel eens een ruimer gebruik wordt gemaakt, dan strikt noodzakelijk is. Het ontwerp wil dit euvel beperken, door het bezigen van de uitdrukkingen *ernstig vergrijp* en *zoo noodig*. De ontwerpers geven echter gaarne toe, dat een licht feit menigmaal het begin kan wezen van zware overtredingen, en het voorloopig arrest dan juist als preventief middel toegepast moet worden. Opzettelijk is daarom in het artikel de uitdrukking *ernstig* (en niet: *zwaar*) vergrijp gebezigd. Het verschil van nuanceering, dat bestaat tusschen een *ernstig* en een *zwaar* vergrijp, is evenwel zoo weinig in het oog vallend, dat wij bij handhaving van het woord ernstig eene te schaarsche toepassing van het voorloopig arrest verwachten.

De uitdrukking *zoo noodig* lacht ons evenmin toe.

Veelal wordt het voorloopig arrest opgelegd, teneinde zwaardere feiten en wanorde te voorkomen; dat door de aanzegging zwaardere vergrijpen en wanorde voorkomen zijn, zal naderhand dikwerf moeilijk aangetoond kunnen worden, en de meerdere zal zich mitsdien al lichtelijk het verwijt op den hals halen *onnoodig* het arrest opgelegd te hebben.

Ware het niet beter de woorden *ernstig* en *zoo noodig* te schrappen?

Wij zouden liever zien, dat het voorloopig arrest eens een enkel maal onnoodig opgelegd werd, de soldaat lijdt daardoor toch zeer weinig schade, dan dat het door beperkende voorschriften achterwege bleef, waar zijne toepassing een heilzamen invloed had kunnen uitoefenen.

Zou het O. W. Kr. geene voorschriften moeten bevatten omtrent het bij wijze van straf, »consigneeren” (1) van den troep, dat feitelijk bestaat in het opleggen van voorloopig arrest op groote schaal?

Ieder meerdere is verplicht er voor te waken, dat zijne minderen op eene in alle opzichten juiste en oordeelkundige wijze gebruik maken van de hun bij de Wet op de Krijgstucht toegekende bevoegdheden.

Indien de militair zich aan één of aan meerdere krijgstucltelijke vergrijpen schuldig gemaakt heeft, mag hem, onverschillig of er één of meerdaadsche samenloop aanwezig is, slechts één hoofdstraf opgelegd worden; de bijkomende straffen kunnen, zooals wij reeds gezien hebben, alleen aan bepaalde hoofdstraffen toegevoegd worden.

De duur der arreststraffen is ten minste een dag. De dag, waarop de straf is opgelegd, geldt als eerste dag van den bepaalden straf tijd, tenzij op dien dag de tenuitvoerlegging van de straf niet mogelijk is. Hieruit blijkt,

(1) Bijv. wanneer door den troep ongeregelheden in het garnizoen gepleegd worden; of wanneer door eene afdeeling wanorde gesticht, of eene ernstige poging daartoe aangewend is, en het onderzoek nog niet aangetoond heeft, wie meer, wie minder en wie in het geheel niet schuldig zijn.

Bij het consigneeren zal, ter wille van de orde, ook wel een onschuldige getroffen worden; wanneer men die wetenschap bezit, kan er natuurlijk geene sprake zijn van de individueele toepassing van art. 46 O. W. Kr.

dat de disciplinaire correctie altoos zoodra mogelijk, nadat zij is uitgesproken, moet worden ondergaan. De straftijd wordt gerekend te zijn geëindigd met den tijd van reveille volgende op den laatsten dag der straf.

Art. 58 O. W. Kr. luidt: »Zoowel het ondergaan als het doen ondergaan van straf of van voorloopig arrest is te beschouwen als dienst.» Indien de gestrafte weigert de straf te ondergaan, zich met den daad tegen een meerdere verzet bij gelegenheid van de tenuitvoerlegging der correctie, het arrest violeert (1) of, in arrest zijnde, bezoeken ontvangt, enz., begaat hij alzoo, *in dienst*; misdrijven tegen de ondergeschiktheid (2).

Art. 48 O. W. v. Kr. bepaalt, dat, alvorens krijgstuchtelijke straf wordt opgelegd, de verdachte door den strafoplegger *zelven* moet gehoord zijn; alleen bij uitzondering, wanneer de laatste zich elders bevindt, mag van dit hoofdbeginsel worden afgeweken.

De strafoplegger begaat ontwijfelbaar een misstap, ja, eene onrechtvaardigheid, indien hij, zelfs al mochten de voorschriften over dit gewichtige principe zwijgen, eenen mindere straf oplegt, zonder dezen, terwijl daartoe de gelegenheid bestaat, *persoonlijk te hooren*.

De bepaling van art. 48 O. W. Kr. staat de benoeming eener huishoudelijke commissie van onderzoek niet in den weg, haar rapport dient den tot straffen bevoegden meerdere echter alleen tot voorlichting; de meerdere moet toch eindigen met den verdachte te ondervragen, en mag, hoe ook het advies luide, niet straffen zonder overtuigd te zijn van diens schuld.

Art. 51 O. W. Kr. houdt in :

»De bevoegdheid om het voorloopig arrest op te heffen, komt toe :

a. aan den tot straffen bevoegden meerdere die de zaak behandelt (3);

b. aan iederen boven dezen gestelden meerdere.»

Het eerste lid zouden wij willen vervangen door: »De bevoegdheid om, *na onderzoek*, het voorloopig arrest op te heffen, of in de wijze, waarop het ondergaan wordt, verandering te brengen, komt toe:»

Art. 52 O. W. Kr. kent den strafoplegger en aan iederen boven dezen gestelden meerdere de bevoegdheid toe :

1°. eene opgelegde krijgstuchtelijke straf te wijzigen ;

2°. de omschrijving der strafreden te wijzigen (hij die van zijne bevoegdheid tot wijziging van straf of van de omschrijving der strafreden gebruik heeft gemaakt, wordt als strafoplegger beschouwd);

3°. bij hooge uitzondering in een bijzonder geval (bijv. bij ernstige ziekte van een nabestaande van den gestrafte) de uitvoering van eene krijgstuchtelijke

(1) Men kan evenwel moeielijk beweren, dat de soldaat, die in eene cel *opgesloten* wordt, het bevel ontvangt aldaar verblijf te houden.

(2) De eene maal werd door ons Hoog Militair Gerechtshof aangenomen, dat de weigering om eene disciplinaire straf te ondergaan, niet strafbaar was volgens art. 95 van het Crimineele Wetboek voor het krijgsvolk te lande, maar volgens art. 11 van het Reglement van Krijgstucht, een andermaal werd echter het art. 95 weer wel toepasselijk geacht.

(3) »Die de zaak behandelt,» dus ook aan hem die van een hoogere autoriteit de zaak ter behandeling heeft gekregen (Toelichting).

straf te schorsen (behalve in dit geval mag de continuïteit der disciplinaire straf alleen verbroken worden, ten einde den gestrafte eene hem middelerwijl opgelegde zwaardere straf te doen ondergaan);

4°. uithoofde van een onjuist gebleken gebruik van de bevoegdheid tot strafoplegging, de oplegging der straf, geheel of ten deele, te niet te doen.

Bij opheffing van het voorloopig arrest, bij wijziging, schorsing, of vernietiging (geheel of ten deele) der straf, en bij het aanbrengen van verandering in de omschrijving der strafreden, zal daarvan *ten spoedigste* kennis worden gegeven aan den commandeerenden officier van het korps, het detachement, het dienstvak, de dienstafdeeling of de inrichting, waartoe de gestrafte behoort (art. 53 O. W. Kr.). De hoofdstrekking van dit voorschrift is, den korpscommandant, enz. in de gelegenheid te stellen, toezicht uit te oefenen op de wijze, waarop de strafopleggers van lageren rang gebruik maken van de vermelde bevoegdheden.

De bestaande voorschriften onthouden den bataljonscommandant de bevoegdheid de door den compagniescommandant bepaalde straf te wijzigen, enz.; kan die hoofdofficier zich niet vereenigen met de opgelegde correctie, zoo brengt hij dit veelal ter kennis van den korpscommandant, die dan eene beslissing neemt. Aan deze regeling is het nadeel verbonden, dat, ofschoon menigmaal de straf tengevolge van het advies van den bataljonscommandant wijziging ondergaat, deze toch in geen enkel opzicht verantwoordelijk is voor de resultaten van zijn advies; op stuk van zaken is òf de korps-, òf de compagniescommandant *strafoplegger*.

Het art. 52 O. W. Kr. schenkt den bataljonscommandant de bevoegdheid de door den compagniescommandant opgelegde straf te veranderen, enz. De schaduwzijde dezer regeling is, dat wellicht, zeer ten nadeele van de zelfstandigheid der kapiteins, de bataljonscommandanten zich te veel met compagnies-aangelegenheden zullen gaan bemoeien. Heeft alléén de korpscommandant, zooals thans, het recht om straffen te wijzigen, enz., dan behoeft men een te veelvuldig en te licht ingrijpen niet zoozeer te vreezen, omdat hij 12, 16 of 20 compagnieën onder zijn *onmiddellijk* bevel heeft, en hij zich alzoo niet in compagnieszaken van ondergeschikt belang verdiepen kan.

Het voorschrift van art. 52 O. W. Kr., in verband beschouwd met den inhoud van art. 53 O. W. Kr., schijnt ons echter toch eene verbetering toe. Wij stippen hierbij aan, dat de meerdere, die, naar aanleiding van een betrekkelijk gering verschil van inzicht, zijne beslissing doet zegevieren, het prestige van den lageren strafoplegger verzwakt; zou het mitsdien niet aan te bevelen zijn, in het ontwerp, dat toch al bepalingen van leerstelligen aard bezit (1), een artikel op te nemen, dat het beginsel uitdrukt: »de meerderen zullen alleen bij bepaalde noodzakelijkheid wijzingen aanbrengen in straffen enz. (2)??»

(1) Art. 38 en 73 O. W. Kr.

(2) Omtrent de gevallen, waarin de korpscommandant van zijne macht tot wijziging der straf zal moeten gebruik maken, vinden wij in de Toelichting het volgende aangeteekend: »wanneer ter zake van een zeer zwaar vergrijp eene belachelijk lichte straf, of ter zake van een zeer licht

Art. 55 O. W. Kr. verleent den korpscommandanten (benevens hen, wien dezelfde rechten toekomen) en den detachementscommandanten, hoofdofficier zijnde, de bevoegdheid tot geheele of gedeeltelijke vrijstelling van opgelegde krijgstuuchtelijke straf bij gelegenheid van 's Konings verjaardag of van andere nationale feestdagen of uit hoofde van buitengewone omstandigheden (bijv. als de gestrafte zich onderscheiden heeft bij het dempen van oproer, enz.).

Wij achten het verkeerd, dat het artikel, in vreedestijd, bij gelegenheid van *feestdagen* de geheele of gedeeltelijke vrijstelling der opgelegde zwaardere straffen (streng arrest, verlaging en plaatsing in de tuchtklasse) toelaat.

Het zij ons vergund hier ter plaatse nog op een enkel punt de aandacht te vestigen.

Het O. W. Kr. stelt geen verjaringstermijn vast voor het recht tot disciplinaire bestraffing.

§ 44 der Deutsche Disziplinar-Strafordnung luidt:

»Strafbare Handlungen der Militärpersonen, welche nur der Disziplinarbestrafung unterliegen, dürfen drei Monate nach der Verübung nicht mehr mit Strafe belegt werden.

»Ausgenommen hiervon sind die im § 28 (1) unter Strafe gestellten Handlungen.»

Ook zouden wij wenschen, dat de dienstplichtigen, indien zij onder de wapenen geroepen zijn voor herhalingsoefeningen of om bijv. in korten tijd de behandeling van een nieuw geweer te leeren, het streng arrest, voor zoover de instandhouding der discipline zich daartegen niet verzet, eerst na afloop der oefeningsperiode zouden ondergaan (2).

vergriep eene buitensporig zware straf is opgelegd, dan kunnen in het eerste geval de belangen der discipline verzwaring van straf eischen, terwijl in het tweede geval het recht zelf verlichting van straf vordert. Zoo gebeurt het ook wel, dat manschappen van verschillende compagnieën, die een volkomen gelijk feit begaan hebben en die ook overigens, wat hunne antecedenten, enz. betreft, in volkomen identieke omstandigheden verkeerden, ieder door zijn eigen compagniecommandant, worden gestraft de een met politiekamer, de ander met provoost. De korpscommandant op het dagelijksch rapport dit verschil in opvatting en in straf ontdekkende, en oordeelende dat daarvoor geen enkele reden bestaat, zal nu natuurlijk bevoegd moeten zijn, om, overeenkomstig zijne opvatting van de zaak, de straf van den eenen te verlichten of die van den anderen te verzwaren.»

(1) § 28 bedreigt straf tegen de manschappen van den »Beurlaubtenstand», die de dienstvoorschriften, handelende over de verplichte opgave van de plaats hunner inwoning, enz., niet opvolgen.

RÜDORFF teekent bij § 44 aan: »Die hier gedachte dreimonatliche Verjährungsfrist bezieht sich nur auf solche der Disziplinarstrafgewalt unterliegenden Handlungen, welche von vornherein richtig und thatsächlich klar liegen und nicht Gegenstand einer gerichtlichen Untersuchung geworden sind; war aber letzteres der Fall und wird die Strafthat schliesslich der disziplinen Erledigung überwiesen, so hat in Gemässheit des § 68 R. St. G. B. eine Unterbrechung der Verjährung stattgefunden und die erwähnte dreimonatliche Frist beginnt erst mit dem Tage der letzten in der Sache ergangenen gerichtlichen Verfügung.»

(2) Zie het 3de lid van § 49 der Deutsche Disziplinar-Strafordnung.

Art. 27 O. W. Kr.:

»Wanneer de werkelijke of de geheele dienstdag van een met arrest gestraften militair verstrykt gedurende het ondergaan der straf, wordt hij niet met onbepaald verlof huiswaarts gezonden of uit den militairen dienst ontslagen, voordat zijn strafdag is verstreken.»

(Slot volgt.)

MILITAIRE STENOGRAPHIE.

(Vervolg en slot van N°. 11, bladz. 646.)

De rechtspleging bij de landmacht eischt van officieren-commissarissen, belast met het onderzoek van een strafzaak, dat bij de verhooren van beklaagde zoowel als van de getuigen, de antwoorden *zooveel doenlijk met hunne eigene woorden en met de minst mogelijke verandering van stijl en uitdrukkingen worden opgeteekend*. Geroepen als zij zijn »om evenzeer zich toe te leggen, de onschuld van een beklaagde te ontdekken, als om bewijs en erkenenis van schuld in te winnen” zullen die officieren langs dien weg de zaak tot klaarheid moeten trachten te brengen. Uitdrukkelijk wordt hun ten overvloede verboden, den beklaagde pijn of ongemak aan te doen, hem te bedreigen of tot bekentenis te verlokken door belofte van vrijstelling of vermindering van straf.

Voor dit deel der militaire rechtspleging is daarmede naar 't schijnt eene goede rechtsbedeeling volkomen verzekerd. Maar nu de practijk? Wat blijft er in werkelijkheid over van die eigen woorden en stijl van den beschuldigde en de getuigen? Al zeer weinig, en zulks om de eenvoudige reden, dat de *gewone* pen veel te traag is, om, waar noodig, alles zóó op te schrijven als het gezegd wordt. Volkomen past hier dan ook de opmerking van Freih. von FIRCKS, waar deze op gelijke gronden de invoering van het kortschrift bij de Duitsche militaire rechtspleging bepleit: *Wer jetzt die Protokolle liest, findet darin eigentlich weit mehr das, was der untersuchungsführender Offizier sich als Meinung gebildet hat, als das, was wirklich der Persönlichkeit des Zeugen entspricht*.

Toch wordt door de getuigen op dergelijke verhooren zonder eenig bezwaar de eed afgelegd, en ook de beschuldigde, »nadat de vragen en antwoorden aan hem duidelijk en langzaam zijn voorgelezen,” onderteekeut in den regel goedwillig zijn laatste verhoor. Wat zou de militaire rechter moeten doen, als in een twijfelachtige zaak, bij recollement in den krijgsraad, de beschuldigde ten slotte refuteert op grond, dat door hem anders is geantwoord, dan in het verhoor staat vermeld?

Wáárop het hier echter vooral aankomt is het feit, dat waar de ervaring leert, dat bij alle onderzoek van strafzaken de waarheid het best aan het

licht komt door »de menschen aan 't praten te brengen,» het bezigen van gewoon schrift in hooge mate belemmerend werkt.

Ook in dien zin beter werk dus door kortschrift.

Met een enkel woord maakte ik melding van de stenographische afdeeling op de Keulsche tentoonstelling *für Armee und Kriegsbedarf*. Laat ons, voor afwisseling, daar nog eens wat rondkijken.

Het eerst wordt de aandacht getrokken door een groot aantal boekwerken, een gansche bibliotheek: 't zijn leerboeken tot beoefening van verschillende stelsels van kortschrift; zooals de gouden titels op de keurige bandjes ons zeggen, uitsluitend Deutsche stelsels, doch tevens voor verschillende talen bewerkt. Daarboven groote tabellen en aankondigingen, blijkbaar ten doel hebbende de voordeelen van 't eene stelsel boven het andere te doen uitkomen: hier GABELSBERGER, dáár STOLZE, ginds ARENDS, ROLLER en VELTEN. De keuze van stelsel is echter voor ons van latere zorg en we houden ons dus daarbij niet op.

Hier, op een groote vierkante tafel zien we *Standgezichten der Oostenrijksche veldartillerie*, met kanteekeningen ter verklaring, in stenographisch schrift.

Voor dergelijke doeleinden — om in een kleine ruimte veel te vermelden — is de stenographie natuurlijk bij uitstek geschikt.

Daarnaast in 'tzelfde vak: stenographische aanteekeningen — excerpten — tot het houden van voordrachten bij wetenschappelijke bijeenkomsten van officieren; item van voordrachten, gehouden door officieren of leeraars aan de krijgsschool. Voorts een eenvoudig zakboekje met reisherinneringen in kortschrift, van een sergeant: elke regel — een dag.

Terloops merken we op, dat iemand, die 't kortschrift machtig is, er eerder toe komt zijn notitieboekje voor den dag te halen en daardoor minder kans heeft dingen te vergeten, die hij wenscht of dient te onthouden.

Ook wordt het dan gemakkelijk — zooals uit eene hier uitgestalde verzameling stenographische afschriften blijkt — een eigen militair zakboekje aan te leggen en geregeld bij te houden: een memorandum uit reglementen en voorschriften, de krijgsartikelen e. m. d., alles in een klein bestek.

Eene afzonderlijke vitrine bevat eene merkwaardige collectie brieven en briefkaarten. Bij 't uitbreken van den Fransch-Duitschen oorlog had namelijk de Heer ROLLER aan alle beoefenaars van zijn stelsel van kortschrift 't verzoek gericht, dikwijls iets van zich te laten hooren; en blijkbaar had men zich gaarne die geringe moeite getroost: een stenographische briefkaart is gauw geschreven — zelfs op het slagveld na een heeten dag. Dat deze verzameling zeer de aandacht trekt, ligt voor de hand. Mede is dit het geval met het stenogram van eene rede, door den Duitschen Keizer gehouden bij het dienstjubilaem van Generaal PAPE, in het Casino van het 2de Garde-regiment; en met een afscheidsbrief van een stervend soldaat aan zijne ouders, in een veldhospitaal aan een kameraad gedictieerd.

Belangstellend verwijlen we nog bij een portret van Graaf MOLTKE, dat

blijkt enkel te bestaan uit stenographische schriftteekens; bij eene wandkaart met plaatsnamen in kortschrift; bij een nummer der *Kölnische Volkszeitung* met een *dertigvoudige* verkleining daarnaast; totdat al onze aandacht in beslag wordt genomen door eene verzameling rapporten, gevechtsberichten, enz. in stenographisch schrift.

Wat is er van het nut der stenographie voor den dienst te velde in tijden van oorlog?

Het was, meen ik, de geheimraad dr. BLENCK, die aan den Veldmaarschalk MOLTKE verzocht, over die vraag zijne meening te zeggen; zooals de lezers van *De Militaire Spectator* (zie N°. 8, 1890) zich misschien zullen herinneren, luide het antwoord vrij stellig negatief. Als een geschikt uitgangspunt voor verdere beschouwingen, geef ik het schrijven hier woordelijk terug:

Berlin, 12 Mai 1890.

Geehrter Herr Doktor!

Den Wortlaut einer vielleicht schnell gesprochenen Rede, überhaupt den mündlich mitgetheilten Gedanken durch Kortschrift festlegen zu können, ist ohne Zweifel ein schätzbarer Fortschritt. Seinen vollen Wert kann derselbe erst dann erlangen, wenn die Kortschrift auch allgemein gelesen und verstanden wird, was nur wohl auf dem langsamen Wege des Schulunterrichts der Jugend zu erreichen ist.

So lange dies nicht geschehen, erblicke ich einen höheren Nutzen als den für alle übrigen Verhältnisse, speziell für das Militär nicht.

Die Befehle, welche an Untergebene der verschiedensten Bildungsstufen ergehen, müssen schnell und vollständig verstanden werden und dürfen die Kenntniss der Kortschrift nicht voraussetzen.

Ergebenst

Graf MOLTKE.

Als men in aanmerking neemt, dat het stellen der vraag gepaard ging met de toezending van het verslag der vroeger vermelde vergadering van 11 April 1888, dan kan men zich voorstellen, welk een teleurstelling dit antwoord moest verwekken; voor 't naast bij hen, die het zoo belangwekkende debat over de »Militaire Stenographie» hadden bijgewoond; maar tevens bij alle voorstanders van het stelsel, uit wier naam, als 't ware, de vraag was gesteld. De hoop toch, dat stelsel bij 't leger ingevoerd te zien, was door de harde sententie voor goed verijdeld. Maar ook voor de andere Deutsche stelsels van kortschrift is de uitspraak van groote beteekenis. Sinds jaren worden in Duitschland, bij name in Pruisen, bij de Regeering pogingen aangewend, om op de lagere school de stenographie als verplicht leervak te doen invoeren; doch steeds te vergeefs. De stelsels, die, naar de getalsterkte der beoefenaars, daartoe het eerst in aanmerking zouden komen, zijn niet

eenvoudig genoeg van constructie, om door *alle* leerlingen, zelfs van de middelbare scholen, met vrucht te worden beoefend (1).

Wanneer dus Graaf MOLTKE als voorwaarde stelt, dat de stenographie, om algemeen bij 't leger te worden ingevoerd, reeds op de lagere school moet geleerd zijn, dan plaatst hij zich op hetzelfde standpunt als de Pruisische Regeering. »Zoek eerst een beter stelsel,» zegt hij »met het uwe ben ik niet zeker, dat de bevelen goed worden begrepen en uitgevoerd.»

Juist; niet naar 't getal aanhangers moet de waarde van een stelsel worden beoordeeld; maar naar zijne constructie: elk schoolkind moet het kunnen leeren. Wordt deze les goed begrepen, dan is daarmee ook paal en perk gesteld aan eene propaganda, als die we thans in Duitschland waarnemen en die, om slechts te kunnen bogen op groote verbreiding van 't voorgestane stelsel, niet slechts de grenzen van het eigen land, maar tevens die van eerlijkheid en goede trouw overschrijdt (2).

Voor de legerbesturen ligt in de uitspraak eene vingerwijzing, om, waar sprake is van invoering van kortschrift bij het leger, omzichtig te zijn bij de keuze van een stelsel: de tijd in het leger besteed aan de beoefening van een gebrekkig systeem, wordt allicht aan nuttiger arbeid onttrokken.

Wij hebben ons echter een kortschrift gedacht, dat aan de militaire eischen voldoet; d. i. het is volkomen betrouwbaar en zeer gemakkelijk aan te leeren.

Bestaat de zekerheid, dat alle officieren en onderofficieren dit schrift machtig zijn, dan kunnen de instructiën, dispositiën en orders, alsmede de gevechtsberichten en rapporten stenographisch worden behandeld. In oorlogstijd wordt tijdverlies met bloed betaald; daarentegen zal het welslagen van eene onderneming dikwijls afhangen van tijdwinst: alle tijd dus, te velde op schriftelijken arbeid bespaard, komt ten goede aan de oorlogskansen. Vooral de stafdienst zal bij aanwending van kortschrift belangrijk worden verlicht; men denke slechts aan de taak, die den stafofficier nog na een dag van zware vermoeienis wacht. Onmisbare nachtrust zal dan kunnen worden genoten; eene nachtelijke verkenning, die anders achterwege moest blijven, nu worden verricht. Door de aanwending van 't rookvrije buskruit is de gevechtsleiding moeilijker dan ooit en zal er vollediger en op grooter afstanden moeten worden verkend: door gebruikmaking van kortschrift zal de verkennende officier zijn gegevens sneller kunnen verzamelen en, zoo noodig in veelvoud langs verschillende wegen, eerder ter beschikking stellen (3).

(1) Professor FAULMANN toont dit overtuigend aan in zijne brochure: *Graf Moltke's Urtheil über die Stenographie.*

(2) Zoo bevatte onlangs de *Illustrirte Zeitung* het bericht, dat eene vereeniging van gymnasiasten, die het stelsel van GABELSBERGER voor dat van SCHREY verlaten had, tot het oude stelsel was teruggekeerd. In een volgend nummer bericht de Redactie, dat de brief, waarop die mededeeling berustte, vervalscht was; dat de gymnasiasten als te voren het nieuwe stelsel beoefenden. *Es ist recht bedauerlich*, laat zij volgen, *wenn im Wettbewerb der Systeme zu derartigen Mitteln gegriffen wird.*

(3) Het vermeende voordeel, dat dergelijke berichten, in 's-vijands handen vallend, niet zou licht zullen worden ontcijferd, laten we voor 'tgeen het is.

Maar ook bij minder algemeene bekendheid kan het kortschrift onwaardeerbare diensten bewijzen. Wie zich daarvan weet te bedienen, zal bij 't ontvangen of geven van mondelinge orders en aanwijzingen zeker nimmer verzuimen — zoo tot verzekering van de goede uitvoering, als, eventueel, tot eigen verantwoording — van den hoofdinhoud aanteekening te houden. Het geregeld bijhouden van journalen en dagboeken zal daardoor almede worden bevorderd en dit weer een belangrijke factor kunnen worden bij het te boek stellen van de krijgsgeschiedenis. *An Gefechtstagen*, zegt Freih. von FIRCKS, *hat Niemand von den Mithandelnden Zeit, viel nieder zu schreiben, und wenn man aus dem Gedächtniss niederschreibt, kommen sehr leicht Versehen vor, namentlich in den Zeitangaben. Mit Verwendung der Stenographie kann man auch während des Verlaufes eines Gefechtes ausreichende Notizen machen und die Tagebücher und Journale werden dann zuverlässiger sein.* Ook de Kapitein von REITZENSTEIN uit zich in dien zin; op de Keulsche tentoonstelling zond hij zelfs een model in van een militair stenographisch dagboek.

Volgens de *Revue du cercle militaire*, 1890, N°. 42 is het werk van den Duitschen Generalen staf over den oorlog 1870/71 zelfs voor een goed deel gegrond op stenographische aanteekeningen, en bedienden o. a. vele ulanen-officieren zich bij hunne verkenningen van kortschrift. Zeer kenmerkend is, in verband daarmede, het volgende bericht, dat ik daar even in een stenographisch blad ontmoet als »*eine hochwichtige Mittheilung aus Frankreich*:»

»De Fransche Minister van oorlog is voornemens, de aanwending van de stenographie in het leger belangrijk uit te breiden: bij elk regiment zullen de officieren een cursus in kortschrift moeten volgen. Wanneer de proef gelukt — waaraan volgens de *France militaire* niet mag worden getwijfeld, mits men daarbij eene goede methode toepast — dan zal in het leger in vervolg van tijd bij de gewone dienstcorrespondentie stenographisch schrift worden gebezigd; en zulks opdat de officieren daarmede zoo vertrouwd raken, dat zij zich daarvan ook te velde kunnen bedienen. Hierdoor zou men bij den verkenningdienst vollediger berichten kunnen verzenden, terwijl het schrijven van instructiën en bevelen veel sneller, zelfs op dictaat van de bevelvoerende officieren kon geschieden.»

»De afgevaardigde DE PLAZANET,» hoofdofficier van het leger, zoo luidt verder het bericht »komt tegen het voornemen op. Voor gebruik te velde vindt hij de stenographische teekens te subtiel; een verkennend officier is voortdurend in gevaar, en 't is niet te verwachten, dat hij bijv. de vreemde plaatsnamen van het vijandelijke land behoorlijk zal schrijven.»

»De *France militaire* antwoordt hierop, dat dergelijke bezwaren alleen gelden, als men de oude methode volgt. Men roepe eene commissie van bekwame stenografen bijeen, om verbetering en vereenvoudiging aan te brengen. Wordt op die wijze een goed stelsel van kortschrift verkregen, dan voere men het bij het leger in.»

Wat er ook van deze Parijsche correspondentie juist moge zijn, zooveel

blijkt duidelijk, dat ook in Frankrijk het vraagstuk der militaire stenographie zich vooruitdringt en dat men dáár zij het ook tastend en voelend, op weg is, om eene goede oplossing te vinden. Want in Duitschland moge men duizenden verspreid in het leger aantreffen, die de kunst van snelschrijven meer of min machtig zijn; het zal te bezien staan, wie binnen nu en weinige jaren het verst zal zijn gevorderd. Waarschijnlijk zal dan blijken, dat in spijt van 't meergenoemde Keizerlijk rescript (1) en trots de hooggeroemde uitkomsten van militair-stenographisch onderricht naar wijdvermaarde stelsels, ook Duitschland, zoo goed als Frankrijk, van meetaf zal moeten beginnen.

Maar Oostenrijk dan — waar immers de stenographie sinds lang een verplicht leervak op alle inrichtingen van militair onderwijs is — dat leger moet dan toch wel een grooten voorsprong hebben. ....

Ik had het mij al dikwijls laten vertellen en in de vergadering van 11 April had Freih. von FIRCKS mij nog in die meening bevestigd: »*In Oesterreich ist die Stenographie in sämtlichen Militärbildungsanstalten als obligatorischer Lehrgegenstand bereits seit geraumer Zeit eingeführt. ....*»

Was het de nadere toelichting »dat volgens het Jaarboek van het stelsel-Gabelsberger aan 8 inrichtingen van militair onderwijs stenographisch onderricht werd gegeven» die mij aan het twijfelen bracht? — Genoeg, ik schreef naar Weenen; en wat blijkt nu? Dat de stenographie, volgens het stelsel van GABELSBERGER, als verplicht leervak wordt onderwezen aan de IIde klasse van de militaire *Ober-Realschule*; maar in de beide andere klassen dier school en in de militaire *Unter-Realschule* in 't geheel niet wordt behandeld; dat het kortschrift aan de militaire academiën niet meer wordt onderwezen en in de cadettenscholen heeft opgehouden verplicht leervak te zijn, doch slechts facultatief wordt beoefend.

Eene teruggaande beweging dus; in hetzelfde Oostenrijk, waar de Overste DANZER bijna eene eeuw geleden reeds kortschrift aan de Militaire Academie doceerde! Blijkbaar moest hier iets anders bedoeld zijn, dan wat de vereeniging van Berlijnsche stenografen beoogde: met verplicht onderricht in één klasse en facultatieve beoefening aan één instelling kon geen sprake zijn van algemeene invoering bij het leger. Dat vermoeden bleek juist.

In het schrijven, waarbij ik mij om inlichtingen wendde tot den Chef van het Militair onderwijs bij het Oostenrijksche leger, vroeg ik tevens eenige mededeelingen omtrent het doel en de uitkomsten van het stenographisch onderricht in het leger. Met de meeste bereidwilligheid werd ook aan dit verzoek voldaan.

»*Das LEHRZIEL,*» schrijft Z. E. de Veldmaarschalk MERTA, »*besteht in der Erlangung der Kenntniß des Gabelsberger'schen Systems und einer Geschwindigkeit von 70 bis 80 Worten in der Minute.*»

(1) Hierbij is niet bepaald, volgens welk stelsel de onderofficieren stenographie moeten leeren; de keuze is aan de commandeerende officieren overgelaten.

»Als LEHRZWECK gilt die Idee, es den Schülern zu ermöglichen, sich rascher Notizen während der Vorträge machen zu können, als dies bei Anwendung der gewöhnlichen Schrift möglich wäre. Ein Nachschreiben der Vorträge ist durchaus nicht beabsichtigt.

»Die ERFOLGE des Unterrichtes sind sehr zufriedenstellend. Unter den Frequentanten der Kriegsschule gibt es nur wenig Officiere die nicht — wenigstens etwas — stenographieren.»

Zie, dat klinkt anders en beter dan de Duitsche reclame-motieven, volgens welke een pennestreek voldoende zou wezen, om het kortschrift in het leger tot algemeene aanwending te brengen.

Alzoo, zelfs in Oostenrijk zou daartoe nog alles moeten worden gedaan; en van een streven in dien zin blijkt tot dusverre niets.

Nog heb ik niet alles genoemd, wat de legerbesturen moest nopen, het vraagstuk ernstig ter hand te nemen; maar de beschikbare ruimte dwingt tot beperking en ik bepaal mij daarom tot een korte aanduiding van enkele punten.

Vooreerst het voordeel, dat de aanwending van kortschrift in oorlogstijd aanbiedt bij 't overbrengen van berichten door middel van luchtballons en postduiven.

Gedurende het beleg van Parijs hebben 64 ballons die stad verlaten, om de gemeenschap met de provinciën te onderhouden. De »Washington» steeg den 12den October 1870 op met 3 reizigers, 25 postduiven en 300 KG. brieven. Volgens contract moesten de ballons 10 uur na de opstijging nog 500 KG. draagkracht bezitten, en als men nu weet, dat niet minder dan zes ballons met een kostbaren inhoud in 's vijands handen zijn gevallen bij gebrek aan voldoende ballast, dan kan men nagaan, welk een voordeel het zou geweest zijn, als de 300 KG. brieven in kortschrift waren gesteld geweest: men had dan bij schatting 200 KG. meer ballast kunnen meenemen of driemaal zooveel brieven.

Door postduiven werden $\pm$ 115000 officieele en een millioen particuliere dépêches binnen de hoofdstad gebracht; wel te verstaan, dépêches in miniatuur-druk langs photographischen weg. Nu kan eene postduif een gewicht dragen van 9 G. aan gedrukte collodium-blaadjes, wat bij eene 15-voudige verkleining overeenkomt met vijf bladzijden schrifts in gewoon postformaat. Wordt echter kortschrift gebezigd, dan draagt elke duif 20 à 25 bladzijden schrifts, en 't zal wel onnoodig zijn aan te toonen, hoe ook bij onze landsverdediging tal van gevallen denkbaar zijn, dat eene uitbreiding van de correspondentie langs dien weg zeer gewenscht is. Daarnaar te streven door middel van voortgezette microscopische verkleining — wij denken hier aan de Keulsche *Volkszeitung* op de schaal van $\frac{1}{30}$ — heeft zijn bedenkelijke zijde.

Bij het telephonisch verkeer te velde geeft voorts het gebruik van kortschrift meer zekerheidswaarborgen, daar de ontvanger van een bericht dit dadelijk kan opteekenen of doen opteekenen, wat met gewoon schrift hoogst

moeilijk en in elk geval zeer tijdroovend is. De heer VON WITTKEN, oud-officier, zei daaromtrent in de vergadering van 11 April: *Wenn man weiss, wie es im Felde auf Minuten und Secunden ankommt, so wird man erkennen, welch ausserordentlicher Wert in der Stenographie liegt; erst mit ihrer Zuhilfenahme kann das Telephon vollständig ausgenutzt werden.* Bij de Militaire telegraaf-afdeeling te Ingolstadt wordt dan ook in den regel van kortschrift gebruik gemaakt.

Eindelijk zij nog vermeld, dat verschillende welgeslaagde proeven genomen zijn met de aanwending van kortschrift bij de optische telegraphie; o. a. in 1874 te Germersheim in Beieren. Van den hoofdwal dier vesting werden berichten naar de voorwerken geseind door middel van stenographische woordteekens, ter grootte van 30 cM. met wit krijt geschreven op een zwart bord, welke teekens met een kijker goed konden worden afgelezen. Het voordeel bestaat natuurlijk hierin, dat dergelijke teekens zich gemakkelijk laten overzien. In 1883 had eene dergelijke proefneming plaats op het exercitieveld bij Munchen, waarbij tusschen 3 standplaatsen — voorstellende veldwacht, soutien en voorpostendetachement — seinberichten in kortschrift werden gewisseld; de onderlinge afstand dier punten bedroeg 800 à 900 M. Ook bij de Italiaansche marine zijn proeven genomen, om de seintetekens van het MORSE-alphabet door teekens van het stelsel GABELSBERGER-NOË te vervangen: de seinen konden daarbij met een kijker op 900 M. worden afgelezen.

Resumeerende kom ik tot de volgende slotsom:

- 1°. De behoefte aan een korter schrift doet zich allengs meer gevoelen, ook en vooral bij het leger;
- 2°. Bij invoering van kortschrift bij het leger is eenheid van stelsel een eerste vereischte;
- 3°. Een stelsel van militair kortschrift moet volkomen betrouwbaar en hoogst gemakkelijk aan te leeren zijn; doch zich niettemin leenen tot groote schrijfsnelheid;
- 4°. Het aanleeren van stelsels, die niet aan de eischen van een militair kortschrift voldoen, verdient in het leger geen aanmoediging;
- 5°. Bij het zoeken naar een goed militair kortschrift is de steun der Hooge Regeering gewenscht; van de pogingen, die daartoe in het leger aangewend worden, behoort de leiding te berusten bij de militaire autoriteiten;
- 6°. De betrekkelijk zeer lage trap van ontwikkeling der stenographische wetenschap te onzent mag bij de behandeling van het vraagstuk der militaire stenographie niet als een nadeel in rekening worden gebracht. Veeleer het tegendeel is het geval. Allermint zij dat eene reden tot uitstel. Een goed militair kortschrift toch zal zeer zeker zich leenen tot algemeen gebruik.

P. R. GOUDSCHAAL,

Majoor der Infanterie.

Leeuwarden, 5 October 1891.

700

IETS NAAR AANLEIDING VAN DE OPSTELLEN
„DE RECHTSTOESTAND VAN DEN MILITAIR.”

(*Nieuwe Rotterdamsche Courant* van 11, 13, 17, 25 en 29 October 1891.)

Zeker zal men in het leger de opstellen van Mr. WESENHAGEN met ingenomenheid begroet hebben. Op de meest overtuigende wijze toch, toont ons de geachte Schrijver aan, dat het Kamerlid DE GEER VAN JUTFAAS, oud-Hoogleeraar in de rechten, bij de bestrijding van de ten grave gedragen legerwet (Handelingen Tweede Kamer, 22 April 1891, bladz. 1088) zich aan eene zeer scheeve voorstelling van de rechtspositie van den militair schuldig maakte. De oud-hoogleeraar heeft ongetwijfeld te goeder trouw gefaald (1); doch waarom, zoo heb ik mij reeds toen afgevraagd, op zulk eene krasse, afbrekende wijze gesproken over wetten, voorschriften en toestanden, waarvan de spreker blijkbaar geheel onvoldoende op de hoogte was? Dat onze militaire strafwetten slecht zijn, is een algemeen bekend feit; waartoe diende echter die schromelijke overdrijving, welke het waarschijnlijk niet beoogde (?) gevolg kon (en kan) hebben, dat het dragen der wapenen voor velen een waar schrikbeeld moest (moet) worden (2)?

(1) Het bovenstaande was reeds ter perse, toen ik in de *Nieuwe Rotterdamsche Courant*, 20 Nov. 1891, Tweede Blad, A, een ingezonden stuk van Mr. B. J. L. DE GEER VAN JUTFAAS las, waarin hij in enkele regelen ons, officieren, de schandelijkste, ongemotiveerde beschuldigingen naar het hoofd slingert. Elk weldenkend mensch, die slechts eenigszins bekend is met de inwendige toestanden en verhoudingen in het leger en met de wijze, waarop de officieren hunnen plicht betrachten, zal het artikel schouderophalend ter zijde leggen en in zooverre kan de onwaardige taal van den oud-hoogleeraar geen smet werpen op het officierskorps.

Ik aarzel niet te verklaren, dat het stuk wemelt van onwaarheden en ik begrijp niet, hoe iemand, wie ook, door den treurigen moed bezielde kan worden het Nederlandsche officierskorps zóó zwaar te beleedigen en dit tegenover het onwetend en lichtgeloovig gedeelte van het publiek in zóó een valsch daglicht te plaatsen.

De beantwoording der vraag, of de hierboven gebezigde uitdrukking: „ongetwijfeld te goeder trouw” thans niet behoort te worden geschrapt, kan ik gerustelijk aan den lezer overlaten.

(2) In dit Tijdschrift (1890, N°. 12) is opgemerkt:

„In den laatsten tijd is er herhaaldelijk op gewezen, dat de rechtspositie van den soldaat niet voldoende verzekerd is; men vindt daarin een welkom wapen om en den persoonlijke dienstplicht, en de uitbreiding van het leger te bestrijden. Wat het laatste betreft, merken wij op, dat het aantal personen, dat bij den bestaanden toestand onder onze rechtsmacht ressorteert, niet veel verschilt van het aantal, dat volgens het door de regeering ingediende Ontwerp van Wet tot regeling van den krijgsdienst onder de militaire jurisdictie gebracht wordt; en wat het eerste aangaat, dat brengt natuurlijk de vraag op de lippen: dus zoolang als alleen de minder welgestelde verplicht

De strekking van de opstellen van Mr. W., namelijk den hoogst ongunstigen en verkeerden indruk, dien de rede van het Kamerlid DE GEER VAN JUTFAAS bij de leeken misschien achtergelaten heeft, weg te nemen, kan niet anders dan van harte worden toegejuicht.

Gewis wordt het in het leger gaarne gezien, dat de bestrijding van den Hoogleeraar DE GEER uitgaat van een *burger*, en wel van een burger, die, als auditeur-militair, in alle opzichten bevoegd is over den rechtstoestand van den militair te oordeelen.

Waardeering van den arbeid van Mr. WESENHAGEN en belangstelling in het door hem behandelde onderwerp, en niet de zucht tot critiek of betweterij, brengen mij er toe, voor enkele opmerkingen gebruik te maken van de gastvrijheid van dit tijdschrift.

In N°. 243 (41 October 1891, Tweede Blad, B) lees ik :

»Van dat voorloopig arrest moet »direct» melding worden gemaakt in het dagelijksche rapport van den sergeant-majoor.» Ingevolge art. 7 der Wet op de Rechtspleging moet de arrestoplegger steeds van het geordonneerde arrest *direct* rapport doen aan den commandeerenden officier van het korps, waartoe de gearresteerde behoort. De Kapitein G. J. W. KOOLEMANS BEIJEN (*Handleiding ten dienste van het onderwijs in het militair recht*) is van oordeel, en mijns inziens terecht, dat het art. 19~~1~~² van het Reglement op den Inwendigen Dienst der Infanterie te beschouwen is als eene toelichting op het art. 7 der Wet op de Rechtspleging en schijnt aan te duiden, dat het niet noodig geoordeeld wordt, in korpszaken (d. w. z. indien arrestoplegger en gearresteerde tot hetzelfde korps behooren) elk opgelegd arrest ter kennis te brengen van den commandeerenden officier van het korps, omdat reeds aan den compagniescommandant het recht is toegekend, overtredingen tegen de krijgstucht te straffen.

Uit de Wet op de Rechtspleging mag men afleiden, dat de wetgever, ten einde bij willekeurige of niet noodzakelijke toepassing van het voorloopig arrest eene spoedige opheffing daarvan mogelijk te maken, eene *directe* mededeeling vergt aan den *superieur*, bevoegd tot het, zoo noodig, onmiddellijk instellen van een nader onderzoek.

BARRÉ (Het Militair Strafrecht in Nederlandsch-Indië) beweert, dat het direct rapporteeren aan den korpscommandant onvereinigbaar is met de eischen eener goede discipline, welke zou vorderen, dat het rapport langs den hiërarchieken weg in handen van die autoriteit komt. Die opvatting wordt ook bij ons veelal in de practijk gehuldigd; daardoor ontstaat echter, in strijd met de wet, eene merkbare vertraging.

is te dienen, komt het er niet veel op aan of de rechtspositie van den soldaat al of niet verzekerd is, doch wel wordt de quaestie van groot gewicht, wanneer zij, die tot de gegoede en hoogere klassen der maatschappij behooren, door de wet gedwongen worden de wapens te dragen, ofschoon deze door hunne maatschappelijke positie en meerdere ontwikkeling gewis in een meer gunstigen toestand verkeerden."

Zou de tucht er onder lijden, wanneer de officier in het zeldzame geval, dat hij zich verplicht ziet het voorloopig arrest op te leggen, daarvan eene *directe* schriftelijke mededeeling doet aan den korpscommandant van den gearresteerde?

Het Voorschrift op den Inwendigen Dienst zou evenwel moeten vaststellen, dat meerderen, beneden den rang van officier, van het aangezegde voorloopig arrest terstond melding moeten maken aan hun compagniescommandant, die vervolgens de zaak onmiddellijk ter kennis zou moeten brengen van den korpscommandant van den gearresteerde.

Verder: »Dit (voorloopig) arrest is nu niet langer kwartierarrest, maar wordt politiekamer; mag, volgens ministerieele beschikking (28 October 1862, N°. 46, B), slechts door eenige bepaald aangewezen superieuren als voorloopig arrest worden opgelegd.» Uit dezen zin, in verband met het daaraan voorafgaande, meen ik de gevolgtrekking te mogen maken, dat Mr. W. van oordeel is, dat niet elk superieur *steeds* het recht heeft om desnoods het voorloopig arrest in de politiekamer te doen ondergaan. Deze opvatting kan ik niet deelen; wel degelijk bezit de meerdere altijd de bevoegdheid den voorloopig gearresteerde in de politiekamer te doen opsluiten; de meerdere zal ook menigmaal verplicht zijn van die bevoegdheid gebruik te maken, bijv. indien er noodzakelijkheid bestaat om den verdachte van de getuigen te isoleeren, of als er vrees bestaat voor het doen te loor gaan van bewijsmiddelen, of ter voorkoming van wanorde (o. a. als de arrestant in staat van dronkenschap verkeert) (1). Zeer juist schrijft het Ontwerp eener Wet op de Krijgstucht (samengesteld door Mr. H. VAN DER HOEVEN, Hoogleeraar, C. H. BOGAERT, Schout bij nacht, en H. P. J. HENNUS, Kolonel der infanterie) voor: »Indien het echter, hetzij in het belang van het onderzoek, hetzij ter voorkoming van wanorde noodzakelijk is, zal het voorloopig arrest worden ondergaan op soortgelijke wijze als de krijgstuchtelijke straf van verzaard of van streng arrest.»

Met den besten wil van de wereld kan ik uit de Ministerieele Aanschrijving van 28 October 1862, N°. 46, B, niet halen, wat Mr. W. daarin gelezen heeft; wèl vind ik in die Aanschrijving het volgende:

»Ook oordeel ik dat niet noodzakelijk, omdat bij art. 38 van het meergenoemde reglement (het Reglement van Krijgstucht) toch uitdrukkelijk is bepaald, dat *iedere hogere in rang aan zijnen mindere het eenvoudig arrest kan ordonneeren*; terwijl ook naar eene gezonde opvatting van den inhoud van de artt. 4 en 5 van de rechtspleging bij de landmacht, dat arrest des noodig, tot het *arrest in de politiekamer* kan worden uitgestrekt.»

Ik voeg hieraan toe, dat de auditeur-militair niet alleen een advies aan den Plaatselijken- of Garnizoenscommandant uitbrengt, nopens de vraag of een verdachte al dan niet voor den krijgsraad moet terechtstaan, maar tevens nopens de vraag of hij al dan niet in preventieve hechtenis moet gehouden worden. In afwachting van dat advies wordt de verdachte in de

(1) Zie de Memorie van Toelichting op het Ontwerp van Wet op de Krijgstucht.

politiekamer of andere geschikte bewaarplaats opgesloten (Koninklijk Besluit van het jaar 1818, 16 November; Ministerieele Aanschrijving van het jaar 1883, 9 Augustus). De nog wel gekoesterde meening, dat het verwijzen van militairen naar den krijgsraad steeds gepaard moet gaan met het doen ondergaan van preventieve hechtenis, is alzoo onjuist.

Metis (Indisch Militair Tijdschrift, 1889, bladz. 72 en 73) heeft mij niet tot de overtuiging kunnen brengen, dat het Koninklijk Besluit van 1818 en de Ministerieele Aanschrijving van 1883 in strijd met de wet zijn; *Metis* vermeent, dat de beklagde, zoo hij *onderofficier* of *mindere* is, in hechtenis genomen moet worden, *zoodra* de militaire commandant de behandeling der zaak door den krijgsraad gelast, en dat hij daarin *gedurende den verderen loop* zijner zaak moet verblijven.

De Indische Regeering heeft bij missive dd. 17 April 1889, N°. 848, de auditeurs-militair uitgenoodigd om met de meeste zorg tegen onnoodige preventieve hechtenis te waken; en uit eene circulaire van den Advocaat-Fiscaal voor de land- en zeemacht in Nederlandsch-Indië, dd. 25 April 1889, N°. 52, blijkt, dat het Indische Hoog Militair Gerechtshof van oordeel is, dat de *onderofficier* of *mindere* zelfs gedurende het onderzoek van de commissarissen en den krijgsraad nog in vrijheid gesteld kan worden. Vergissen wij ons niet, zoo wordt bij ons uit de artt. 55, 56, 59, 60 en 165 der Wet op de Rechtspleging algemeen afgeleid, dat gedurende het gerechtelijk onderzoek alleen de *officier* uit de preventieve hechtenis kan ontslagen worden. De uitlegging, die men in Indië aan de aangehaalde artikelen geeft, is gewis, uit het oogpunt van billijkheid, te verkiezen boven de hier te lande gehuldigde; de vraag mag echter geopperd worden, of zij wel in overeenstemming is met de wet. Zeker verdient deze quaestie nadere overweging.

N°. 244 (Dinsdag, 13 October 1891, Tweede Blad, A.)

In dit nummer wordt o. a. gesproken over het arrest, dat de militair moet ondergaan, indien hij zich bij den krijgsraad beklagt over eene hem opgelegde straf.

De militair kan *eischen* dat zijne zaak door den rechter onderzocht wordt. Het inbrengen der reclame kan geschieden, zoodra den gestrafte de straf medegedeeld wordt, gedurende het ondergaan der correctie en daarna (volgens Mr. W. is het ultimatum 3 × 24 uur). Onafhankelijk van het al of niet indienen eener reclame, wordt de straf onmiddellijk na de aanzegging ten uitvoer gelegd. Bij het klagen vóór of tijdens het ondergaan der correctie, moet de reclamant zich na het uitzitten der straf direct in voorloopig arrest begeven; bij het klagen na afloop der straf, gaat het voorloopig arrest in op het oogenblik, dat de reclamant het onderzoek zijner zaak door een krijgsraad verzoekt. Steeds is het afwachtingsarrest van de eenvoudigste soort.

Niet zonder groote verbazing ben ik, na lezing van de opstellen van Mr. W., tot het besluit moeten komen, dat het afwachtingsarrest nog wel eens

in de politiekamer ondergaan wordt. De onlangs in het R. M. verschenen aanschrijving zal echter die foutieve toepassing der wet voor goed in den doofpot gedaan hebben.

Ik betreur het, dat de reclamant zich in arrest moet begeven, en herinner er aan, dat deze onverdedigbare verplichting in het Ontwerp eener Wet op de Krijgstucht niet gesteld wordt.

Mr. W. zegt:

»Het arrest, van de allerlichtste soort, moest het deel worden van een ieder, die bezwaar inbrengt tegen eene disciplinaire straf, en de tenuitvoerlegging dier straf behoorde, bij tijdige reclame, te worden geschorst. De mogelijkheid is toch niet uitgesloten, dat de reclame gegrond bevonden wordt, en het geleden ongelijk kan, ondanks het voorschrift van art. 17 R., alsdan materieel niet worden gebeterd, al wordt de reeds geheel of gedeeltelijk ondergane straf uit het strafregister doorgehaald.

»Men kan, om lichtvaardige reclames te voorkomen, de eventueel gebleken ongegrondheid der klacht gevoelig genoeg straffen, maar men moet m. i. beginnen met de aangegeven onbillijkheid weg te nemen tegenover den militair, die, soms met het volste en meest gegronde vertrouwen, onmiddellijk bij het vernemen en vóór het ondergaan zijner straf het hooger beroep aantekent, hem bij de wet als zijn recht toegekend.»

Uit een militair oogpunt kan ik mij met den inhoud van het bovenstaande niet vereenigen; ik heb de onwrikbare overtuiging, dat bij vervulling van den wensch van Mr. W. de tucht moeilijk te handhaven zou wezen.

Dadelijke bestraffing en tenuitvoerlegging der correctie worden door de militaire orde en tucht gebiedend geëischt; het moet den raddraaier of belhamel der compagnie onmogelijk zijn, door uiting der woorden »ik reclameer» den ijzeren arm der discipline, zij 't dan ook maar tijdelijk, geheel machteloos te doen neerzinken. De ontwerpers van het Ontwerp eener Wet op de Krijgstucht zeggen: »Gehandhaafd wordt het oud en juist militair beginsel, de eerste voorwaarde tot het bewaren der krijgstucht, dat de gestrafte moet beginnen met te gehoorzamen, en dat dus het ondergaan van de straf door het indienen van het beklag niet wordt geschorst.»

Wanneer bij uitzondering eene klacht juist wordt bevonden, is het voorzeker te betreuren, dat het materiele onrecht, den reclamant aangedaan, niet meer of niet meer geheel en al goed te maken is (1). Doch »sans discipline, pas de salut;» de handhaving der tucht zou niet behoorlijk gewaarborgd zijn, indien onverhoopt de wensch van Mr. W. verwezenlijkt

(1) Het beteren van het ongelijk, bedoeld in art. 17 R., kan bestaan in:

- 1°. eerherstelling, door het royeeren of wijzigen der straf in het strafregister;
- 2°. herplaatsing in de gewone klasse van militairen;
- 3°. het teruggeven van den graad;
- 4°. het uitbetalen van gestorte cachot- en provoostgelden;
- 5°. kwijtschelding van straf (bij langdurige arreststraf).

werd. De utiliteit wil nu eenmaal, dat soms het belang van het enkele individu wijkt voor dat van het geheel.

De meeste reclames worden onder den indruk van het oogenblik ingebracht; komt de soldaat eenmaal tot kalme bezinning, dan is het meestal te laat, of wel verkeerd geplaatste flinkheid tegenover de kameraden belet hem om terug te treden. Het aantal ongemotiveerde reclames zou gewis sterk toenemen, wanneer door het beklag de straf geschorst werd; nu komt nog menigeen tot kalm nadenken door de overweging: »de straf moet ik toch ondergaan», terwijl omgekeerd niemand zich door die overweging van de reclame zal laten afbrengen, indien hij overtuigd is, dat hem werkelijk onrecht is aangedaan. Men moet trachten het ongemotiveerde klagen te voorkomen; dat doel kan o. a. bevorderd worden, door den termijn voor de kenbaarmaking van het verlangen om een beklag in te brengen, eerst te laten aanvangen b. v. met den tweeden dag na dien, waarop de oplegging der straf ter kennis van den gestrafte is gekomen. (Zie art. 66 van het Ontwerp eener Wet op de Krijgstucht.)

N°. 248 (17 October 1891, Tweede Blad).

In dit nummer legt Mr. W. den vinger op eene wonde plek. Met nadruk wijst hij er op, dat het toekennen van rangen aan jeugdige personen — daarbij doelt hij in het bijzonder op het militiekader — die wel een theoretisch examen achter den rug hebben, maar van wie men dikwijls geen tactvol optreden als superieur verwachten kan, de tucht ondermijnt. Het aantal misdrijven tegen de ondergeschiktheid zal daardoor vermeederen.

Waarschuwend klinkt de stem van den geachten Schrijver, wanneer hij zegt: »De tegenover meerderen in rang toenemende epitheta van »schooljongen, kwajongen, aap, snotneus» en dergelijke wijzen reeds op een ongezonden toestand.»

Men is verplicht het vrijwillig dienend kader aan te vullen door gegradueerde miliciens. Indien de persoonlijke dienstplicht ware ingevoerd, dan zou men in de jongelieden, die door hunne beschaving, ontwikkeling en afkomst zeker overwicht hebben op de minder bevoorrechten, bruikbare stof tot kadervorming bezitten; ook zij zouden echter gedurende eene niet te korte periode in de gelederen moeten dienen, voor en alear zij het wezen der tucht, de eischen der militaire samenleving kenden.

Men moet leeren gehoorzamen; men moet leeren zich te doen gehoorzamen. De militaire eigenschappen, welke vooral in den superieur niet gemist kunnen worden, kan men zich alleen eigen maken in het leger; daarbuiten kan men geoefend worden in het schieten, in de handgrepen, enz.; daarbuiten, wordt men nimmer *soldaat*.

De milicien, die na een theoretisch examentje zeer spoedig korporaal wordt, bovendien weldra met verlof vertrekt, zal menigmaal meer gelijkenis vertoonen met een gestreept burger, dan met een militair meerdere. De

vrees dreigt geboren te worden, dat men in de toekomst geene ernstige beteekenis meer zal hechten aan de meerderheid van dergelijk kader; doch wanneer eenmaal het leger geroepen wordt om de rechten van het vaderland te verdedigen, dan zal in het gevecht op bevel van den korporaal de groep hare veilige schuilplaats moeten verlaten, en een kogelregen, die alom dood en verderf verspreidt, moeten trotseeren. Zal men dan op zulk kader kunnen rekenen?

»Ondergeschiktheid moet worden mogelijk gemaakt,» aldus Mr. W.

In N°. 248 luidt eene noot:

»Het Hoog Militair Gerechtshof, een waarborg, gelijk ik later hoop aan te toonen, mede tegen te groote gestrengheid, heeft, bij sententie in appèl, een dezer dagen de tienjarige militaire gevangenisstraf, ten deze door den krijgsraad opgelegd, gelukkig tot eene tweejarige teruggebracht: — wel is waar ook zonder den mishandelden superieur te zien, doch door de burger-elementen in zijn midden, bij de beoordeeling van zulke feiten meer in staat een onzijdig standpunt in te nemen.»

De noot staat in verband met de beschrijving van een geval van insubordinatie, dat, waarschijnlijk nog niet lang geleden, door den krijgsraad in den Haag behandeld werd.

Wat wordt hier verstaan onder een meer onzijdig standpunt? Ik vermoed een »minder militair»; en nu vermeen ik, dat men bij de beoordeeling van insubordinaire feiten niet licht een *te* militair standpunt kan innemen. In de rechten gepromoveerde burgers zullen, wanneer men alleen het oog gevestigd houdt op hunne meerdere rechtskennis, ongetwijfeld onmisbare elementen eener militaire rechtbank zijn. Wanneer het echter de vraag geldt in hoeverre een misdrijf, in dit geval tegen de ondergeschiktheid, de bijzondere militaire rechtsorde verstoort, m. a. w. wanneer de zwaarte van de straf bepaald moet worden, zullen de burger-elementen, indien zij hun minder militair (meer onzijdig) standpunt niet geheel en al verlaten hebben, meer kwaad dan goed doen.

De wenschelijkheid van gemengde rechtbanken wordt lang niet algemeen beaamd.

N°. 255 (25 October 1891, Tweede Blad, B).

In het derde en vierde opstel bespreekt Mr. W. met een enkel woord onze gebrekkige Wet op de Rechtspleging, welke in het jaar 1814 ingevoerd en thans nog ongewijzigd van kracht is.

De Hoogleeraar H. VAN DER HOEVEN houdt zich bezig met het samenstellen van een Ontwerp van Wet op de Rechtspleging. In de toekomst mag alzoo eene herziening van ons formeel strafrecht verwacht worden; ik geloof echter, dat die toekomst nog vrij ver verwijderd is. Elders (*De Militaire Spectator*, 1890, N°. 5) is reeds opgemerkt, dat de omstandigheid, dat bij die herziening eene beslissing moet vallen betreffende de netelige

quaestie »de uitgebreidheid van de rechtsmacht van den militairen rechter in vreedestijd», aan het betrekkelijk spoedig tot stand komen eener nieuwe wet in den weg zal staan. In het jaar 1881 (Handelingen der Nederlandsche Juristenvereniging) achtte de Hoogleeraar POLS, autoriteit op het gebied van het militair strafrecht, die quaestie nog niet voor oplossing vatbaar. Mijns inziens schenkt de aanstaande indiening van het Ontwerp-Wetboek van Militair Strafrecht en begeleidende ontwerpen eene schoone gelegenheid om het voorbeeld van België te volgen. In 1830 heeft België onze wetten overgenomen, doch reeds vóór het einde van dat jaar (op den 9den November) decreeteerde het Voorloopig Bewind (Weekblad voor het recht, N°. 5033 (1)):

»Art. 1. L'instruction, les débats et la prononciation du jugement auront lieu publiquement dans toutes les affaires portées devant les conseils de guerre.

»Art. 2. Les individus traduits devant un conseil de guerre ont le droit de se faire assister d'un conseil qu'ils désigneront à leur choix, parmi toutes les personnes qu'ils croiront capables de se charger de ce soin.

»Art. 3. Le président du conseil de guerre préviendra les accusés du droit que leur accorde l'article précédent, et si ceux-ci le demandent, il leur nommera d'office un conseil choisi parmi les avocats exerçant près le siège le plus rapproché du lieu des séances dudit conseil.

»Art. 4. Les régences mettront à la disposition des conseils de guerre, dans les lieux où ils se tiennent, un local où leurs audiences pourront être tenues publiquement.

Alzoo: openbaarheid der zittingen, mondeling verhoor en verdediging. Voor het overige is onze Wet op de Rechtspleging bij onze zuidelijke naburen nog ongewijzigd van kracht.

Mr. BEAUJON (Proeve van een Wetboek van Militair Strafrecht, 1883) is van oordeel, dat, bij invoering van die verbeteringen, eene algemeene herziening, *ofschoon noodig blijvende*, met eenig geduld kan worden afgewacht.

N°. 258 (Donderdag, 29 October 1891, Eerste Blad, B).

Het is bekend, dat de rechtsregel *non bis in idem* door velen niet toepasselijk geacht wordt ten opzichte van disciplinaire straf en straf volgens het Crimineele Wetboek of het Wetboek van Strafrecht, en wel omdat elke disciplinaire bestraffing in aard en wezen verschilt van de eigenlijke straf, en geene straf is in den zin bij genoemden rechtsregel bedoeld.

Als leek op strafrechterlijk gebied, zal ik mij niet aan eene bespreking van deze strijdvraag wagen, en mij eenvoudig neerleggen bij de te onzent heerschende opvatting.

Het Hoog Militair Gerechtshof heeft beslist, dat het recht van strafvordering niet vervalt door de toepassing van krijgstuchtelijke straf; omgekeerd

(1) Zie ook de daar aangehaalde wet van 29 Januari 1849 en de ministerieele circulaire van het jaar 1880.

wordt de toepassing van krijgstuchtelijke straf niet uitgesloten, ter zake van een feit, dat reeds berecht is door den gewonen (burger) en militairen rechter.

Aangezien den krijgsraad eene voldoende bevoegdheid is verleend tot het uitspreken der bijkomende straffen: *vervallenverklaring*, *ontzegging*, *klasse van discipline* en *degradatie*, zoo deel ik geheel en al de meening van Mr. W., dat oplegging eener disciplinaire straf (bijv. degradatie, klasse van discipline of wegjaging) ter zake van een feit, dat reeds door den krijgsraad berecht is, eigenlijk niet zou mogen voorkomen. Met den geachten Schrijver hoop ik, dat aan een dergelijk ingrijpen voor goed en spoedig een einde moge komen.

Indien de soldaat een commun delict in gemeenschap met een burger gepleegd heeft, staat hij te recht voor den burgerrechter. Ook het commune delict heeft menigmaal eene bijzondere militaire beteekenis, welke echter door den gewonen rechter, die bovendien de bevoegdheid mist een der militaire bijkomende straffen uit te spreken (1), in het algemeen niet of althans niet in voldoende mate kan beoordeeld worden. Met het oog hierop is het noodzakelijk, dat de militaire autoriteit, na kennisneming van al de stukken op de zaak betrekking hebbende, den door den burgerrechter veroordeelde nog een disciplinaire correctie (*degradatie*, *klasse van discipline* of *wegjaging* (2)) kan opleggen. Ik vermoed, dat Mr. W. dit met mij eens zal zijn.

Volgens mijne bescheiden meening zou het mitsdien beter zijn, indien de door Mr. W. aangehaalde voorwaarde 1°.a der engagementsakte sprak van »rechterlijk veroordeeld is geweest door den burgerrechter wegens enz.»

Naar aanleiding van de voorwaarde 1°.a der engagementsakte zegt Mr. W.: »En nu is er alle ruimte voor de meening: 1°, dat de laatste zinsnede mede uitsluitend het oog heeft op veroordeeling wegens een misdrijf vóór het aangaan van het engagement gepleegd, en ter zake waarvan alsnu »later een vonnis mocht worden uitgesproken» (om de voor de hand liggende reden, indien den minister alsdan het recht om hem uit den dienst te verwijderen niet gegeven ware, hij, hoe schandelijk die veroordeeling ook zijn moge, niet weg te zenden zou zijn).»

Ik merk op, dat die beperkende uitlegging der bedoelde zinsnede door de Ministers van Justitie en Oorlog bij de behandeling der Invoeringswet niet gedeeld werd. Het Kamerlid ROOSEBOOM heeft toenmaals een amendement voorgesteld, welks derde lid luidde: »Bij een veroordeeling tot gevangenisstraf door den burgerlijken strafrechter kan Onze Minister van Oorlog of Onze Minister van Marine deze vervallenverklaring of ontzegging uitspreken.»

De Minister van Justitie zeide: »Omtrent het derde lid wensch ik op te merken dat de engagements-akten van militairen geheel voorzien in de

(1) In de bij de wet bepaalde gevallen kan de gewone rechter de bijkomende straf van art. 28 2°, van het Wetboek van Strafrecht uitspreken.

(2) Van de oplegging van bijv. provooftstraf zal nimmer sprake kunnen zijn.

gevallen, die de geachte voorsteller op het oog heeft, zoodat ook dat voorstel verbodig is." De Minister van Oorlog bracht in het midden: »Maar ik laat er op volgen ter bevestiging van hetgeen mijn geachte ambtgenoot heeft gezegd, dat wij eene dergelijke bepaling (daarom) niet noodig hebben. In de eerste plaats kan het misdrijf, waaraan de beklagde schuldig wordt verklaard, uit den aard der zaak allicht leiden tot het wegzenden met een briefje van ontslag, en in de tweede plaats houdt het contract (voorwaarde 1°.a), dat met ieder vrijwilliger wordt aangegaan, onder anderen het navolgende in: »Wanneer het mocht blijken, dat de aangenomene, vóór het aangaan van zijn tegenwoordig engagement rechterlijk veroordeeld is geweest wegens *eenvoudige diefstal, bedriegelijke oplichting, of andere de goede trouw of eerlijkheid kwetsende misdrijven*, of wanneer later een vonnis wegens dergelijk misdrijf tegen hem mocht worden uitgesproken, zal het den Minister van Oorlog vrijstaan, den aangenomene onmiddellijk uit den dienst te verwijderen, met of zonder paspoort, en alzoo de tegenwoordige verbindtenis zonder eenige formaliteit te ontbinden."

»In die gevallen wordt dus de verbindtenis verbroken en de persoon wegzonden. Dus het amendement is in dit opzicht niet noodig" (1).

Alvorens de belangrijke opstellen van Mr. W. ter zijde te leggen, zij het mij vergund nog eene enkele opmerking te maken.

In het tweede opstel wordt met lof gewag gemaakt van de wijze waarop de officieren in het algemeen hunne minderen behandelen; daarom verbaast het mij te meer, dat Mr. W. in zijn derde artikel, tegenover het groote publiek in krasse bewoordingen het licht werpt op den officier, die den vereischten tact en menschenkennis mist. De geachte Schrijver zegt zeer juist: »gelukkig behooren die officieren tot de uitzonderingen."

Het Nederlandsche officierskorps telt $\pm$ 2000 man; het ligt voor de hand, dat in zoo een talrijk korps bij, ik zou zeggen, *hooge* uitzondering — het uitzonderingsgeval kan natuurlijk niet aan de aandacht van den auditeur-militair ontsnappen — een enkele zal aan te wijzen zijn, die zijnen plicht niet naar behooren vervult. De noodzakelijkheid daarover te spreken buiten eigen boezem springt mij niet in het oog; ja, het komt mij voor, dat daardoor aan de strekking van het betoog van Mr. W. afbreuk wordt gedaan.

P. P. C. COLLETTE.

Breda, November 1891.

(1) Zie SMIDT, vijfde deel, bladz. 274—280.

Weduwen- en Weezenkas voor de officieren van de landmacht.

In N°. 11 van dezen jaargang wordt onder het opschrift »Ons Weduwen- en Ons Weezenfonds» door Dr. VAN DER STOK de slotbepaling van art. 11 der tegenwoordige statuten van de Weduwen- en Weezenkas voor de officieren van de landmacht besproken, en wordt door hem die bepaling als hoogst onbillijk beschouwd.

Voor wij het minder juiste van deze beschouwing aantoonen, zullen wij in het kort nagaan wat aanleiding gegeven heeft tot het ontstaan der tegenwoordige statuten.

Gedurende de jaren 1878 en 1888 zijn er herhaaldelijk pogingen in het werk gesteld, om den juisten toestand van de kas te bepalen, en de daaromtrent uitgebrachte rapporten brachten in hoofdzaak het volgende aan het licht:

- 1°. dat de toestand op het oogenblik, nl. in het jaar 1888, niet bepaald ongunstig was te noemen, en dat er, bij vroegere jaren vergeleken, vooruitgang te bespeuren was, en
- 2°. dat de bestaande bepalingen dringend herziening vorderden, doch dat daartoe bijna alle gegevens ontbraken.

Met die twee feiten voor oogen, vermeende de commissie niet tot diep ingrijpende maatregelen te mogen overgaan, en zich vooralsnog te moeten bepalen tot eene voorloopige herziening, waarbij de lasten billijker verdeeld, en zoo mogelijk het lot der weduwen, maar vooral dat der weezen eenigszins verbeterd werd.

De nieuwe statuten moeten dus voor een voorloopige herziening gehouden worden, zooals ook art. 19, in verband met § 28 der voorschriften tot uitvoering der statuten dit ten duidelijkste aantoonst.

Het voornaamste streven der commissie was derhalve zorg te dragen, dat geen enkele bepaling aanleiding kon geven tot terugkeer naar de vroegere treurige toestanden, zonder daardoor evenwel iemands rechten te verkorten.

Om nu de beschouwingen van Dr. VAN DER STOK te weerleggen, zullen wij trachten aan te toonen, dat eene verandering van het artikel wel degelijk

van diep ingrijpenden aard moet beschouwd worden, en tevens dat door het artikel, zooals het nu bestaat, de rechten der deelgenooten niet worden verkort.

De oorzaken, die tot verbetering van de kas medegewerkt hebben, zijn de volgende:

- 1°. Verbetering van de traktementen en pensioenen der officieren.
- 2°. Vermeerdering van het aantal deelgenooten.
- 3°. Vermindering van het aantal weduwen, en
- 4°. Niet voor het minste, de veelvuldige subsidiën, onder welken vorm dan ook door, het Rijk sedert 1840 aan de kas gegeven.

Het aantal deelgenooten verminderde van 1839 tot en met 1861 van 1597 tot 1093, doch vermeerde daarna aanhoudend, totdat dit op 1 Januari 1891 ruim 1600 bedroeg. Hierdoor moest dus het aantal weduwen in de eerste jaren verminderen, hetgeen ook werkelijk nagenoeg om $\frac{1}{3}$ heeft plaats gehad. Neemt men aan dat de huwelijken gemiddeld na 27 jaar door den dood ontbonden worden, dan zal ook allengs het aantal weduwen gaan vermeederen.

De voordeelige saldo's van heden zullen dan allengs kleiner worden, en op dit oogenblik is het zelfs niet met volstrekte zekerheid aan te geven, of de kas onder die omstandigheden aan hare verplichtingen zal kunnen beantwoorden.

Hoewel nu in gewone omstandigheden het aantal door het Rijk gepensionneerd wordende weduwen niet groot zal zijn, — dit bedraagt sedert 1 Januari 1890 slechts 4 — zal dit echter tengevolge van binnenlandsche oproeren, maar vooral door een eenigszins beduidenden oorlog zoodanig kunnen stijgen, dat de toestand daardoor, in verband met hetgeen reeds omtrent de vermeerdering is gezegd, zeer bedenkelijk zal worden.

Ook mag hier niet uit het oog worden verloren, dat in die gevallen het grootste aantal slachtoffers zal vallen onder de lagere rangen, dus onder menschen, die in den bloei van hun leven zijnde, in den regel een min of meer talrijk gezin onverzorgd zullen achterlaten en derhalve de kas, bij de geringe baten, die aangebracht zijn, zeer zware lasten zullen opleggen.

Het blijft nu echter de vraag of de directie door art. 11a vast te stellen, als in de nieuwe statuten geschied is, rechten verkort en enkele personen te veel heeft laten betalen. Het antwoord hierop is niet moeilijk te geven. Ieder deelgenoot is verplicht de contributiën tot aan zijn overlijden te betalen, zoodat indien dit leven, door welke oorzaken ook, gewelddadig wordt verkort, wel de belangen der kas, en niet die der betrokken personen in dit opzicht geschaad worden. De kas derft toch de baten, die haar, al ware het ook slechts een jaar, zouden toevloeien, terwijl zij bovendien verplicht is, zooveel vroeger pensioen uit te keeren.

Uit de uitdrukking van Dr. VAN DER STOK, dat onze weduwen- en weezenkas is eene onderlinge militaire levensverzekering voor onze na te laten betrekkingen, vermeenen wij te mogen opmaken, dat hij ook het slot

van art. 11 van uit dat standpunt had moeten bezien. Hij zou dan wel overtuigd zijn, dat elke maatschappij, hoewel evenmin als onze kas rekenschap houdende met iemands bijzonder kapitaal of inkomsten, dit wel degelijk doet met den aard van den dood, en zich volstrekt niet verplicht acht tot nakoming van het contract, indien de dood niet het gevolg is van het natuurlijk sterfteverloop.

Enkele maatschappijen zullen zich echter verplicht achten, indien de gewelddadige dood niet binnen een zeker vast te stellen tijdsverloop intreedt, kapitaal of lijfrente uit te keeren in verhouding van de reeds gestorte bijdragen. Die uitkeeringen staan dus op zichzelf en buiten de risico, die de maatschappij in gewone omstandigheden op zich neemt. Die maatschappijen kunnen zich alleen de vraag stellen, wat is op dit oogenblik het bedrag van de gestorte premiën met rente, en welk bedrag valt er, na aftrek der onkosten, ter uitkeering over.

Voor ons geval is dit, hoewel door de veelvuldige veranderingen van traktement omslachtig, toch licht te berekenen.

Een kolonel der infanterie, op jeugdigen leeftijd gehuwd en in den loop van dit jaar stervende, zou, met inachtneming van alle traktementsverhoogingen en een zuivere renteberekening, aan contributiën, inleggelden en verhoogingen en contributie bij vermeerdering van rang, een kapitaal gevormd hebben van ruim f 8600. Wilde men nu de risico van eene lijfrente op zich nemen, en rekent men dat de weduwe op dat oogenblik ruim $41\frac{1}{2}$ jaar oud is, dan zou het bedrag $\frac{8600 \times 100}{1445.50}$ of nagenoeg f 600 zijn (1).

Met het oog op de vele onkosten, die aan iedere maatschappij verbonden zijn, betwijfelen wij of in zoo'n geval meer dan f 425 zou uitgekeerd worden.

Wij hebben reeds aangetoond dat slechts enkelen tot die bevoorrechten zullen behooren, en de groote massa, met een dikwijls talrijk gezin ten laste, een veel lageren rang zullen bekleed hebben. Ook deze zouden dan eene uitkeering bekomen in verhouding der gestorte premiën, en zou bijv. een luitenant, die in 1880 officier geworden, in 1882 gehuwd, en in 1891 gestorven is, en tot het zwaarst bezoldigde wapen behorende, op die wijze een kapitaal gevormd hebben van ruim f 1500, zoodat dan de uitkeering ook zonder onkosten zou bedragen $\frac{1500 \times 100}{2002.70}$ of ruim f 70, aannemende dat de weduwe op dit oogenblik ruim 30 jaar was.

De directie heeft zich niet op dat standpunt geplaatst, maar indachtig aan art. 1 der statuten, waarin nadrukkelijk is aangegeven, dat de weduwen- en

(1) Het zou beter geweest zijn, hier de waarde der levensverzekering bij het overlijden te bepalen door voor dit voorbeeld de balans op te maken, waarbij de onderstelde gewelddadige dood, als verliespost onder de lasten zou gebracht zijn.

Voor het vaststellen der bedragen van baten en lasten op de tijdstippen dat zij aangegaan worden, bestaan evenwel geen berekeningen, die op sterftetafels van officieren en hunne vrouwen berusten.

weezenkas voor de officieren van de landmacht is eene instelling op kameraadschappelijken grondslag gevestigd, en uitsluitend bestemd om geldelijken steun te verleen en aan weduwen en onverzorgde weezen van overleden deelgenooten, heeft zij vermeend het lot van alle reeds bestaande weduwen zoo dragelijk mogelijk te moeten maken, zonder de kas te veel in gevaar te brengen, en tevens bij de deelgenooten het vertrouwen te vestigen, dat het haar streven is, de kas, ook ten opzichte der *toekomstige* weduwen en weezen aan hare verplichtingen te laten voldoen.

Wij gelooven hierdoor voldoende aangetoond te hebben, dat eene verandering van het artikel, althans op dit oogenblik, de kas in gevaar zou kunnen brengen, en dat, zoo er belangen door geschaad zijn, het alleen die der kas zijn.

Toch wenschen wij nog aan te toonen dat de bewering, als zouden alle deelgenooten al die jaren voor het volle bedrag gecontribueerd hebben, niet juist is.

Bij het aangaan van het deelgenootschap voor den 1sten Januari 1884 was het pensioensbedrag bijv. voor eene kolonelsweduwe *f* 600 en in verhouding daarmede waren inleggelden en contributiën geregeld. Bij besluit van den 3den Augustus 1883 N°. 37 werd dit bedrag door een Koninklijk besluit op *f* 750 gebracht, zonder dat de lasten daardoor iets vermeerderd werden.

Eerst op 1 Januari 1890 zijn ook de lasten in overeenstemming met de pensioensbedragen gebracht, zoodat een kolonel, die in dit jaar gestorven is, niet voor een bedrag van *f* 750 betaald heeft, maar wel ingevolge art. 61 der statuten, gerekend wordt dit gedaan te hebben.

En nu ten slotte nog een enkele opmerking.

Uit den aanvang van het opstel blijkt het ons, dat Dr. VAN DER STOK zich tot voor korten tijd weinig om de inrichting der Weduwen- en Weezenkas bekommerd heeft; iets verder lezen wij, dat hij dit bij meer officieren onderstelt, en aan het slot, dat hij nu eene studie van het reglement maakt, en op meer zou kunnen wijzen, dat hem minder goed voorkomt.

Het komt ons voor, dat eene beoordeeling der statuten, zonder kennis der geheele geschiedenis van het fonds, van zijne oprichting af, niet wel mogelijk is. Dat die geschiedenis op enkele tijdstippen werkelijk eene lijdens-geschiedenis is, en dat aanhoudend subsidiën zijn noodig geweest om de kas in stand te houden, zal ook Dr. VAN DER STOK niet onbekend zijn, doch wellicht weet hij niet, hoe groot en hoe talrijk deze geweest zijn. Zoo ja, dan begrijpen wij niet goed, wat door *onze* millioenen moet verstaan worden.

Onze millioenen toch, zouden moeten ontstaan zijn door een zuinig en goed beheer der bijdragen van de deelgenooten bij eene juiste verhouding van baten tot lasten. In ons geval is aan subsidiën door het rijk bijgedragen, zonder de kleine posten:

1°. Het salaris van den amanuensis van af de oprichting tot aan den 1sten Januari 1886 ten bedrage van *f* 1200 's jaars.

2°. Eene subsidie in 1841 van *f* 34.401,44 en in 1842 van *f* 93.275,21⁵, om de te korten in kas te dekken.

3°. De 2°/_o kortingen op de bedragen der leverantiën van af 1843 tot en met 1880, tot een gemiddeld bedrag van *f* 20.000 's jaars; en

4°. Eere subsidie van af 1844 tot en met 1867 tot een bedrag van *f* 12.000 's jaars, en bovendien eene som van *f* 6000 voor het jaar 1868.

Stelt men zich voor, dat die gelden gezamenlijk tot een bedrag van *f* 1.282.700 op verschillende tijdstippen niet gegeven, maar geleend waren, en men op den 1sten Januari 1890 tot de aflossing wilde overgaan, dan zou, ook maar met eene matige berekening van interest ad 3¹/₂ ^o/_o, daarvoor ruim *f* 4.115.000 noodig wezen.

Op den 1sten Januari 1890 waren de bezittingen der kas *f* 5.275.000 aan inschrijvingen op het Grootboek ad 83 ^o/_o

(Koers 31 December 1889) *f* 4.378250.

saldo in kas » 9892,43

afgerond tot duizendtallen, totaal *f* 4.388000.

Hoewel nu op dit oogenblik niemand beweert, dat het niet onze kas en onze millioenen zijn, zullen voorzeker zij, die met ons dezelfde opvatting van het woord *onze* hebben, dit niet steeds zoo uitdrukkelijk onderschrijven.

In weerwil van deze subsidiën en hoewel na 1846 geen gelden meer belegd werden, steeg het nadeelig saldo op de afrekening van 1852 nog tot ruim *f* 122.000.

Dit nam allengs af, totdat in 1866 weer gelden konden belegd worden. Tengevolge van deze verandering in den toestand, werd in 1868 de subsidie van *f* 12000 ingetrokken, doch bleef de kas nog 12 jaar in het genot der 2°/_o op de leverantiën.

De subsidiën hebben derhalve gediend om van 1846 tot 1866 te voorkomen, dat het reeds gevormde kapitaal behoefde aangetast te worden, terwijl de latere van den meesten invloed geweest zijn op de vermeerdering van dat kapitaal.

Met het oog op deze getallen, die tot bedenking aanleiding geven, zal het iedereen duidelijk zijn, dat de tegenwoordige directie aan hare kiezers verplicht is, zorg te dragen, dat, zonder onbillijk te zijn, geen onnoodige lasten aan de kas worden opgelegd, en dat zij zooveel gegevens dient te verzamelen als noodig zijn, om de bijdragen in dier voege te bepalen, dat steeds een reserve aanwezig is, die ook uit een wetenschappelijk oogpunt als voldoende te beschouwen is, en waardoor zij niet te eeniger tijd verplicht zal zijn opnieuw toevlucht te nemen tot het gouvernement, dat zijne zorgen niet kan bepalen tot een enkele klasse van personen.

G. F. VAN MULKEN,

De legerplaats bij Zeist en de najaarsmanoeuvres der 1ste en 2de divisie infanterie.

Wanneer we een motto aan 't hoofd dezer korte opmerkingen over bovengenoemde oefeningen wilden stellen, we hadden een ruime en uitgezochte keuze. Toch kozen wij zonder aarzeling het Hollandsche spreekwoord: de beste stuurlui staan aan wal.

Geen vit- of bedilzucht, geen streven naar afbreken zal onze hand besturen, alleen het waarachtig belang van 't leger, dat wij hebben lief gekregen doet ons spreken.

Op den voorgrond stellen wij, dat het denkbeeld om 2 divisieën tegenover elkander te laten manoeuvreeren een gelukkig denkbeeld is geweest en dat het in één legerplaats vereenigen van de 3 regimenten infanterie eener divisie, niet anders dan heilzaam kon zijn voor het verkrijgen van de zoo hoog noodige eenheid.

Al dadelijk wijzen wij er op, dat het verband in de 3 regimenten elk op zichzelf bij het begin der oefeningen veel te wenschen overliet. De reden ligt voor de hand. Twee van de drie regimenten liggen in verschillende oefeningsterreinen verspreid. In grooter verband dan 2, hoogstens 3 bataljons (met eenige toevoeging van cavalerie en artillerie) op te treden is voor hen uitgesloten; sommige garnizoenen kunnen niet eens gecombineerd oefenen. Het regiment grenadiers en jagers alleen is in dezen bevoorrecht. Bij het eindigen van den kamptijd konden de regimentscommandanten gerust verzekeren, dat hunne bataljons gelijke innerlijke waarde hadden en dat zij elkander in 't gevecht zouden weten aan te vullen en te steunen. Voorwaar geen gering succes in een 10-tal dagen!

Een andere quaestie wenschten wij thans ter sprake te brengen, ze betreft de sterkte der regimenten. De compagnieën rukten uit de garnizoenen met een gemiddeld effectief van ± 115 , de bataljons varieerden van ± 420 — 460 , het regiment was dus ± 1750 man. Een dergelijke sterkte maakt, na aftrek van de hoogst noodzakelijke employementen en corveeën, van de compagnieën pelotons, van de bataljons skeleton. Wij behoeven niet uit te wijden over de noodzakelijkheid of nuttigheid, dat men althans ééns op een jaar eens het commando zal voeren geëvenredigd aan rang of graad. Voorzeker, wij weten genoeg hoe hier beletsel bij tientallen aanwezig zijn, doch wij weten evenzeer, dat de geringe getalsterkte der onderdeelen de grootste worm

is, welke knaagt aan ons tegenwoordig stelsel van oefeningen, een stelsel waarbij men de compagnie haar plaats in het militaire lichaam laat innemen, doch waarbij haar de functiën zijn onthouden, noodig om het lichaam harmonisch te ontwikkelen. Ons tegenwoordig stelsel van compagniesoefening zou een gezegend stelsel zijn, indien de compagnieën beschikten over sterkte in plaats van zwakte. Thans weet elk officier, die den troep dagelijks gadeslaat, welke uitkomsten verkregen worden.

Zowel in de legerplaats als bij de manoeuvres bleek, indien men wilde opmerken, dat onze infanterie niet thuis is in 't terrein. Hoe duidelijk was het, dat men te doen had met het effect van den zuiveren drill op kazerneplein en exercitieveld. Neen, het gevecht met zijn duizenden verscheidenheden, met zijn telkens wisselende omstandigheden, is niet te beoefenen op het exercitieveld, een terrein meestal te klein om een bataljon op oorlogssterkte in breedte en diepte te ontwikkelen. Wat zijn toch die *gewone* omstandigheden, waarvan § 163 Voorschr. Tir. spreekt? Wie kent ze?

Doch 't ware verkeerd dit aan ons opleidingssysteem alleen toe te schrijven. Ook hier zit de oorzaak dieper. De milicien komt begin Mei bij zijn korps. Met exerceeren en theoriën wordt het half Juli, vóór hij overgaat in de compagniesschool, gepaard met oefeningen in den velddienst. Dan komen de exercitiën in de Bataljonsschool. Is de man afgeëxerceerd, dan beschouwt men hem eigenlijk als volwassen, als volleerd, en staat hij aan den vooravond van zijn eerste examen. En zoo, al schijfschietende, exerceerende en examen doende, nadert de tijd der najaarsoefeningen. Wel heeft de man dan met zijn compagnie den omtrek van zijn garnizoen doorkruist en zich de elementaire kennis van den velddienst eigen gemaakt, doch steeds is hij nog recrúut, steeds is het nog een dun laagje vernis, die kennis, en nog geenszins is het oogenblik gekomen den soldaat de kroon van soldatenvolmaaktheid op 't hoofd te drukken.

De najaarsoefeningen zijn de perioden, waarin proeven van bekwaamheid moeten afegelegd worden, in de eerste plaats door de aanvoerders, in de tweede plaats door de manschappen.

De gevechtdiscipline, om het aldus eens uit te drukken, zit er nog te los in om reeds nu den man als volleerd te beschouwen. En toch, is er één periode in 't militaire leven, waarin meer zorg voor discipline, in den ruimsten zin van 't woord genomen, noodig is dan juist bij manoeuvres, waarbij het schot niet doodt, waarbij alles spel is, zij het dan ook een ernstig spel?

En is bij den soldaat oefening in het terrein noodig, dit geldt ook voor de hogere en lagere aanvoerders. Tasten wij in eigen boezem en bekennen wij, hoe dikwerf we soms zondigden tegen de eenvoudigste tactische grondregels. De fout, door ons begaan en opgemerkt, strekke tot verbetering.

Duidelijker treedt het gemis van een goede gevechtsleiding aan den dag bij het lagere kader. Zij krijgen een conscientieuse opleiding, die veel moeite en tijd eischt, edoch, bij de manoeuvres zijn velen recrúuten in hun vak. Neen, op het gevechtveld moet men niets meer aan of af te leeren hebben.

Wel werden snelle vorderingen gemaakt, doch juist dit moet een drijfveer zijn, om het zwaartepunt der opleiding buiten de theoriezaal te leggen.

't Spreekt vanzelf, dat niet elk korps zal kunnen beschikken over terreinen, zooals het 5de en het 8ste regiment die bezitten, doch er kan in den vervolge nog veel gedaan worden om de terreinen in den omtrek der garnizoenen dienstbaar te maken aan de oefeningen. Aan ieder onzer lezers zijn garnizoenen bekend, waar men uitsluitend tot de wegen beperkt is, terwijl overal elders het »verboden toegang» of »particulier eigendom» belet een pas op zijde te doen.

Wij hebben nu eenmaal voor ons hoofdwapen een minimum-oefeningstijd (wat beweerden VOGEL VON FALCKENSTEIN en VON BOGUSLAWSKI over den 3- en 2jarigen dienstdienst?); dat men dan ten minste echte veldsoldaten aankweeke en laten wij hen niet africhten op examens en exercitievelden. Veel *doen*, weinig *praten*, de verplichtingen leeren, dáár waar ze nagekomen moeten worden.

Vóór wij tot de eigenlijke oefeningen komen nog een kleine opmerking over de inrichting der legerplaats. Was het wel noodig, dat het kampement zulk een groote uitgestrektheid besloeg, m. a. w., was het noodig, dat tusschen de tenten der compagnieën zulke groote ruimten waren? Gevoegelijk hadden $1\frac{1}{2}$ bataljon kunnen kampeeren op de ruimte nu voor een enkel bestemd. De oefeningen in de legerplaats waren vermoeiend. Natuurlijk, dat was te voorzien! Wilden de hooge kosten rente afwerpen, dan moest de tijd goed benut worden. Doch was het daarom noodig, dag in, dag uit 's avonds uit te rukken? Ten $6\frac{1}{2}$ uur 's morgens begonnen in de compagnieën de aanstalten voor de oefening en gewoonlijk kwam men tusschen 2 en $2\frac{3}{4}$ uur in de legerplaats terug; en toch sloegen de tamboers der politiewachten om 5 uur weer lustig hun roffels voor de avondoefening. Als men de morgenoefening had laten duren tot desnoods $3\frac{1}{2}$ à 4 uur, dan ware er gelegenheid geweest tot het beoefenen van de vervolging, het overgaan uit de gevechts- in de marschformatie, het uitzetten van gevechtsvoorposten, enz. enz. Nu bleef dit achterwege, want: 's avonds moest men er weder op uit. Die avondoefeningen, ze ontnamen alle gezelligheid en opgewektheid, ja, noemen wij het rechte woord, ze waren gehaat. Een oefening ondernomen zonder opgewektheid en nadat ternauwernood het middagmaal gebruikt is, belooft weinig nut. We zullen nu nog niet eens er op wijzen, dat den soldaat geen tijd gegeven werd zijn wapens en uitrusting in orde te brengen, noch de noodige zorg te hebben voor sokken en schoeisel.

Spraken wij daareven reeds het vermoeden uit, dat de namiddagoefeningen geen nut afwierpen geëvenredigd aan de bezwaren, die men den troep oplegde, van een tweetal is dat o. i. buiten kijf. De eerste was, toen het 7de regiment in zuidelijke richting de voorposten betrokken had en de divisie gealarmeerd werd. De alarmeering mislukte volkomen, omdat reeds uren van te voren alles er van uitgelekt was en op het eerste signaal zelfs de bereden ordonansen naar hun bataljons reiden. Eenige conclusie was dus onmogelijk. De beide

andere regimenten, met bataljons in massa, maakten toen in den pikdonker een frontmarsch van ± 1200 M. lengte dwars over de heide, over kogelvangers, vervallen veldwerkjes, door diepe, droge grachten, enz. Wij laten aan ieders verbeelding over zich een voorstelling van een dergelijken marsch te maken en willen alleen constateeren, dat de bereden officieren, enz., evenmin als de troep, ongelukken te betreuren hadden en ieder blijde was heelhuids in zijn tent terug te komen.

De tweede oefening, die wij bedoelen, was de volgende. Een alarmeering tegen $7\frac{1}{2}$ uur 's avonds gelukte thans volkomen. In één colonne gingen de 3 regimenten, weder bij diepe duisternis, een marsch maken tot 11 uur, dwars over de heide, door boschwegen, enz. Verband bestond van tijd tot tijd zoo goed als niet meer, een looppas van eenige minuten volgde dan. Heeft men willen onderzoeken of het mogelijk was een colonne van de onderwerpelijke sterkte 's nachts »querfeldein" te laten marcheeren, dan zal men gezien hebben, dat het *mogelijk* was, doch men vrage niet »hoe!"

De regimentsoefeningen verliepen volgens een vastgesteld programma en, overeenkomstig hetgeen reeds gezegd is, vertoonden zij in den aanvang veel scheeve gevechtsbeelden. Wij zagen een repeteervuur aanvangen tusschen de 400 en 500 M. en eindigen in een wedloop, die op ± 300 M. van den vijand zijn natuurlijken dood stierf; bataljons in *colonne marcheerden* op ± 600 M. langs het vijandelijk front; in bedekt terrein was de samenhang in de voorste linie soms geheel verdwenen. Doch, we zeiden het reeds, langzamerhand verdwenen zij, die onnatuurlijke toestanden, die heldenmoedige stormloopen, *toen men op en in het terrein leerde en geleerd had.*

Het kwam ons voor, dat de verdeeling der terreinen niet altijd even goed gekozen was. Legio malen toch, werd gevraagd op cavalerie van den vijand van een ander regiment. Eens zelfs moet een der regimenten in zeer innig contact geweest zijn met het garnizoen uit Amersfoort. De heide is immers groot genoeg?

Ook had men voor de revue op 31 Augustus een stuk heide gekozen, dat behalve dat het feitelijk te klein was (getuige het geduldig wachten bij een regiment totdat een ander opgesteld was), bovendien nog zoo ongelijk was, dat het defileren alles behalve mooi was. En toch is de parade de toetssteen voor hetgeen een troep van het exerceeren kan en niet bloot een militair schouwspel voor een gewoonlijk dankbaar publiek.

Den 4den September, 's morgens ten $5\frac{1}{2}$ uur, rukte de divisie over Woudenberg, Scherpenzeel, Renswoude en Lunteren naar de omstreken van Ede. Het was een oorlogsmarsch, doch wij vragen, was het dan juist geen dringende eisch, dat men slagvaardig ter plaatse kwam? De marsch was tot sommige bivakken en kantonnementen 35 KM., en bekend is het, dat bij het grooter worden der colonnes de vermoeidheid toeneemt. Met die waarheid voor oogen was het noodzakelijk streng de hand te houden aan de voorschriften, wat betreft de rusten; sommige troepen toch kwamen eerst ten 4 uur en

later op hun plaatsen. In stede van de 5 minuten rust om het uur, verlieden uren achtereen vóór halt gehouden werd. Het gevolg was dat de soldaat, die aan zekere behoeften voldoen moest, later in galop zijn sectie moest achterna loopen. De zoogenaamde groote rust duurde, na het afleggen van bepakking en het aan rotten zetten der geweren, nog geen vol uur. Hoe goed de Hollandsche soldaat marcheert, er komt een moment, dat de krachten verbruikt zijn, en een der dagbladcórespondenten had volkomen recht te schrijven: »de infanterie der 1ste divisie ziet er vermoeid uit.» De laatste dagen in de legerplaats gevoegd, bij dezen marsch, hadden bijna te veel gevergd. Het zal dan ook wel niemand verwonderd hebben den daarop volgenden dag bij den aanvang der manoeuvres zoovelen (naar schatting 300 à 400 man) langs den weg te zien liggen, die niet meer loopen konden. Geloof niet, dat de soldaat zich spoedig laat »zakken»; daar zit in elke compagnie een soort eergevoel, dat luijaards belet het verder marcheeren op te geven. Doch, zoo vragen wij verder, waarvoor dient de geneeskundige dienst bij het hoofdkwartier? Heeft deze alleen te zorgen voor den *zieken* soldaat of ook voor den *gezonden*? ligt het niet op den weg van den geneeskundigen dienst er het hoofdkwartier opmerkzaam op te maken, als te veel gevergd wordt van den soldaat? Bij elk bataljon reed een officier van gezondheid; de vele en gerechtigde aanvragen om een plaatsje in den ziekenwagen lieten geen twijfel over den toestand der troepen.

Welk een verlichting zou het voor den troep geweest zijn dien eersten manoeevredag met den ranselzak uit te rukken; de 1ste divisie betrok immers weder haar oude bivakken!

Wat betreft de manoeuvres zelf, constateeren wij dat de proef met de munitie-pakpaarden totaal mislukt is. De dieren waren reeds den eersten dag zoodanig gedrukt, dat het meerendeel ziek verklaard moest worden. Trouwens, is een paard wel een lastdier, geschikt voor patronenvervoer in het gevecht?

Met genoegen werd opgemerkt, dat de dispositiën, enz., voor de manoeuvres tijdig werden uitgegeven, zoodat het loopen zonder dat men wist waarom, gelukkig tot den eersten dag bij Reemst beperkt bleef.

De manoeuvre onder 't oog van HH. Majesteiten de beide Koninginnen was een zuiver rencontre-gevecht.

De 2de divisie marcheerde van Arnhem langs den Neder-Rijn in O.-W. richting, de 1ste divisie volgde den straatweg ten N. van de spoorbaan naar Arnhem en dus W.-O.

Toen voeling verkregen was, besluit de 1ste divisie haar vijand in diens rechterflank aan te vallen en marcheert zij daartoe in 3 colonnes over den spoorweg in zuidelijke richting. We laten nu daar of ook hier weer niet de frontbreedten veel te groot waren, doch wenschen op te merken, dat bij een rencontre-gevecht, waarbij beide partijen zich nog in de marschcolonne bevinden, een *gevechtdispositie* of *gevechtsbevel* niet uitgegeven zal *kunnen* worden, althans in 99 van de 100 gevallen. De bevelhebber zendt aan de

nog grootendeels in marsch zijnde troepen achtereenvolgens zijn bevelen, waarbij het »hoe'' voor hunne rekening blijft.

Toch ontving de 1ste divisie reeds den vorigen dag een gevechtsbevel. Waarom komt men de werkelijkheid niet zooveel mogelijk nabij? Gesteld al, de tegenpartij ware reeds ten deele ontwikkeld, zou het dan nog niet veel nuttiger geweest zijn het gevechtsbevel uit te geven, eerst nadat de commandant bij de voorhoede of waar dan ook, zich rekenschap had gegeven van den toestand.

Een marschbevel der 2de divisie gaf *uursgewijze* op, waar de bevelhebber zich tijdens den marsch bevond. Is dat overeenkomstig de werkelijkheid of zijn er bezwaren tegen dat de commandant zich bij een marsch ophoudt aan het hoofd der hoofdcollonne? Laten wij een oogenblik onze phantasie werken, verplaatsen wij ons na een gevecht of een zwaren marsch in oorlogstijd in het kwartier van den bevelhebber, waar ordonansen, enz. wachten op bevelen. Wat is dan eenvoudiger te dicteeren of te schrijven: *Ik bevind mij aan het hoofd der hoofdcollonne* of: *Ik ben ten . . . . uur dáár, ten . . . . uur dáár?* Mij dunkt, de keuze is niet moeilijk.

Nu wij toch over geschreven stukken (eigenlijk gedrukte) spreken, vragen wij ons af, waarom het noodig was dat in de soort tactische instructie van den leider gesproken moest worden van »hoofdslaglinie'' en dergelijke, in plaats van het wortelgeschoten begrip: eerste, tweede en derde linie. Het geheele stuk geeft den indruk van een zweven tusschen nieuwe en oude tactische begrippen, tusschen het »met handen in batterij brengen'' en tusschen de »opstelling en échiquier.''

Er waren ernstige bevelen gegeven tegen het aannemen van een ongedekte houding tijdens het gevecht. Nu, de bataljonscommandanten met hun bereiden personeel stegen dan ook af, doch reeds op grooten afstand was de staf zichtbaar boven op een heuvel of vertoonde men zich te paard in de tirailleurlinie op geringen afstand van den vijand. Wij herinneren ons, eens den vijand moeete opzoeken en hem niet spoedig kunnende vinden, den weg te zijn gewezen, doordat zich een zwarte massa op een heuvel bevond. Met behulp van den kijker onderscheidde ik duidelijk den staf. Ik wist toen waar mijn vijand te vinden was.

De revue der beide divisieën voor onze Koninginnen was in een woord een schitterend militair schouwspel. De heide, ditmaal met zorg gekozen, was een parketvloer nabij en gerust had de scherpste criticus het defileeren met Argus-oogen kunnen monstereen; de regimenten gaven elkander en zelfs de grenadiers en jagers niets toe. Doch niets is helaas volmaakt en zoo was het dan ook weer jammer dat men de 23 bataljons in gesloten *divisiecollonne* op eenigen afstand naast elkander had gezet. Behalve dat dit een formatie is, verdwenen uit onze hedendaagsche voorschriften, benam het aan zoovelen het gezicht op onze jeugdige Koningin en Hare Vorstelijke Moeder. Hoe menige Fries, hoe menige boerenjongen van de prachtige Veluwe had niet verlangend uitgezien naar het oogenblik waarop hij zijn Vorstin zou

aanschouwen. Niet dikwijls staan 14.000 Nederlandsche soldaten tegelijk onder de wapenen: was het niet de wensch van HH. Majesteiten de troepen te zien, welnu, waarom dan niet de massa per bataljon geformeerd, dan had men het reglement gevolgd en aan $\frac{2}{3}$ van het leger een grooten wensch ingewilligd. Laat men niet zeggen: de frontbreedte was toch reeds een half uur rijden, men had het middel in handen de tusschenruimten desnoods te laten vervallen. Nu was deze formatie voor velen een groote deceptie.

Ten slotte nog een enkel woordje over de verpleging. Men paste de oordbivaks toe, doch op een wijze, die voor het grootste deel der officieren van de 1ste divisie alles behalve aangenaam was. Had men bij de verkenning van het manoeuvre-terrein gelet op de meest primitieve eischen voor een onderdak der officieren, voorzeker vele kwartieren waren niet betrokken geworden. Onderofficieren zaten behaaglijk bij hun kwartiergevers voor de deur op bank of stoel en het meerendeel der officieren zat op den veldkoffer vóór de tent op een stuk land. Ja, zelfs vernamen wij van kapiteins, die met hun luitenants logeeren moesten in een boerenwoning, waar slechts twee bedsteden in hetzelfde klein vertrekje voor hen aanwezig waren. En hoewel nu het Fransche spreekwoord zegt: *il n'y a pas de grand homme pour son valet de chambre*”, zoo dunkt mij toch dat de heeren zich voor hun oppassers zullen geschaamd hebben.

De geringe toelage zullen wij maar onbesproken laten. Voor menig ongefortuneerd officier zijn soms manoeuvres al even groote schrikbeelden als een promotie.

Wij hebben in de korte bespreking over onze najaarsoefeningen de wonde plekken met den vinger aangewezen, wonde plekken in onze oogen althans. En aan het einde gekomen, herhalen wij nog eens ons ernstig verzoek, in het gezegde geen vit- of bedilzucht te vinden, geen zucht naar afbreken of geringschatting voor een nobel streven. Te veel helt men er tegenwoordig toe over bij het eigen leger alles af te keuren of bespottelijk en verdacht te maken en wij doelen hierbij vooral op artikelen in dagbladen, artikelen zooals die over de laatste manoeuvres in Gelderland en Overijsel, of zooals die, waarin iemand eens vertellen zou hoe het eigenlijk bij de manoeuvres toeging en zich niet schaamde open en bloot te beweren: „natuurlijk werden die of die orders niet opgevolgd,” enz., enz.

Mocht soms hier of daar in onze regels iets voorkomen, dat prikt of steekt, het werd geschreven uit belangstelling voor de goede zaak, omdat wij ons klein leger zoo gaarne een waardige plaats zagen innemen te midden der millioenen, die daar in Europa gewapend staan.

ONS WEDUWEN- EN ONS WEEZENFONDS.

In het *Dagblad van Zuid-Holland en 's-Gravenhage* van den 12den November jl., las ik een stukje tegen het mijne in *De Militaire Spectator*, N°. 11 van dit jaar en ik las het met genoegen, primo, omdat het geschreven was door den gepensioneerden Luitenant-Kolonel Intendant J. M. JANSSEN, iets wat door mij naar waarde wordt geschat, en secundo, omdat ZHEG. mij in de gelegenheid stelde mijne bewering, dat art. 11 van ons reglement onbillijk is, nogmaals en met evenveel vuur, als waarvan de Heer J. sprak, te blijven volhouden.

Ik hoop dan ook niet te kort te doen aan de hoogachting, welke ik voor dien hoofdofficier koester, wanneer ik de vrijheid neem diens bestrijding op den voet te volgen en aldus te bespreken.

Schrijver zegt in de eerste plaats, dat mijne bewering, als zou een officier contribueeren voor de som, welke later aan zijne weduwe wordt uitbetaald en niet voor een gedeelte er van, onjuist is en baseert zulks vooral dáárop, dat de gewone tijd, waarin de kas van den overledene contributie moet trekken, door den gewelddadigen dood is ingekort; daarom is het beter, en billijk, en voorzichtig, dat, als de Staat eene weduwe pensioen verleent, *ons fonds* het volle pensioen niet uitbetaalt.

In de beurs van iedere weduwe te zien, zegt Schrijver, gaat niet aan, maar als wij weten, dat de Staat reeds de behulpzame hand biedt, doordien wij dat in de *Staatscourant* gedrukt zien, zijn wij gerechtigd uit een billijkheids- en voorzichtigheids oogpunt te handelen als art. 11 voorschrijft en wat mij voorkomt nu genoegzaam bekend te zijn.

Het zij mij vergund op deze bewering te antwoorden, dat, als bijv. iemand bij een der maatschappijen zijn leven verzekert voor f 10.000, hij daarvoor jaarlijks eene zekere som moet storten, maar als hij *heden* sterft, het volle bedrag wordt uitgekeerd, waarvoor hij zich assureerde en niet een gedeelte er van, al heeft hij ook bij lange na niet gestort waarop gerekend was, wilde de kas er geen nadeel van ondervinden.

Ook bij *ons fonds* zal daarmede wel rekening zijn gehouden en maakt dit dan ook geene uitzondering.

Bovendien wijs ik er op, dat er weduwen van officieren zijn, die het geluk hebben in équipage te kunnen rijden, en nu mogen wij wel is waar dit niet in de officieele berichten lezen en niet in de beurzen kijken, wij zien

het toch; wij zien toch die snel voortrollende en loopende interest van de welvoorziene kas.

Mijns bescheiden inziens zouden wij dan even goed dat pensioen uit *ons* fonds kunnen inkrimpen, maar niemand onzer zal daaraan denken zelfs, en wij vergenoegen ons dan ook met ons te verblijden met die blijden.

Schrijver zegt verder, dat art. 11 billijk en voorzichtig is, want zal in tijd van oorlog de kas voldoende blijken te zijn om dan aan alle weduwen het volle pensioen te verschaffen?

Het is mij onmogelijk daarop een beslist antwoord te geven, maar ik moet haast aannemen dat zulks het geval kan zijn, omdat vóór 1 Januari 1890 die »voorzichtige» bepaling niet bestond, het nieuwe reglement niet van terugwerkende kracht was, en de weduwen van vóór dien datum het Rijkspensioen en *ons* volle pensioen te samen genieten.

Het is niet aan te nemen, dat men vóór 1890 zeer onvoorzichtig is geweest, terwijl het tevens een feit is, dat geen oorlog ons tot bezinning heeft gebracht, of eenige andere ondervinding ons heeft geleerd, dat wij vóór 1890 onbillijk en onvoorzichtig waren.

Bovendien is de vraag volkomen gerechtvaardigd: waarom ontvangen de weduwen van officieren bij het leger in Nederlandsch-Indië c. q. Rijkspensioen, vermeerderd met het *volle* bedrag uit het weduwenfonds?

Dat verder eene weduwe door den Staat bijgestaan, nu al meer ontvangt dan eene die in dat genot niet deelt, en wel naar verhouding der getallen 1275 en 750, zooals Schrijver zegt, is zoo klaar als de dag en heb ook ik duidelijk aangetoond, evenwel met de bewering dat het Rijkspensioen geheel buiten *onze* levensverzekering staat.

Het is hier dan ook niet de vraag of eene aldus bezoldigde weduwe *meer* ontvangt dan eene onder de gewone omstandigheden; maar of zij *alles* krijgt, waarop zij recht heeft en vóór 1 Januari 1890 recht had?

That is the question, en dan moeten wij allen helaas ontkenend antwoorden.

Hierop volgt eene mededeeling, dat aan Schrijver een officier bekend was (of 't een kolonel was doet niets ter zake, zegt Schrijver), die langdurig ziek was, langdurig verlof had wegens ziekte, tóch de manoeuvres mede maakte en spoedig daarna overleed. — In parenthesi staat er, dat zijn geneesheer hem zeker wel zal hebben afgeraden die manoeuvre mede te maken.

Incredibile dictu volgt daarop eene vergelijking met een kapitein (doet die rang nu wel wat ter zake?), aan Schrijver insgelijks bekend, die ongeveer (!) onder gelijke (!) omstandigheden ook ter manoeuvre uittrok, zich den eersten dag ziek meldde, wegging en. . . . nog leeft.

Schrijver voegt er aan toe, dat niet alle gevallen dezelfde zijn, al gelijken zij ook op elkaar (non bis in idem), waaruit tevens mijn inzien valt te besluiten, dat Schrijver zelf erkent dat zijn voorbeeld niet opgaat.

Maar waarom het dan aangehaald? — of ligt de reden van die aanhaling in den slotzin: »die 2 voorbeelden geven te denken.»

De zaak is van te kieschen aard, dan dat ik mijzelf zal verstouten daarop zeer diep in te gaan. Alleen dit.

Er *kunnen* omstandigheden in het leven geboren worden, door karakter, aspiratiën voor een te verwachten nog schooner werkkring, toewijding met hart en ziel aan het militaire leven, financieele overwegingen, of wat ook van dien aard, waardoor eene waarschuwing niet baat, een middel (bijv. een bepaald verbod) op zijn strengst doorgedreven, erger kan zijn dan eene kwaal en het tobben, enz. over dat middel zelfs den dood ten gevolge kan hebben.

Hiermede dient te allen tijde rekening te worden gehouden en ik houd mij overtuigd, dat die kapitein zelf zal moeten erkennen, dat het »non bis in idem» volkomen doorgaat, en wat hem *nu* hoogst onaangenaam aandeed, op hooger leeftijd en in hooger rang (bijv. in een kolonelsrang) hem wellicht in elkander had doen zinken.

Dat bedoel ik en meer niet en dat gaven mij die 2 voorbeelden te denken.

Welke leidende gedachte aan het stellen er van ten grondslag heeft gelegen, d. w. z. hoe dit in verband kan staan met de strekking van art. 11 van *ons* reglement, begrijp ik niet heel goed, want al waarschuwt een geneesheer hem, die zijn leven heeft verzekerd, dit of dat na te laten (bijv. bij koud weder uit te gaan), en een der omstandigheden als boven vermeld noodzaken dien verzekerde dat tóch te doen en er volgt eene longontsteking op met doodelijken afloop, dan krijgt de weduwe het pensioen of de uitkeering van die vereeniging ten volle uitbetaald.

Als een vader, zijn leven verzekerd hebbende, zijn aan diphtheritis stervend kind een laatsten kus geeft, ondanks hij alles weet, de desinfectie-middelen zelf in zijne woning heeft toegepast, dus ondanks alle waarschuwingen, en hij sterft daarop ook aan diphtheritis, kan dan de maatschappij aan de weduwe zeggen: »wij geven geene uitkeering. Uw man had zijn kind niet mogen kussen?»

Waar blijft de voorzichtigheid als het gevoel de overhand krijgt of als duizenderlei omstandigheden in het leven spreken?

Mij werd door een der vele levensverzekering-maatschappijen nog nimmer de vraag gedaan: »Heeft u den verzekerde ook gewaarschuwd?»

Aan het slot van het betoog van den Overste JANSSEN drukt deze de hoop uit, dat de directie dan ook met groote meerderheid zal worden herkozen en daardoor het bewijs zal worden geleverd dat de leden van *ons* fonds het volkomen met de statuten eens zijn.

In de eerste plaats is hier, geloof ik, eene vergissing in het spel. De directie *was* reeds met groote meerderheid herkozen, toen mijn stukje in *De Militaire Spectator* verscheen.

In de tweede plaats schijnt het mij toe, dat het eene niet vol te houden bewering is, als zouden de leden daardoor instemming betuigen met de statuten.

Ik zelf werkte gaarne mede tot her- en verkiezing der directie, zij 't dan ook met *geteekend* stembillet, en al had ik er ook gaarne een vertegenwoordiger van mijn korps eene plaats in zien bekleeden, van ons, die ook in vredestand vaak aan besmetting met mogelijken doodelijken afloop blootstaan, en daardoor een getal weduwen althans *kunnen* achterlaten, die in de termen zouden vallen van Rijkspensioenen.

Ik herhaal het, ik werkte gaarne mede, omdat ik de hoop koesterde, en dat nog doe, dat de leden der directie door het aannemen hunner benoeming niet zouden willen bewijzen in te stemmen met de statuten en dus ook met art. 11 (wel toevallig art. *elf*), maar dat zij *die* maatregelen zouden voorstellen, die een einde zullen maken aan eene of meerdere der bestaande onbillijke bepalingen en dus in den vollen zin des woords zouden toonen de vertrouwden en de vertrouwelingen hunner kamaraden te zijn.

Het is *nu* nog tijd, nu slechts 2 à 3 weduwen getroffen worden, terwijl hare lotgenooten vóór 1890 in het volle genot zijn van beide pensioenen; het is *nu* nog tijd, dat art. 11 te wijzigen, en de billijkheid eischt zulks, *met* terugwerkende kracht ten opzichte van haar, die na 1 Januari 1890 hunne echtgenooten door den dood hebben verloren.

Dr. VAN DER STOK,

Arts en Officier van Gezondheid 1ste klasse.

's Hage, den 19den November 1891.

Naschrift.

Na de correctie van het bovenstaande kwam mij in handen *La Belgique militaire* van 15 November 1891, waarin ik met voldoening mijn stukje uit het November-nummer van *De Militaire Spectator* besproken zag en waar ik ten opzichte van de »Caisse des veuves et des orphelins» las: Cet officier dévoile une de ces iniquités qui éclosent dans toutes les armées. . . . il y existe, avons nous dit, une iniquité, qui sera vite réparée.

Ik sluit mij geheel aan bij die goede verwachting door den Belgischen kameraad geuit, voor hem zoo 't schijnt eene zekerheid.

Aangezien het mij echter niet bekend is, dat het al zóó ver is, eindig ik met den wensch, dat art. 11 spoedig moge worden gerepareerd.

Dr. v. D. S.

Antwoord aan den Hoogedelgestrengen Heer F. G. A. SCHERER, Majoor der Artillerie.

(Zie N°. 11 van dit Tijdschrift, bladz. 650.)

Hoogedelgestrenge Heer,

Ik heb gezegd, dat de techniek onbeperkt heerscht, omdat ik het feit constateer, dat ons wapen tal van bekwame technici bezit, die ons omtrent elk onderdeel van de techniek der artillerie zoowel in woord als in geschrift over de vraagstukken van den dag voorlichten. Indien ik had bemerkt, dat ons wapen een even groot aantal tactici — in den zin, zooals U Hoogedelgestrenge bedoelt — bezat, die hetzelfde deden omtrent de tactische vraagstukken, die zich bij de artillerie voordoen, dan zou ik tevreden zijn. Doch hun getal is zeer gering.

Ik kom dus tot het besluit, dat de techniek zich onrechtmatig het grootste deel toeëigent, en betreur dit, omdat, hoe volmaakt de wapenen ook zijn, die wij mogen bezitten, wanneer wij ze niet tactisch juist weten te gebruiken, de resultaten op het slagveld teleurstelling met alle daaruit voortspruitende gevolgen zullen verwekken.

Deze al te groote voorkeur voor de techniek moet de tactische ontwikkeling van ons wapen tegenwerken; en nu constateer ik het tweede feit, dat men zich in den laatsten tijd wat meer met de tactiek bezighoudt, zoodat nu ook voor deze wetenschap lust tot studie wordt opgewekt, en dus de kans bestaat, dat het evenwicht hersteld zal worden.

Hoogachtend heb ik de eer te zijn,

U Hoogedelgestrenge's dw. dienaar,

P. VERZIJL.

Amsterdam, 9 Nov. 1890.

BOEKAANKONDIGING

Récits de guerre. L'invasion 1870/71, par LUDOVIC HALÉVY de l'Académie française. Dessins par MARCHETTY et ALFRED PARIS. 1e, 2e et 3e livraison. Paris, BOUSSOD, VALADON et CIE, imprimeurs-éditeurs. 1891. Prix de la livraison 5 fr.

Dat ons hier een kunstwerk geboden wordt, zeggen ons reeds de namen van den Schrijver en van hen, die het werk met hun penseel versierden; daarvoor blijven ons ook de Uitgevers borg, de opvolgers der door de geheele wereld bekende firma Goupil et Co. te Parijs. Met hoog gespannen verwachting hebben wij dan ook deze drie eerste afleveringen geopend; wij kunnen er bijvoegen, dat wij ze in elk opzicht bevredigd hebben terzijde gelegd.

Het werk geeft ons schetsen uit den Fransch-Duitschen oorlog, geput uit aantekeningen door ooggetuigen ter plaatse gemaakt. Wij zien hier den oorlog geschilderd in zijn gansche aangrijpende werkelijkheid, niet van uit de verte, met een poëtisch waas overgoten, maar te midden van het bloed en den modder weergegeven in oogenblikbeelden, die ons geen enkel gruwelijk detail besparen, maar ons aan den anderen kant ook de grootsche indrukken doen medegevoelen, welke de deelnemers aan dat somber drama moeten hebben ondervonden. In haren ongekunstelden natuurlijken verhaaltrant dragen deze schetsen den stempel der waarheid, nu eens aangrijpend in de schildering der bloedige gevechten, dan weer treffend door tooneelen van weemoedigen eenvoud; een enkele maal vermakelijk door den ongezochten humor, waarmede de prozaïsche werkelijkheid somtijds de ernstigste tooneelen kruist. Men weet niet wat men meer moet bewonderen in dien Franschen soldaat: zijn onverschrokkenheid in den heftigsten kogelregen of de geduldige berusting en taaie volharding, waarmede hij nederlagen, afmatting en ontbering draagt. Men gevoelt het zoo recht, hoe weinig in zulke droevige dagen overblijft van die hooggeroemde bezielende geestdrift, waarmede in den regel de troepen te velde trekken, en hoe alles dan aankomt op de innerlijke waarde van den soldaat, op zijn voor niets terugdeinzend plichtgevoel, zijn volkomen zelfverloochening. Vooral aan hen, die bij ons nog altijd meenen, dat die eigenschappen door luttel weken africhting worden verkregen, bevelen wij de lezing dezer oorlogsschetsen met warmte aan.

Het werk zal in 4 afleveringen verschijnen, waarvan er thans drie het licht hebben gezien. Aflevering 1 bevat het verhaal van een *chasseur à pied*, die deelnam aan den slag bij Wörth (Froeschwiller), den terugtocht van het leger van

MAC MAHON naar Châlons en de catastrophe van Sedan. De tweede aflevering geeft vooreerst een schets van het gevecht bij Forbach, medegedeeld door een burger van Metz, die bij toeval als amateur daarvan getuige was; verder de ervaringen van een huzarenofficier, tegenwoordig bij de slagen van Vionville-Mars la Tour, Gravelotte-St. Privat, de insluiting van Metz, den slag bij Noisseville en de capitulatie van BAZAINE. De derde aflevering bevat ten eerste het verhaal van een *mobile*, die te Lyon onder de wapens komt en afgericht wordt, daarna veel, schijnbaar doelloos, heen en weer trekt, eindelijk bij Villersexel tegenover den vijand komt en ten slotte op Zwitsersch grondgebied wordt ontwapend en geïnterneerd; in de tweede plaats geeft deze aflevering indrukken weer, ontvangen te Tours in de dagen toen aldaar, onder de bezielende leiding van GAMBETTA, een koortsachtige bedrijvigheid werd ontwikkeld tot het vormen van nieuwe strijdkrachten.

De uiterlijke afwerking van het boekwerk is onberispelijk; in groot 4° formaat op zwaar velijn papier met fraaie letter gedrukt, bevat verder iedere aflevering een groot aantal gravures, zoowel in den tekst als in den vorm van enkele en dubbele platen buiten den tekst, laatstbedoelde ten deele in kleurendruk. Zij zijn zonder uitzondering uitmuntend geslaagd; verscheidene zijn zelfs meesterlijk te noemen en stempelen deze uitgaaf tot een waar prachtwerk.

Wij kunnen onzen lezers niet genoeg de kennismaking daarmede aanbevelen en wijzen vooral ook op den bijzonder matigen prijs.